

Mastergradsavhandling

Birgit Wasrud

Gamle vernesymbol i nye smykker

Høgskolen i Telemark

Fakultet for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning

Mastergradsavhandling i tradisjonskunst 2014

Birgit Wasrud

Gamle vernesymbol i nye smykker

Høgskolen i Telemark

Fakultet for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning

Institutt for folkekultur, Rauland

3864 Rauland

<http://www.hit.no>

©2014 Birgit Wasrud

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

I denne masteravhandlingen har jeg gått inn på vern og vernesymboler brukt i den gamle norske folketrua og folkekunsten og videre brukt disse symbolene som inspirasjon til egne smykker.

Før i tiden – fra middelalderen og mer eller mindre fram til utpå 1800-tallet, trodde en at det lå et magisk vern i mange symboler, gjenstander og handlinger. Et vern som ville beskytte folk, dyr, hus og gjenstander mot alt som var ondt og vondt. For det var mye som var farlig på den tiden og alt som var litt utenom normalen trodde en var vondt. Her kommer da også troen på vernesymbolene inn. I mangel på kunnskapen og hjelpemidlene vi har i dag, snudde folk seg til troen på høyere makter og til magien i vernesymbolene. Denne magien kunne være bønner, ofringer og andre ritualer, forskjellige objekter og gjenstander og ikke minst ble det brukt mye symboler som ble forbundet med forskjellige vernende krefter. Noen symboler vernet fordi de var tilknyttet Gud og kristendommen – som korset, Fader vår og vievann. Andre var knyttet til den kraftige og livgivende sola som jaget bort alt det vonde og mørke – som sirkelen, andre soltegn og hanegalet. Og andre igjen hadde utseende som folk la spesielle egenskaper til, dette kunne være lukkede og innviklede former som knuter, stjerner, labyrinter og lignende. Mye av trua rundt symbolene var også mye eldre enn kristen tid og henger igjen fra tidligere religioner og troer.

Videre har jeg tatt i bruk kunnskapen jeg har tilegnet meg om vernesymbolene i en utøvende del. Det er ikke all kunnskapen som er relevant i denne praktiske delen, men den er viktig for å forstå helheten og den gamle tankegangen rundt vernesymbolene. Jeg la merke til, gjennom arbeidet med historiedelen, at mange av vernesymbolene er geometriske. Derfor har dette vært et av kriteriene for utvelgelsen av symboler jeg ville jobbe videre med – de skulle bygge på geometriske prinsipper. Jeg hentet bant annet inspirasjon fra sirkelen, knuter og stjerner til smykkenes design og mønster. Siden det magiske vernet i de gamle symbolene er vanskelig å videreføre er det først og fremst de fysiske formene jeg har konsentrert meg om. Dette har resultert i en serie halssmykker i sølv. Disse smykkene består av et kjede og en medaljong det går an å åpne og lukke – jeg har selv utviklet denne låsmekanismen. Denne låsen binder også medaljongen til et kjede, slik at smykket kan bæres.

Abstract

In this master thesis I have been working with protection symbols used in the old Norwegian folk believe. I have also used these symbols as inspiration in my own jewelry design.

In the olden days – from the medieval times in Norway up to the 19th century, people used to believe in the magical protection in some symbols, artifacts and actions. This magic would protect humans, animals and so on – anything that wore the symbol. People in this time period had a lot to be scared of. Scared of the supernatural spirits in the nature, witches, ghosts, disease, death and so on. Everything that was not normal was seen as dangers and a threat. People had to protect themselves from all of this and they did so by using, among other things, protection symbols. It was several reasons why people believed that these things could protect them and had magical powers. Either they was connected to God and contained some of his powers – like the cross and holy water. Or the they could be connected to de power full sun that all evil have to flee from – like the circle and other kind of sun symbols and the cockcrowing. Or the symbol had a closed or a complex form that evil couldn't pass or penetrate. The believe around some of these symbols are older than the Christianity in Norway, and goes back to older religions and believes.

I have further on in this thesis used some of the old magical protection symbols as inspiration in my own practical work and jewelry design. I noticed that a lot of the symbols are geometrical forms and decided that my jewelry was to be built on geometrical principles. My practical work was to make a series of necklaces in silver with a locket to open and close. All parts of each piece was to be geometrical – both the shape of the locket and the decorations. The decorations were to be inspired by the shapes of the old protecting symbols. Because it's next to impossible to transfer the old magic in the symbols to these new pieces, I had to concentrate on the forms. I invented the lock on the locket myself, a lock that not only will close the locket, but also attach the locket to the chain and make the piece possible to wear around the neck.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	3
Abstract	5
Forord.....	7
1 Innledning	8
1.1 Problemstilling	12
2 Metode	13
2.1 Teoretisk tilnærming	13
2.2 Praktisk tilnærming	14
3 Tradisjonell norsk folketru og vern og vernesymbolene i folketrua.....	15
3.1 Tradisjonell norsk folketru	15
3.2 Vernet om og vernet mot.....	21
3.3 Vern og vernesymboler	28
3.3.1 Vernende geometriske symboler	29
3.3.2 Vernende organiske symboler og gjenstander	36
3.3.3 Andre vernende elementer	39
4 Eget utøvende arbeid.....	42
4.1 Produkt 1: Seksbladrosa på rund medaljong	44
4.2 Produkt 2: Dobbelt marekors på rund medaljong	47
4.3 Produkt 3: Sirkelen på rund medaljong	50
4.4 Produkt 4: Valknuten på firkantet medaljong	53
4.5 Produkt 5: Seksstjerna/malteserkors på firkantet	56
4.6 Produkt 6: Spiss valknote/buekors på firkantet.....	59
4.7 Produkt 7: Sirkelen på trekantet medaljong	62
4.8 Produkt 8: Muruspjeld på trekantet medaljong	64
4.9 Produkt 9: Tredelt valknote på trekantet medaljong	66
5 Vurdering	70
6 Konklusjon.....	72
Litteraturliste	73
Figurliste	77
Vedlegg	82

Forord

Selv om det er mitt navn som står på denne masteravhandlingen, hadde det ikke vært mulig å gjennomføre oppgaven uten hjelp fra andre. Det er derfor mange jeg vil takke for hjelp, støtte og oppmuntring gjennom arbeidet – mange flere enn de som har fått plass her. Den første og største takken går nok til han far som har bygget verksted til meg. På en måte kan en si at dette verkstedet er en del av oppgaven, for mye tid som burde ha gått til å forberede oppgava gikk i stedet med til byggingen av dette. I bunn og grunn mener jeg dette var en god investering av tid. For ikke bare gjorde dette det mulig for meg å jobbe med masteravhandlingen i de omgivelsene jeg trives aller best i, men også å fortsette å jobbe med sølv i framtiden. Videre vil jeg takke mor, Kristine og Maria som har lest over oppgaven min opptil flere ganger og hjulpet meg med rettskrivingen. Jeg vil takke tanter og onkler i Vinje for å ha gitt meg mat og tak over hodet når det har vært studiesamlinger på Rauland. Og til slutt vil jeg takke veilederne mine, Bodil og Arne Magnus, for veiledningen de har gitt. Jeg har revet meg i håret mange ganger av alle forslagene og forandringene de har kommet med, men alt tatt i betraktning har nok dette resultert i en bedre oppgave.

Tretten, 10.5.2014

Birgit Wasrud

1 Innledning

Folketru og magiske vernesymbolene som inspirasjon til egne smykker

Den gamle folketruas måte å verne seg på – vern gjennom magiske symboler og spesielle gjenstander og handlinger, fascinerer meg. Det er dette jeg vil fordype meg i og bruke som inspirasjon og utgangspunkt til egne smykker.

Den utøvende delen skal bestå av en serie halssmykker med medaljong. Det er først og fremst de fysiske formene til de forskjellige vernesymbolene jeg vil videreføres til produktserien min. Mange av disse symbolene er bygget på geometri og geometriske former – tegnet ved hjelp av passer og linjal, og jeg ser det som naturlig at også jeg jobber etter disse prinsippene.

Jeg vil også overføre funksjonen vern fra det magiske og til det konkrete. Medaljongene skal kunne lukkes og låses. På den måten skal en kunne oppbevare noe i den og beskytte det fra verden.

Hovedmålet er at smykkene skal være gode å se på designmessig og skal kunne brukes og bæres i rette anledninger. En skal også kunne se hvor inspirasjonen kommer fra. Om noen tror på den gamle magien, håper jeg at symbolene på smykkene vil ha samme vernende funksjon som de hadde da de ble brukt i gamledager. Uansett tro eller ikke tro gir dette smykkene en tilhørighet i en interessant historie og en spennende tradisjon. Samtidig er det viktig å nevne at symboler skifter mening og innhold etter konteksten de er satt i. Derfor kan disse symbolene ha helt andre meninger i dag.

For å bedre forstå disse magiske symbolene og for å vite hvordan jeg best kan videreføre dem til egne produkter, er det nødvendig å kunne noe om historien og tankene rundt dem. Historiekapittelet vil derfor omhandle den tradisjonelle norske folketrua og noen av dens elementer, i tillegg til informasjon om vernesymbolene og andre verneråd. I dag har vi en helt annen virkelighetsoppfatning og vil nok aldri fullt ut forstå den gamle folketrua, men gjennom denne historiske delen vil en få bedre forutsetninger for å forstå iallfall noe av den.

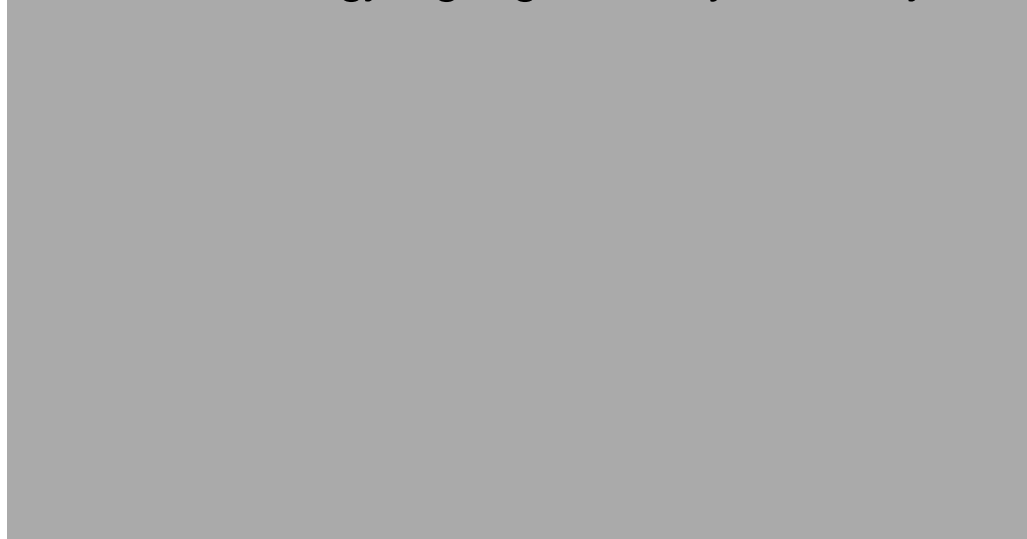
Det er skrevet en del bøker om den tradisjonelle norske folketrua, men det er ingen kjente samlinger med hovedvekt på vern og vernesymboler. Målet med den historiske delen av masteroppgava blir derfor å samle alt jeg kan finne om vern og vernesymboler i den tradisjonelle norske folketrua. Det er også et mål å skrive lett og informativt om temaet folketru slik at andre som leser oppgaven finner den interessant og kanskje får lyst til å vite mer om emnet.

Folketru i dag

Også i dag finnes det folketru i Norge. Jeg velger å referere til fenomenet som folketru, fordi jeg finner definisjonene av folketru og overtru diffuse og vanskelige å skille. Store norske leksikons definerer både overtru og folketru som forestillinger og årsakssammenhenger som ikke passer med aksepterte religiøse forestillinger eller vitenskapelige erfaringer, men i folketrua er disse forestillingene godtatt og har en funksjon i den tiden og de samfunn den finnes i. (Alver ukjent årstall, Overtro 2005-2007) Tro er i dag et åpent tema. En kan velge å tro eller en kan velge det bort, men for de som tror – hva de enn måtte tro på, finnes det ofte grupper og samfunn som tror på det samme.

Dagens folketru har forandret seg fra den gamle folketrua. Noen fenomener er blitt lagt til og andre er trukket i fra, men mange er de samme med ny klesdrakt – slik som troen på spøkelser. "I følge en norsk meningsmåling foretatt for et par år siden trodde ca. 40 % av de spurte på gjenferd/spøkelser." (Hodne, 2008, s. 16) Spøkelser og andre vesener fra den gamle folketrua finner en også i dagens skjønnlitteratur og film- og TV-underholdning. (Fig 1) Før ble disse overnaturlige vesenene brukt til å forklare fenomener i den store og skremmende naturen. I dag er det verdensrommet som er stort, skremmende og uforklarlig og noen tyr til trua på utenomjordisk liv som forklaring på dette.

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

*Figur 1: Troll i moderne underholdning i filmen Trolljegeren.
Foto: Filmkameratene AS*

Også det å være synsk og å være mer mottakelige for "andre dimensjoner" og det å ha varme hender eller helbredende evner er mer eller mindre like kjent i dag som det det var før. Den fremste norske representanten for noe av denne trua er prinsesse Martha Louise med sine engler og engleskole. Flere har blitt lokalt og nasjonalt kjent for sine evner, slik

som Joralf Gjerstad. Men de fleste forblir nok helst ukjente. Noen vil heller ikke bruke evnene sine.

Den delen av dagens folketrø som kanskje er den mest allmenne og utbredte er å spå framtiden. Det vanligste er å lese horoskopet sitt i aviser og ukeblader, men en kan også lese framtiden i tarotkort, krystallkuler eller i håndflaten.

Vern – et viktig og naturlig behov

Det å verne seg og føle seg trygg er et minst like viktig behov i dag som det var før. Arbeidet med å tilfredsstille dette behovet tar aldri slutt og det er blitt gjort på forskjellige måter til forskjellige tider. I dag har vi blant annet tatt teknologien til hjelp i arbeidet. Vi har forskjellige alarmer og varslingssystemer, medisiner, behandlinger og mye mer. Men vi klarer ikke å verne oss mot alt og ulykker og sykdom skjer, det hører vi om daglig i nyhetsbildet. I tillegg til at teknologien har gitt oss nye måter å verne oss på, har den også skapt nye farer en må verne seg mot.

Hensikten med vernesymbolene som ble brukt før var å forhindre at det vonde skulle inntreffe. I dag bruker vi fortsatt det jeg vil kalle vernesymboler, men de fungerer på en helt annen måte. De er ikke lenger magiske, men konkrete og praktiske. Et eksempel er alarmklistremerket på husdører til skrekk og advarsel for innbruddstjuver. (fig.2) Om tjuvene skulle bryte seg inn får dette den konkrete konsekvensen at alarmen varsler vektene og innbruddstyvene blir tatt – klistremerket har en praktisk funksjon. Akkurat som en

trodde på de magiske

vernesymbolene før, tror en

også at dagens

vernesymboler har en positiv

effekt. En føler seg tryggere

med disse symbolene rundt

seg, ellers hadde de ikke blitt

brukt.

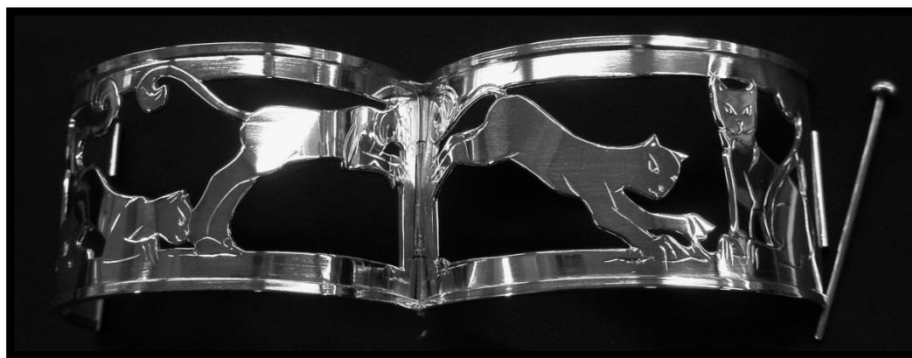

Figur 2: Alarmklistremerke på butikkdør. Et av dagens vernesymboler. Foto: Birgit Wasrud

Symbolenes geometriske former brukt i kunst-, design- og arkitekturhistorien

Dette er ikke den første gangen jeg henter inspirasjon fra gammel folketrø vernesymboler til egne produkter. Jeg gjorde flere oppgaver på bachelorstudiet i folkekunst basert på dette temaet. (Fig. 3) Og jeg er langt fra den eneste som bruker de gamle symbolenes fysiske og geometriske former i nye produkter. Mange av dagens designere, kunstnere og kunsthånd-

*Figur 3: Et av mine tidligere smykker. Armring inspirert av portalløve.
Foto: Birgit Wasrud*

verkere gjør det samme. En møter disse formene over alt – i logoer, pakningsemballasje og mye annet en ser og bruker i hverdagen. Formene blir brukt bevist eller ubevist den funksjonen de hadde som vern i eldre tid. Gullsmedverksteder som Tana gull og sølv og Galleri Juul lager smykker basert på gamle symboler – både vernesymboler og andre symboler. De bruker de gamle betydningene til symbolene helt bevist. Andre gullsmeder, smykkedesignere og -kunstnere som Pål Vigeland, Gunhild Tjøland, Linn Sigrid Bratland og Sigurd Bronger bruker også disse formene. Bronger har blant annet laget brosjer med kors på til oppbevaring av kondomer – kondomer som i dag er et konkret og praktisk vern mot uønsket graviditet og kjønnsykdommer. Også Konrad Mehus bruker geometriske former og forskjellige symboler i arbeidene sine. Han kombinerer tradisjon med nye uttrykk og bruker gamle symboler fra folkekunsten bevist i kunsten sin. Han har selv sagt at symboler er viktig for han og kunsten hans. (Veiteberg, Enstad et al. 2012)

Dagens kunstnere som bruker de geometriske formene føyer seg inn i rekken av alle de som har gjort det før dem. Helt fra før antikken finner vi bruk av disse geometriske formene i kunst, formgivning og arkitektur – med eller uten en dypere mening og symbolikk. Store byggverk til konger og guder er blitt bygd etter geometriens prinsipper – som pyramidene i Giza, Pantheon i Roma og forskjellige steinsirkler rundt om på de Britiske øyer. (Fig. 4) En finner også geometrien i 1000-tallets arkitektur, blant annet i renessansebygg og barokk hager (Thiis-Evensen og Nybø 1995) Og en finner den i middelalderkunst og moderne kunst.

På slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet ville noen kunstnere bryte med den tradisjonelle, figurative og

*Figur 4: Ring of Brodgar på Orkenøyene (2500-2000 f.kr).
Foto: Birgit Wasrud*

naturalistiske kunsten. Dette bruddet ble gjort på mange måter og en av dem var å ta i bruk abstraksjon og geometriske former. Etter dette bruddet finner vi et virvar av stiler – stiler som overlapper hverandre i tid, geografi, uttrykk og så videre. En av de første stilene som tok i bruk abstraksjon i sitt uttrykk var kubismen (ca. 1908-1919). (Koefoed 1998) Også andre kunstnere, som Kasmir Malevitsj (1878-1935), Vanilij Kandinskij (1866-1944), Frantisek Kupka (1871-1957) og Robert Delaunay (1885-1941), var med på å utvikle abstraksjonen og bruken av geometriske former i billedkunst og skulpturer. (Koefoed 1998)

Noen av de viktigste av stilartene var De Stijl, Art deco, Bauhaus-bevegelsen og funksjonalismen som alle opererte i mellomkrigstiden. Stilene virket innen feltene kunst, design og arkitektur, og særlig Bauhaus arbeidet for å samle disse enhetene til en. Alle stilene baserte sin design og arkitektur på enkle geometriske former, rette linjer og rette vinkler, primærfarger og ikkefarger. Målet var å utvikle vakre og funksjonelle gjenstander og bygninger som kunne masseproduseres og som var billige, brukervennlige og hadde god kvalitet. De geometriske formene mente en gav et universelt preg. (Danbolt og Kjerschow 1999, Droste 1998, Håberg 1994, Koefoed 1998)

Figur 5: De Stijl-huset av arkitekten Gerrit Rietveld i Utrecht, Nederland, bygd i 1924. Foto: Birgit Wasrud

Så kan en stille seg spørsmål om hvor denne nye retningen av kunst og arkitektur hentet sin inspirasjon fra og om dette har en sammenheng med de geometriske formene som ble brukt i folkekunsten og folkekulturene. Dette er jo symboler, former og dekor som eksisterte i utkantene til tross for høyere sosiale lags forskjellige trender helt fram til 1900-tallet.

1.1 Problemstilling

Hva er tradisjonell norsk folketru og hvordan kan vernesymbol fra denne trua utvikles, inspirere og videreføres til ny smykkedesign?

2 Metode

For å finne svar på problemstillingen jeg har satt meg, må jeg både bruke teoretisk og praktisk framgangsmåte. Disse delene vil til sammen utgjøre masteroppgaven min.

2.1 Teoretisk tilnærming

Den teoretiske delen handler i stor grad om tradisjonell norsk folketru og vern og vernesymboler brukt i forbindelse med den. Denne informasjonen kommer jeg til å samle ved å lese relevant litteratur på feltet og ved å besøke bygninger og museer der en fortsatt kan se disse vernesymbolene slik de ble brukt. Jeg vil først og fremst lese litteraturen om folketru med hovedfokus på vern og vernesymboler – se på hva folk var redde for, hvorfor de var redde, hvordan de vernet seg mot det med magiske vernesymboler og andre verneråd og hvorfor folk trodde dette virket. Denne litteraturen vil jeg lese fra mitt ståsted som menneske i en moderne tid og verden – være kritisk om det er nødvendig eller forståelsesfull om jeg synes det passer.

Litteraturen innen dette feltet er noe begrenset. Det er først og fremst i nyere tid en finner bøker om folketru, men det er alltid blitt skrevet litt. I nordisk tradisjon finner en første gang noe om det i de islandske ættesagaene. Videre gjennom århundrene finner en noe i rettsprotokoller og i bøker skrevet av historikere og geistlige, som biskopen Olaus Magnus (1490-1557) og presten Hans Amundsen Wille (1714-1799). «Det meste av vår viten om norsk folketru skriver seg fra de store innsamlingsprosjektene i det 19. og 20. århundre.» (Hodne, 2008, s. 26) Siden den tid har det vært en liten, men jevn nedskrivning om temaet. Særlig kan en finne det i bygdebøker og lokale historielags utgivelser rundt om i Norge. Men det er også noen få som har skrevet og skriver bøker om gammel folketru på et nasjonalt plan. Den fremste av disse er Ørnulf Hodne. Han har skrevet utallige bøker innen temaet, enten alene eller sammen med andre forfattere. Det er derfor naturlig at jeg da også referer mye til disse få fagmennene på området og særlig Hodne. Grunnen til at jeg vil holde meg til denne delen av litteraturen – den «nasjonale» litteraturen, er fordi det blir for mye å gå gjennom alle bygdebøker og historielagsbøker samt annen litteratur.

Jeg vil også se på de geometriske formene fra en formestetisk /formaleestetisk vinkling – analysere dem, lære formene å kjenne og trekke fram kvaliteter som jeg vil brukes videre i den praktiske tilnærmingen.

2.2 Praktisk tilnærming

Det er kunnskapen jeg tilegner meg i den teoretiske delen som skal skape rammene og reglene for det praktiske arbeidet og utformingen av egne produkter – skape noe nytt med inspirasjon i det gamle.

Den kreative prosessen og utviklingen av smykkene vil starte med en skisse- og tegnefase. Videre vil det bli nødvendig med noe utprøving for å finne de beste tekniske løsningene i forhold til dimensjoner, teknikk og formestetikk. Disse utprøvingene vil bli gjort i papir og sølv. Denne prosessen vil til en viss grad dokumenteres i vedleggene. De endelige produktene vil være i sølv og eventuelt steiner og glassperler.

En finner mer om den praktiske metoden og retningslinjer for eget utøvende arbeid i innledningen i kapittel 4.

3 Tradisjonell norsk folketru og vern og vernesymbolene i folketrua

3.1 Tradisjonell norsk folketru

«Det var tru med alt ein gjorde,» sa Johannes Skar om setesdølene. (sitert i Hodne, 2008, s. 149) Setesdølene var ikke de eneste som «trodde» i Norge, ei heller i verden – folketru har eksistert så lenge folk og tru har eksistert.

Folketru er en blanding av uendelig mange ingredienser. Dette er forskjellige tider, forskjellige kulturer, forskjellige religioner, folks forskjellige erfaringer, forskjellige normer og regler, behovet for å forstå det uforklarlige og fenomener, behovet for å beskytte og behovet for vite hva meningen med livet er, bare for å nevne noe.

Ikke alle elementene i folketrua har sitt opphav i Norge, mye av det finner vi igjen i gresk mytologi, i orienten og i bibelfortellinger, men det har kommet hit og her har det fått en lokal drakt og blitt tilpasset den lokale kulturen. Hodne mener at det meste av folketruas elementer er fellesmenneskelige forestillinger uten landegrenser og kan spores langt tilbake i tid, men uttrykksformene varierer etter geografiske, sosiale og historiske forhold. (Hodne, 2008) Det er selvfølgelig mye som kom til Norge, men som ikke lot seg tilpasse og dermed ikke fikk plass i denne folketrua. Folketrua er en tradisjon i konstant forandring og har alltid vært det. Noen elementer er blitt lagt til, andre er blitt trukket fra, noen er blitt endret for å passe med skiftningene i tiden og kulturen og andre igjen har eksistert noenlunde uforandret. En finner altså rester fra tidligere tiders religioner og kulturer i folketrua. Elementer fra oldtid og hedensk tid – til og med fra menneskehetens barndom, fungerer side om side med kristentidas religion og folkekultur og som videre kan linkes helt fram til i dag.

Det var ikke over alt i Norge denne tradisjonen var like sterk. Det var først og fremst i bygdene og i de lavere lag folketruetradisjonen var rikest. En må også ha det klart for seg at det var ingen som trodde på alt i den gamle folketrua. Noen trodde på noe og andre trodde på noe annet, noen trodde på mer enn andre og andre avviste og motarbeidet folketrua fullstendig. (Heide 1971, Hodne 2008)

Folketru har nok alltid levd side om side med andre religioner, i dette tilfelle kristendommen, og lånt, brukt og omtolket elementene fra dem. Men folketrua har sjeldent erstattet andre religioner helt. (Hodne, 2008)

Blant annet ble de populære karakterene og helgenene i bibelhistorien og kristendommen tatt inn i folketrua og gitt en litt annen funksjon. I kristendommen ble de bibelske figurene, som Vårherre, Jesus og Jomfru Maria tilbedt for sine handlinger, mens i folketrua ble det lagt større vekt på deres gode og lykkebringende makt.

(Hodne, 2008)

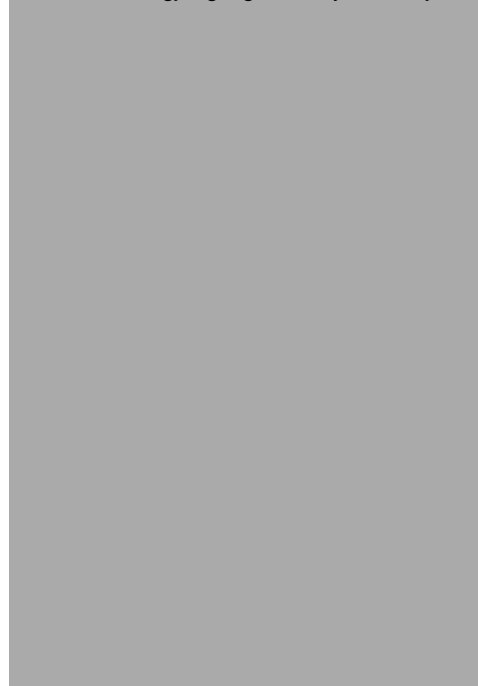
Jeg vil videre ta for meg viktige elementer i den tradisjonelle norske folketru, uavhengig av hvor i Norge og i tiden mellom 1030-1850. Dette er vetter og fenomener i naturen, folk med synske og magiske evner, varseltaging og spådom og folketru i hverdag, høytider og fest.

Vetter og naturen

Det var vanlig å tro at folk alltid og overalt hadde en usynlig åndelig verden rundt seg. Det var disse åndene som bestemte folks liv og skjebne. (Hodne, 2008)

Disse maktene kunne være gode hjelpere eller onde skadevoldere, og de kunne komme i mange slags utgaver. Det kunne være gode vesener som engler og gode ånder – Vårherre, Jesus og jomfru Maria, eller det kunne være onde vesener som djevelen og hjelperne hans. Først og fremst var dette de usynlige vettene og underjordiske som folk mente levde side om side med seg ute i naturen og på gården. Dette var vetter som tusser og troll, hulder og nisser, nøkk og fossegrim/kvernknurr, marmæle, havfrue og havmann. Om de var gode eller onde kom an på menneskenes oppførsel. Samlivet med disse vettene var tuftet på respekt for deres nærvær og rettigheter, samt regler og ritualer som måtte følges. Så lenge en fulgte reglene var vettene gode å leve sammen med. Da kunne de hjelpe til i arbeidet på gården, setra eller andre steder og de kunne varsle om farer og lignende. Om en ikke oppfylte kravene kunne de bli vanskelige og farlige.

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 6: Madonna fra middelalderen. Fra Hedalen Stavkirke i Valdres. Foto: Eirik Irgens Johnsen/ Universitets kulturhistorisk museer

En kan se på vettene som en personifisering av naturen og naturkreftene – egenskapene i naturen finner en igjen i egenskapene folk tilla vettene. Vetter og andre vesener ble brukt til å forklare fenomener, som en ellers ikke hadde noen annen kunnskap eller mulighet til å forklare. Rare fjellformasjoner, store steiner på merkelige steder, isbreer og ellers uforklarlige hendelser var noen av disse fenomenene. (Fig. 7) Det var mange hellige kilder som ble skapt av St. Olav på sine ferder gjennom landet og det var mange store steiner rundt om kring som troll kastet dit. «De gamle hadde en bestemt fortolkningsmodell som de forholdt seg til når de støtte på noe uforklarlig og skremmende fenomen i sitt samkvem med overmektig natur, dyr og mennesker. Det var et fortolkningsgrunnlag der *tro* og *tradisjon* var sannhetskriteriene man resonnerte og handlet ut fra, og som farget og preget forestillingen av det de hadde sett og opplevd.» (Hodne 1995, s.8) I dag forklarer vi de samme fenomenene på andre måter med annen kunnskap.

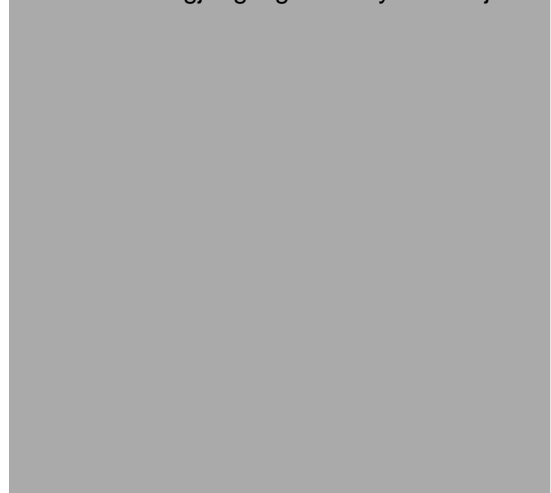
Spesielle evner – synske og magiske

Noen mennesker hadde andre evner enn folk flest i samfunnet. Evner som å se ting ikke andre kunne se, vite ting ikke andre viste eller gjøre ting ikke andre kunne gjøre. Dette var de kloke konene og mennene og de synske i samfunnet – noe som ofte gikk om hverandre.

Kloke koner, signekjerringer og mirakeldoktorer var de som folk gikk til og fikk hjelp med plagene sine – sykdom, verk, skader, blødninger, syke dyr og så videre. De kunne bruke forskjellige ritualer, bønn, magiske formler og handlinger i sitt arbeid. Det var ikke bare sykdom de kunne hjelpe mot, magien kunne de også bruke til å ødelegge rovdyr, gi jakt- og fiskelykke, slukke ild, motvirke trolldom og mye mer.

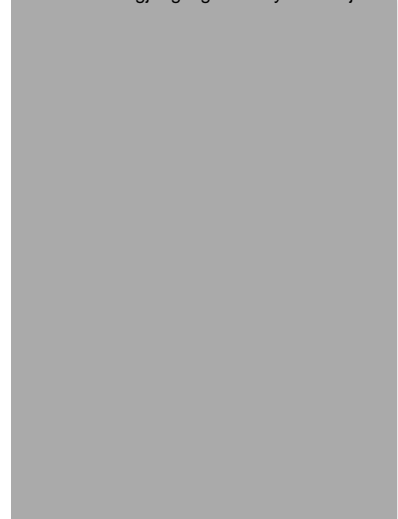
Folk som hadde slike magiske evner kunne også bruke dem for å påføre skade på mennesker og dyr, noe jeg kommer tilbake til i neste delkapittel. Det var tanken bak magien som definerte om den var svart eller hvit – å bruke magien for å gjøre godt eller

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 7: Utsnitt fra «Trolla på Dovrefjell» i Tuss og Troll julehefte 2003. Tegning: Solveig Muren Sanden og Håkon Aasnes

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 8: Vis Knut (1792-1876) fra Vestre Gausdal var en synsk mirakeldoktor. Bilde av bautaen hans på Svatsum kirkegård. Foto: Birgit Wasrud

ondt. Uansett var bruk av magi ulovlig og det var mange kvinner og noen menn som ble ført til retten under mistanken å være trollkyndig. I alt var det ca. 780 trolldomssaker i Norge der 300 personer ble dømt til døden for å være hekser, 50 av disse var menn. (Heks, 2005-2007)

En annen slik evne var å være synsk – å se ting ikke andre kan se uavhengig av tid eller rom. De var ofte velvillige til å hjelpe de som trengte deres hjelp. Men det å være synsk ble sett på som en stor belastning. En fikk se mye en ikke ville se – lidelser, ulykker, dødsfall, katastrofer og så videre. I tillegg ble en satt i bås av de andre i bygda og mistenkt for hekseri og fryktet for sine evner. Alt som var litt unormalt var ondt og vondt, og normalen var å ikke være synsk.

Varsel og spådom

Det var ikke bare synske som kunne si noe om framtiden. Vanlige folk kunne ta varsel og spådom i naturen og hendelser rundt seg. Det en fikk se av spådommer var skjebnebestemt og det var umulig å gjøre noe med. «Troen på at ethvert menneske har fått sitt liv ugjenkallelig fastlagt på forhånd av høyere makter, var en viktig forutsetning for den blomstrende spådomstradisjonen.... Ved hjelp av magiske ritualer, drømmesyner og tolkinger av tegn og varsler var det mulig å lette på sløret og få kjennskap til kommende begivenheter i eget og andres liv, selv om det var lite en kunne gjøre med utfallet.» (Hodne, 2008 s.19) Allikevel var det nok et håp om at ved å vite hva som skulle skje kunne en kontrollere eget liv.

Nesten alt kunne tolkes som et varsel – hvordan været var på bestemte dager, hvordan fugler og dyr oppførte seg, hendelser i bestemte situasjoner og så videre. Var det fint vær på bryllupsdagen ville brudeparet bli salige, var det regn ville de bli rike og vind ville de bli fattige. Om barnet ble født med sammenvokste øyenbryn ville det drukne og om det hadde krøller ville det få vett og styrke. (Hodne, 2008) Satt en stor svart fugl – ravn, kråke eller skjære, på stuetaket var en i huset feig (skulle snart dø).

Noen varsler spådde framtiden til én person, for en gård eller for ei bygd og andre varsler spådde for hele landet. Når en så en komet, en drage (i en del av folketroen trodde en at en komet var drage) og sjøorm varslet det krig, uår eller naturkatastrofer for hele riket.

Arbeidslivet

Arbeidslivet, om det var på gården, i skogen, på jakt eller på sjøen, var hardt og alle stunder ble brukt til nyttige gjøremål. Resursene var knappe og en var avhengig av å tilpasse seg naturens vekslende vilkår og en måtte ta hensyn til reglene og arbeidsrutinene som regulerte samspillet med vettene, som forklart tidligere i kapittelet. Den vanskelige og usikre hverdagen gav folketrua gode vekstforhold. En gjorde alt en trodde kunne hjelpe til å fremme fruktbarhet og produksjonslykke, fangst- og fiskelykke, beskytte mot rovdyr og trollfolk og annet skadelig.

Det var mye en kunne gjøre eller ikke gjøre for å fremme produksjonslykken. Mye hadde best effekt om en gjorde det i voksende måne. Maten ble bedre og holdt lengre hvis den var fisket, slaktet, sådd og så videre i voksende måne. En annen regel var at en ikke måtte jobbe på søndager og helligdager, dette ville føre med seg ulykke. I forhold til jakt skulle også dyrene ha fred denne dagen. En velkjent regel i dag er at en ikke skal ønske en som skal på fiske lykke til, en skal heller si «skitt fiske». Dette henger i fra gammelt av da dette var regelen både for jakt og fiske. «Meningen må ha vært å verne fiskeren mot de farlige kreftene som kunne ligge skjult i det gode ønsket.» (Hodne, 2008, s.201) Videre kunne en se om jakta eller fisket skulle gå bra eller dårlig ettersom hvem en møtte på vei til fjells eller sjøen. Møtte en ei møykjerring, som hadde ord på seg for å være misunnelige, gjerrige og sladrete og kunne skade børsa med onde ord og øyne, måtte en gå hjem og banne av ondskapen, men om en møtte ei gravid kvinne ville det bli god fangst – for alle former for fruktbarhet kalte fram ny produktivitet. (Hodne, 2008)

For at arbeidet skulle bli så fruktbart som mulig, måtte man handle etter vettene regler. Reglene lærte man gjennom mange års erfaring og de videreførte god arbeidsmoral. Det var mye i folketrua som skulle utdanne folk til å bli bedre menneske og bedre til å utføre arbeidsoppgavene sine. Jenter måtte passe på å ikke koke oppvaskvannet, ellers ble de ikke gift det året.(Hodne, 1994) Gutter måtte aldri sikte på jenter med et uladet gevær. Da ville han ikke bli gift og han mista lykka si resten av livet.(Hodne, 2008)

Høytid og fest

Det er bundet veldig mye folketru til de kirkelige høytidene – særlig til jul, påske, pinse og jonsok, og til livshøytidene – dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse.

Mange kirkehøytider ble lagt til hedenske festdager, derfor er tradisjonen rundt disse høytidene mye eldre enn kristendommen i Norge. Så å si alle de hedenske festene var for å fremme fruktbarheten og ofre til gudene for et godt år, men dette er det ingen som vet helt

sikkert. Den beste livsforsikringen folk hadde var god fruktbarhet i bygd, natur og menneske- og dyreliv.(Hodne, 2008) I kristen tid satt det fortsatt igjen mye fruktbarhetsritualer i disse høytidene – ritualer som ble hørende folketrua til.

«Jula ble den høytiden da kombinasjonen av kristne og førkristne forestillinger skapte den sterkeste folketrua med størst makt over sinnet.» (Hodne, 2008, s.131) I denne høytiden trodde en at luften var full av gode ånder, for dette var tiden da Jesus ble født, men når det var mange gode ånder i luften, kom det også mange onde ånder og disse måtte en passe seg for. Jula var derfor fullspekket av verneritualer og beskyttelsesmagi.

En trodde at hovedpersonene i livshøytidene – dåpsbarnet, bruden og den døde, var veldig utsatt for vetter og onde makter og de ble godt beskyttet av forskjellige verneråd. Det ble også gjennomført ritualer for å fremme fruktbarheten til de nylig giftede eller livet til den nydøpte.

3.2 Vernet om og vernet mot

Vernet om

Det var mye folk vernet om. Dette var det de holdt av og var glade i og det som var livsgrunnlaget og hjalp dem gjennom hverdagen.

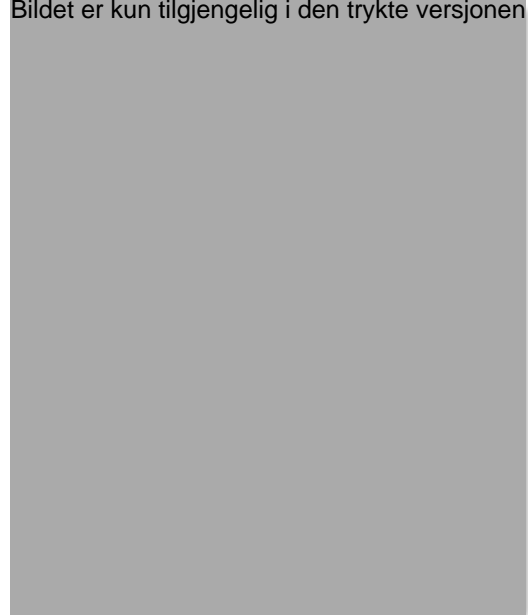
Vernet om menneskene og livet

Døden var nærmere folk før og en vanlig gjest i folks hjem. Spedbarnsdødeligheten var ca. 20 prosent på 1700-tallet og så sent som i 1820 var den gjennomsnittlige levealderen 45 år for menn og 48 år for kvinner. (Hodne, 2008) Det var derfor et stort behov å verne seg mot døden, og det som kunne forårsake den – ulykker, sykdom, pest og mord. Det var heller ikke mindre viktig å verne seg mot å bli ufør. Uføre kunne ikke yte det som krevdes av dem på gården og i samfunnet og de ble derfor en byrde. Det var særlig i noen situasjoner i livet og arbeidslivet en var utsatt for skader og ulykker. Folk passet seg og vernet seg med magiske vernesymboler for å unngå at vondt skulle ramme dem.

Fødsel var noe av det farligste en kvinne kunne være med på – mange døde i barselseng. Det ble trodd at en kunne lette fødselen ved å løsne alle knutene i huset og ved å be til Jomfru Maria om hjelp. Men det var ikke bare under fødselen mor og barn var utsatt for fare også før og etter fødselen kunne mye skje. Før fødselen måtte den gravide passe seg for hva hun gjorde og hva hun så. Dette trodde en hadde innvirkning på barnet i magen – om det ble friskt eller født med misdannelser. For eksempel måtte hun ikke bli skremt, for da ville barnet bli født med skader og om hun så eller hørte når et dyr ble drept til slakting ville dette gi barnet epilepsi. Mora kunne avverge det hun hadde sett eller gjort ved å si en bønn. (Hodne, 2008)

Etter fødselen måtte både mor og barn beskyttes mot trollmakter. Fødselen ble sett på som uren og fra fødselen til mora ble tatt inn i kirka igjen var hun hedning. I denne tiden vernet ikke Gud henne og hun måtte derfor vernes på andre måter. Med handlinger som bønn og signing, vernesymboler og sølv. De samme vernerådene ble brukt for å verne om den nyfødte og udøpte som var i enda større fare. Det udøpte barnet var særlig utsatt for at de

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

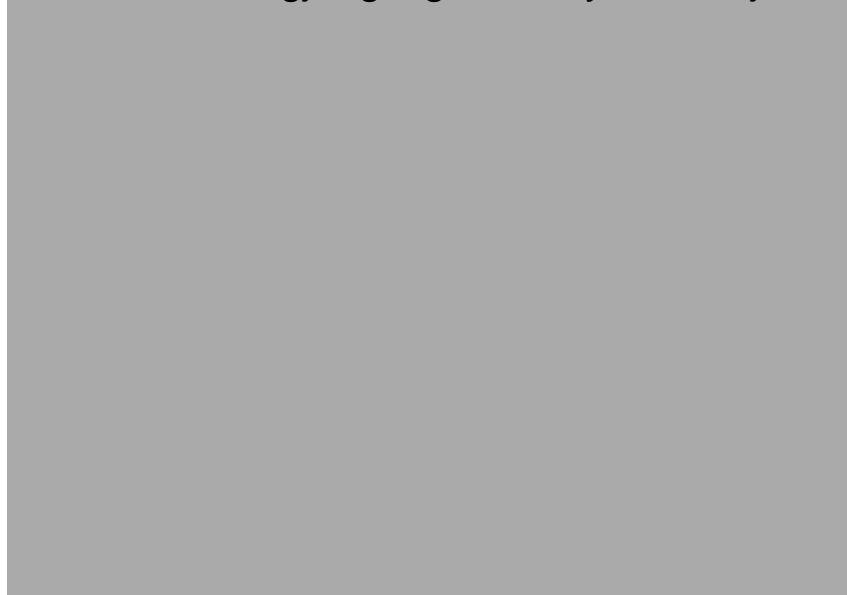
Figur 9: Utsnitt av Pesta i trappen av Theodor Kittelsen. Norge ble stadig herjet av pest i middelalderen, den verste var svartedauen. Foto: Morten Thorkildsen/Nasjonamuseet

underjordiske skulle komme og ta det og bytte det med et av sine egne – en bytting. Når folk ikke kunne forklare hvorfor ungen var annerledes av sykdom og sykdomssymptomer og misdannelser ble det trodd at det var blitt byttet.(Hodne, 2008) Byttingen var en byrde for familien, både med snakk på bygda og at den ikke kunne yte nok i en arbeidssituasjon senere.(Hodne, 1995) Det var altså om å gjøre å få døpt barnet så fort som mulig, for å gi det guds beskyttelse. Om en ikke rakk å få døpt det av presten i kirka, før det eventuelt døde, kunne andre gjøre det hjemme eller på vei til kirka. Det viktigste var at barnet ble døpt slik at det kunne gravlegges i viet jord.

Unge jenter og gutter alene i fjellet eller i skogen på gjeting eller jakt kunne bli tatt eller lokket inn i berget til de underjordiske, og da var det ikke alltid de kom ut igjen.

Hovedpersoner i livshøytidene kunne være mål for de underjordiskes bergtaging, særlig var bruden utsatt.(Hodne, 2008) «Spesielt vielsesdagen befant bruden seg i en farlig situasjon. Fra hun stod opp den dagen til hun vendte hjem fra kirken, lurte de underjordiske på henne og prøvde å få henne ut av bryllupsfølget og inn i fjellet til seg.» (Hodne, 2008, s.76) I tillegg til andre verneråd bråkte og skrek gjestene i brudedefølget for å jage bort de underjordiske og det var alltid minst to brudesvenner med skytevåpen rundt henne, disse skjøt over hodet hennes som vern.(Hodne, 2008)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 10: Maleri av en brudeferd, malt av Adolph Tidemand og Hans Gude. Foto: Anders Beer Wilse /Norsk Folkemuseum

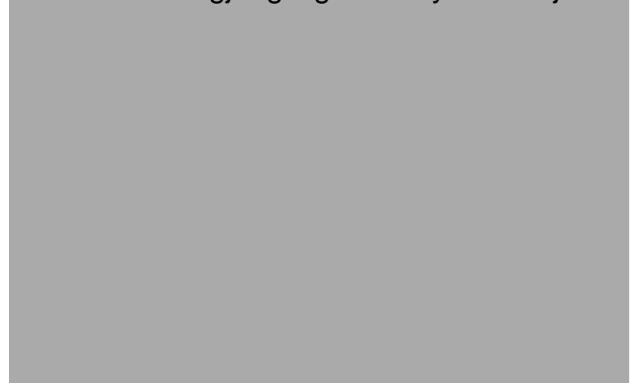
Også den døende og døde måtte vernes mot onde makter. Om en døende ikke fikk slippe, men lå lenge var det vonde vetter som hindret ham i å dø. Da hjalp det om en slo den døende med en bibel. Det var mange ritualer de gjenlevende måtte gjennomføre for å hjelpe den døde videre og for at han ikke skulle gå igjen. En måtte blant annet passe på at dør, vindu eller takljøre sto åpen i dødsøyeblikket slik at sjela fikk fri vei ut av huset og ikke ble fanget. Den døde skulle ha med seg salmebok, kors og/eller sølv i kista. Fikk han ikke det ville han gå igjen å hente det selv. Et annet rituale var at den døde måtte bæres ut av huset med føttene først, noen steder saget de eget hull i veggen der de tok ut den døde – likdør, og en tok omveier på vei til gravplassen. Alt dette for at den døde ikke skulle finne veien hjem igjen og plage de gjenlevende. En måtte også passe på at ikke vondt kom på eller fikk tak i liket. (Hodne, 1995, 2008)

Verne om livsgrunlaget

Livsgrunlaget var også viktig å beskytte. Det var det som gav en mat på bordet og klær på kroppen.

En vernet om alt på gården – dyrene, husene og redskapen. En måtte verne dyrene mot sykdom, rovdyr, vetter og annet vondt. En vernet maten slik at den ikke ble fordervet og dårlig, eller at noen skulle komme og ta den. En vernet om avlingene, slik at de skulle vokse godt og gi mye. En vernet om børsa så en fikk jaktlykke og en vernet om fiskebåt og fiskeutstyr så en skulle få mye fisk og være trygg på sjøen. (Les mer om jakt og fiske i vedlegg 1, s.82)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 11: En måtte ta godt vare på dyrene sine. Utsnitt av «I Gjestebod» i Tuss og Troll Julehefte 1996. Tegning: Håkon Aasnes

Vernet mot

Det var uendelig mye som var farlig og som en måtte verne seg mot. Noe av det var forklarlig, reelt, synlig og naturlige. Dette kunne være flom og skred, enten for tørre eller for våte somrer og harde vintre, tjuver, mordere og rovdyr. Ting vi fortsatt i dag verner oss mot. Og så var det det som var uforklarlig, magisk, usynlig og overnaturlig. Dette var egenskaper folketrua gav vetter og noen personer i bygda. Det er dette uforklarlige jeg kommer til å ta for meg her.

Det vonde mennesket og det vonde i mennesket

Det onde i mennesket kom først og fremst fram når en ble misunnelig eller en ville hevne seg. Misunnelsen materialiserte seg gjennom det onde øyet, den onde hånd, den onde munn/tunge, det onde øret og ond hug. En kunne med dette sette vondt på folk, dyr, mat, redskap og våpen slik at de eller det ble syke, dårlige, skjemt og fordervet.

Hekser og trollkyndige kunne også påføre vondt på andre måter. Det ble trodd at heksene stod i ledtog med fanden og de brukte hans hjelp til å påføre lidelse og vondt på andre. Et av midlene trollkyndige brukte for å stjele fra andre var trollkatt og dradokke. Trollkatten kunne bare stjele melk, mens dradokka kunne stjele hva som helst. (Hodne, 2008)

Et annet skapning en vernet seg mot var mara. Det er mange teorier om hva mara var, derfor er det vanskelig å

vite hvor en skal plassere henne i forhold til andre onde folk og skapninger. En ganske vanlig teori var at mara var forskjellige slags folk og særlig kvinner som ikke fulgte normalen. Hun plaget både mennesker og dyr ved å legge seg på bringa og ansiktet på den sovende og prøve å kvele den. (Bø 1987, Hodne 1995) (Les mer om onde folk og deres redskaper i vedlegg 1, s.83)

Gjenferd

Det var ei sterk tru på gjengangere i folketrutradisjonen og en finner sagn om dem over hele landet. De var ikke alltid farlige, men de var alle skremmende. Noen gikk igjen fordi de hadde lidd en grusom død – som å ha blitt myrdet, hadde druknet, eller begått selvmord. Andre gikk igjen fordi de hadde gjort urett eller ikke hadde vært noe godt menneske. Gjengangere fikk da ikke fred i graven før uretten var tilstått eller rettet opp. Men ingen gjengangere kunne gjøre dette alene, de måtte ha hjelp fra levende. Slik som deildegasten som i livet hadde flyttet grensesteiner og røvet jord. I døden ville han ikke få fred før han hadde flyttet steinene tilbake, men dette måtte han ha hjelp til. (Espeland, 2002) Eller utburden som var gjengangeren av et barn som var født i hemmelighet, slått i hjel og begravet der ingen skulle finne det. Han ønsket å bli døpt og begravet i kristen jord, i tillegg til at mora skulle stå til ansvar for sin ugjerning. (Bø, 1987)

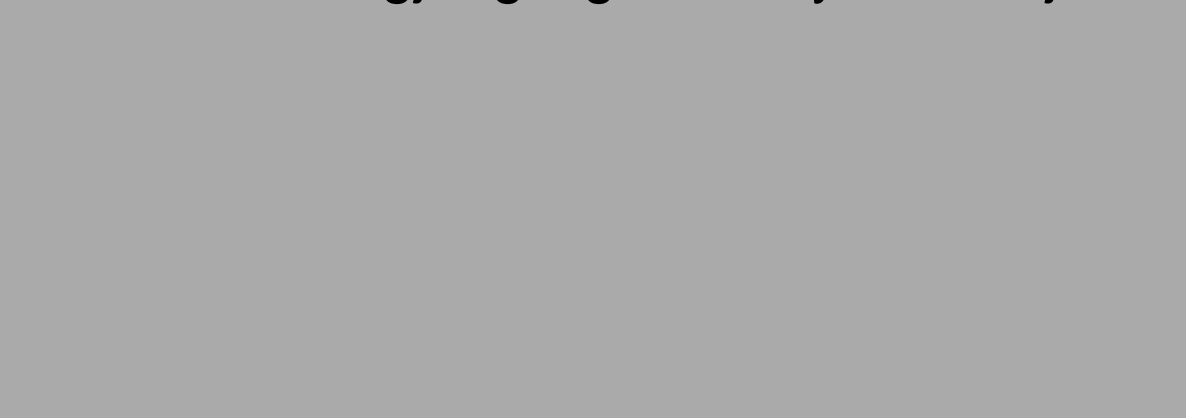
Figur 12: Trollkatt fra Gol i Hallingdal.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

De fleste gjengangere under kirkens innflytelse og i nyere tid var harmløse og var bare ute etter tilgivelse av folk og Gud. Men gjengangere kunne også være farlige og de kunne føre med seg sykdom, pest og død. Dette var særlig de eldre typene, som draugen og oskoreia, som hang igjen fra tradisjoner fra førkristen tid.

Draugen var gjengangeren av sjøfolk og fiskere som hadde død på havet og ikke fått hvile i viet jord. Når han viste seg spådde det uvær og at noen ville dø på sjøen. (Hodne, 1995)
Også dødsseilere, skip med gjengangere dømt for å seile rundt til dommedag, varslet uvær, død og skipbrudd. (Espeland 2002, Hodne 1995)

Et fryktet spøkelse en kunne treffe på på land var Oskoreia. (Fig.13) Det er mange teorier om hva dette fenomenet var. Den vanligste er at det var et følge av gjengangere som ikke fikk fred og som herjet i bygdene i julehøytiden. De kunne kidnappe folk og dyr og de kunne spise og drikke opp julematen og juleølet. (Hodne, 1995) (Det er skrevet mer om spøkelser i vedlegg 1, s.85)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

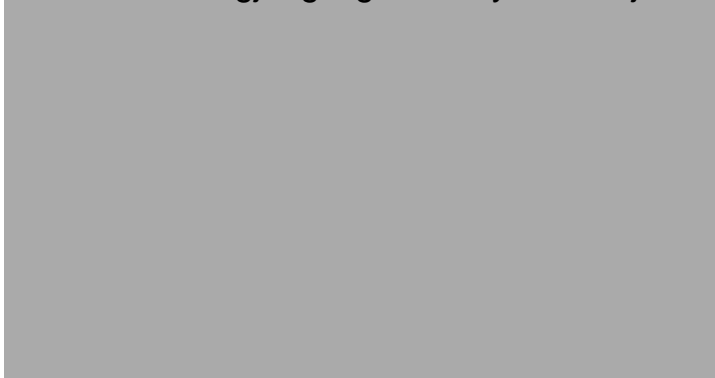
Figur 13: Oskoreia på jakt etter gårder å plyndre i julenettene. Utsnitt fra «Oskoreia» i Tuss og Troll julehefte 1999 Tegning: Håkon Aasnes

Onde vetter og overnaturlige vesener og dyr

Overnaturlige vesener var ikke bare onde, særlig vettene kunne også ha gode sider. Men de var alle uberegnelige og en kunne aldri være helt trygg på dem. Det var ikke så mye som skulle til for å bli straffet eller utpekt som offer for vettene. Derfor var det alltid viktig å følge vettene regler. Vettene ble snillere i den nyere del av den tradisjonelle norske folketro, imot det de var fra norrøn tid og tidlig middelalder. De viktigste vettene i denne tro var nissen på gården og de underjordiske – huldrefolk og tussefolk i nærheten av seter og gård. Det var de som bodde tettest på folk og det var mange regler en skulle følge i samspillet med dem. Så lenge en behandlet nissen riktig, fungerte han som en vernende makt over gården, men om bonden drev gården dårlig, vanskjøttet dyrene og ikke

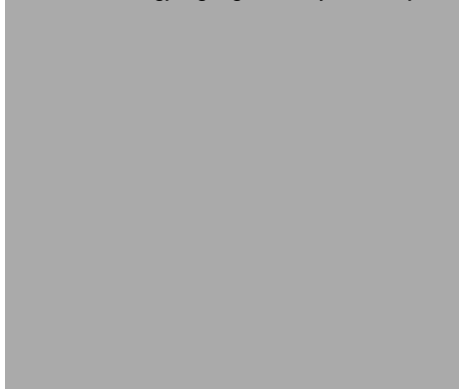
respekterte nissen kunne nissen bringe ulykke over gården og de som bodde der. Mange av de samme reglene gjaldt huldra og underjordiske på setra. (Les mer i vedlegg1, s.87)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 14: Silje Reinåmo som hulder i filmen Thale fra 2012. Her er huldra satt inn i en moderne tid. Foto: Aleksander Nordaas

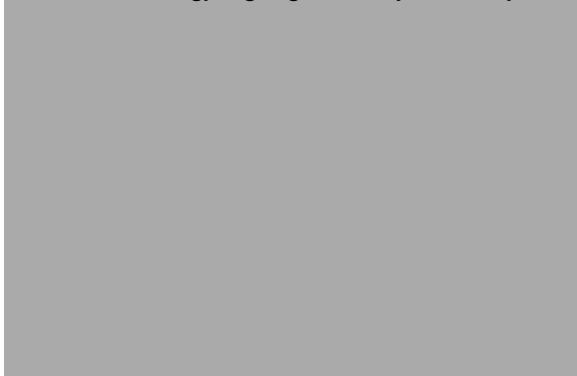
Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 15: Utsnitt hentet fra Tuss og Troll juleheftet 2000. Tegning: Håkon Aasnes

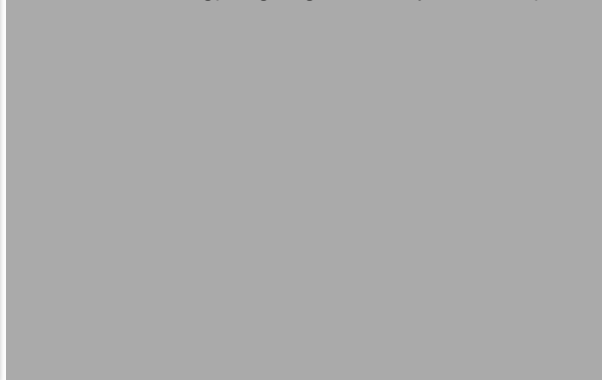
Troll og vannvetter – nøkken, fossegrimen og kvernknurr, bodde lenger fra folk og var farligere i den forstand at de ikke hadde noen tydelig god side ved seg. I den eldste delen av tidsspennet jeg tar for meg trodde folk at troll var onde, farlige og store vetter som bodde i de i dype skoger eller langt til fjells der folk sjeldent befant seg. Etter hvert ble troen på dem borte. Blant vannvettene virker det som det var nøkken som var den farligste. Han kunne ta mange former og hadde mange måter å lokke til seg folk i innsjøer og vann slik at de druknet. Mens nøkken bodde i stille skogsvann, bodde fossegrimen i farlige fosser og stryk. Kvernknurren bodde i fossen under kverna og kunne skremme folk og ødelegge for malinga av mel.(Bø 1987, Hodne 1995) (Les mer i vedlegg 1, s.88)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 16: Utsnitt av Troll, illustrasjon til «Troldskab», Kristiania 1892 av Theodor Kittelsen. Foto: Jacques Lathion/Nasjonalmuseet

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 17: Utsnitt av Nøkken av Theodor Kittelsen. Foto: Jacques Lathion/Nasjonalmuseet

På havet var det også forskjellige vetter som en måtte passe seg for – marmæle, havfrue og havmann, og som krevde at folk fulgte satte regler. Også i forhold til disse måtte folk følge satte regler. Fulgte en disse reglene kunne vettene være gode og takknemlige, om ikke ble de farlige. Den snillest av disse var marmælen, men også han måtte en passe seg for. Om han ble behandlet etter reglene, kunne han spå framtiden til fiskeren som hadde fått han på kroken, advare mot storm eller avsløre gode fiskeplasser. Både havmannen og havfrua hadde mange av de samme egenskapene bortsett fra synskhet, men de var farligere. Særlig var havfrua uberegnelig og ei dame ikke sjømenn og fiskere ville treffe på. (Bø 1987, Hodne 1995)

Djevelen var et annet ondt vesen. Et vesen en ikke må forveksle med vetter. «I norsk folketro er fanden stort sett skildret som en godmodig fyr som det gikk an å hestehandle med». (Heide 1971, s.72) Men han kunne også være vonde og farlige. Særlig ble djevelen farlig når han samarbeidet med onde mennesker og de brukte han i påkallelse av svart trolldom. Djeveltrua var en irrasjonell angst for det onde, konkretisert i visse tradisjonelle kategorier som svartkledde kvinner, svarte hunder og mye mer. (Hodne 2008)

Rovdyr var det mye av og de kunne gjøre stor skade både på buskap og folk. Men det var noen dyr som var enda verre enn rovdyr og dette var de overnaturlige dyrene – varulv og mannbjørn. Dette var mennesker i dyreham og kombinasjonen av rovdyrets sinn og menneskets vett gjorde dem ekstra utspekulerte og farlige. (Bø 1987, Hodne 1995) Et annet dyr som var farlig var ormen og alle de store ormefabeldyrene. (Les mer om de forskjellige vettene og vesenene i vedlegg 1, s.87)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 18: Sjøorm var et fryktet fabeldyr. Utsnitt av Sjøormen, illustrasjon til "Troldskab", Kristiania 1892 av Theodor Kittelsen. Foto: Dag A. Ivarsøy/Nasjonalmuseet

3.3 Vern og vernesymboler

Med så mange forskjellige farer rundt seg – synlige og usynlige farer, forklarlige og uforklarlige farer, magiske og naturlige farer, var det også et stort behov for å verne seg mot disse farene. Det var derfor mye som ble brukt som vern og som en trodde vernet. Noe av dette var konkrete objekter utviklet for å verne på en praktisk måte, som låsen på døra og pengekista. Det ble også brukt magisk vern, en slags usynlig vernende kraft bundet til bestemte synlige symboler, gjenstander og handlinger.

Figur 19: Mange nøkkelhull i loftsdør fra Hol i Hallingdal. Norsk Folkemuseum. Foto: Birgit Wasrud

Hva er egentlig et vernesymbol og hvor går grensa mellom vernesymbol og for eksempel

fruktbarhetssymbol eller lykkebringende symbol. Med et lykkebringende symbol blir en heldig og en som er heldig vil nok ikke være så utsatt for ulykke og annet vondt. Et fruktbarhetssymbol kan en si er et vernesymbol i videre forstand, det vernet mot uår, dårlige avlinger og barnløshet. At fruktbarheten var god var den beste form for livsforsikring.(Hodne, 2008) De fleste av symbolene kan derfor ha hatt flere funksjoner samtidig.

Det jeg kaller vernesymbol i dette kapittelet, er symboler som hadde som hovedoppgave eller en viktig funksjon å verne. Det er disse symbolene og denne funksjonen jeg vil konsentrere meg om, ikke hva annet de eventuelt kan ha symbolisert eller symboliserer i dag.

Det som vernet mot det ene, vernet også gjerne mot det andre.(Hodne, 2008) Altså var det mange vernesymbol som kunne brukes mot det samme og det meste som var ondt og vondt. De ble ofte brukt om hverandre og i forskjellige kombinasjoner. Når det var flere symboler satt sammen på samme gjenstand gav det ekstra sterkt vern.

Om disse symbolene og formene er vernende eller bare har en dekorativ funksjon kommer an på hvilke tid de er laget i. I den eldre delen av den tradisjonelle norske folketro var det den vernende funksjonen som var det viktigste, for da trodde folk mer på det onde i mennesket og det onde i naturen. Nærmere 1800-tallet ble folk mer opplyste og mer skeptiske til folketro og trodde ikke lenger på all slags ondskap. Den dekorative funksjonen i vernesymbolene ble etter hvert viktigere.

3.3.1 Vernende geometriske symboler

Sirkelen

Sirkelen var et sterkt vernesymbol, kanskje det sterkeste av alle okkulte symboler. (Kostveit, 1997) Sirkelen er universell og har blitt tegnet, risset og krotet så lenge folk har eksistert. I den norske folketroa finner en ikke ofte sirkelen alene. Den kom i kombinasjon med andre symboler og former som kors, seksbladros og buekors. Sirkelen vernet fordi den var sluttet og stengte alt vondt ute – å slå ring om noe. Skulle den fungere var det viktig at den var tegnet med sola og den var helt tett, slik at ikke det vonde kunne komme inn. Sirkelen var også symbol for sola som ble sett på som sterkt vernende. Sola var også et symbol for fruktbarhet, det evige kretsløp, verdens syklus og evigheten. I mørket om natta dominerte det onde med sine demoner og vonde vetter. Disse ble jaget vekk om morgenen av sola og lyset, da var det igjen de gode maktene som rådde. (Kostveit, 2007) Sirkelen både som vern og dekor finner en først og fremst på lagga kar, brukt i melkestellet, og på andre tregjenstander som dører og hus, men også i tekstil og metall finner en sirkler.

Angus Dei (guds lam/offerlam) er et smykke som fra gammelt av bygger på sirkelen og et bibelsk motiv. Det skulle beskytte brud, mor og barn. (Kostveit, 1997) Det skulle også beskytte mot uvær, torden og lynild og andre ulykker.

Figur 20: Kiste fra Ål i Hallingdal datert 1698.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

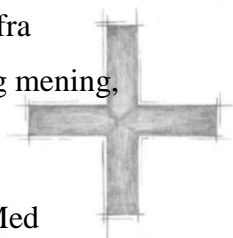
Figur 21: Angus dei/brudedaler.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk folkemuseum

For å se navnene på vernesymbolene plassert i marginen i dette kapittelet se vedlegg 3, s. 100.

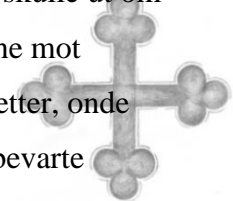
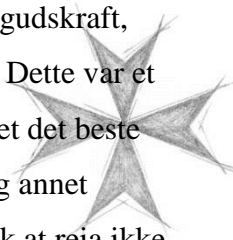
Korset

Korset er et eldgammelt, universelt symbol. Det er fortsatt mye brukt, men i dag kjenner vi, i den vestlige verden, det først og fremst som det latinske korset. Det latinske korset ble ikke mye brukt i den tradisjonelle norske folketroa eller folkekunsten. Her var det først og fremst likearmede kors av forskjellig slag som ble brukt, oftest den enkleste versjonen –

det greske korset. For korset kommer i mange slags versjoner og de skilte seg fra hverandre med forskjellig utforming på armene og litt forskjellig symbolikk og mening, men alle hadde det til felles at de vernet.

Korset hadde en vernende funksjon lenge før kristendommen kom til Norge. Med kristendommen og det kristne kors – og alt dette inneholdt og symboliserte av gudskraft, ble vernefunksjonen til det gamle korset forsterket og tatt inn i en ny tidsalder. Dette var et av de kraftigste vernesymbolene og brukt mot alt slags ondt. Det var blant annet det beste vernet mot oskoreia og mara. En malte tjærekors på fjøs og stalldør for at de og annet vondt ikke skulle komme inn og plage dyrene. En risset inn kors på øltønna slik at reia ikke skulle drikke ølet. (Bø 1987, Hodne 1995) En malte tjærekors på dyrene før de skulle ut om våren, for å verne dem mot rovdyr. En korset over juret til kua for å verne henne mot trollkatt og sykdom. (Bø, 1987) En korset over mat for å verne den mot onde vetter, onde mennesker og fordervelse og av samme grunn satte en kors i trekarene en oppbevarte maten i.

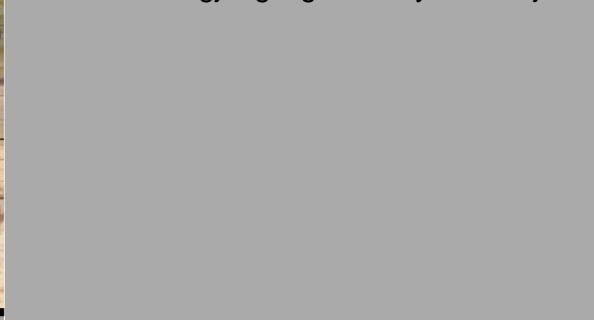

Korset vernet også mennesket og det ble risset inn over husdøra så ikke ondt skulle komme inn. Det udøpte barnet ble beskyttet mot de underjordiske med blant annet å brodere kors på klærne, legge kors i vogga og korse over det. Mange klær og skjorter har kors i halslinningen og rundt ermene – åpningene der det onde kunne komme inn. I brudesenga var det broderte kors på åklærne både for å fremme fruktbarhet hos de nygifte og for å verne dem mot onde ånder. Den døde ble beskyttet mot det onde ved å ha kors i kista og brodert kors på kisteåklærne. Dette beskyttet også mot at den døde skulle gå igjen. Korsets beskyttelse ble enda sterkere om en samtidig sa noe slikt som «Kors i Jesu navn». (Grambo 2012, Tin 2007)

*Figur 22: Tjærekors på et bur fra Hemsedal, Norsk Folkemuseum.
Foto: Birgit Wasrud*

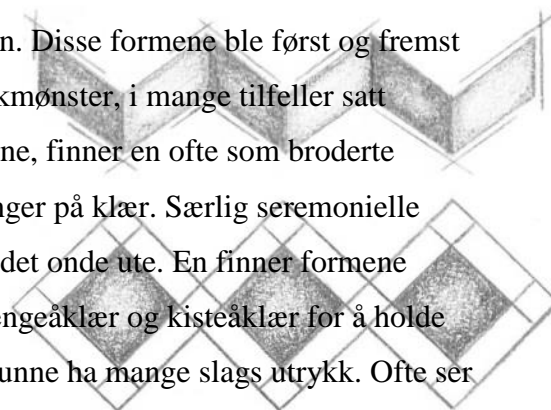
Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 23: Utsnitt av bilde av svastika på halslinning. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

Firkant/rombe og sikksakk

Sikksakklinjen og romben kunne også brukes som vern. Disse formene ble først og fremst brukt på tekstiler. Enkle, doble eller flerdoble sikksakkmønstre, i mange tilfeller satt sammen slik at det ble dannet romber i mellomrommene, finner en ofte som broderte border rundt åpningene på ermelingen og halslinningen på klær. Særlig seremonielle klær som brudeskjorter og dåpsluer. Dette for å holde det onde ute. En finner formene øverst og nederst på vevde og broderte åklær – som sengeåklær og kisteåklær for å holde det onde borte fra de sovende og den døde. Bordene kunne ha mange slags uttrykk. Ofte ser en dem i kombinasjon med andre vernesymboler som svastikaer inni rombene eller med løkker og knuter på sikksakklinjen. Sikksakklinja skulle fange og holde det onde og hindre det å komme forbi samtidig som den skulle forvirre og villedde. Formmessig ser sikksakkformen ut som sagblad eller som skarpe tenner og kan derfor virke truende og avvisende. (Tin, 2007) I det at bordene var symmetriske og formene gjentok seg selv lå det også vernemagi. (Kostveit, 2000)

Figur 24: Drage og sikksakkform på vindskia på Gol Stavkirke. Foto: Birgit Wasrud

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 25-26: Utsnitt av bilde av barnelue fra Setesdal. Den røde tråden trodde de i Setesdal og Telemark at hadde vernende og styrkede kraft – vernet den udøpte. (Tin 2007) Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

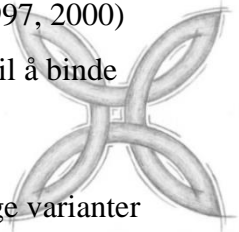
Roser og knuter

Knuter og roser har mange likhetstrekk og det kan være vanskelig å skille dem fra hverandre. Jeg velger derfor å skrive om dem under ett og referere til begge som knuter. Alle knuter hadde det til felles at de vernet, i tillegg kunne de være elskovsvekkende, fruktbarhetsgivende, lykkebringende eller annet. Ved at de bindes sammen og ikke har åpne ender stengte de det onde ute. Knuten måtte altså være lukket for at den skulle fungere. Også fordi den var vanskelig å løse gav den vernende makt. Knutene måtte tegnes

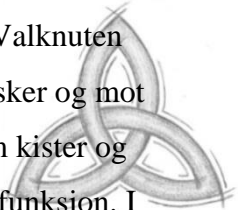

med sola – medsols er den gode retningen, motsols er den vonde.(Kostveit, 1997, 2000)
Knuter kunne også bli brukt i trolldom, da helst svart magi. Da ble den brukt til å binde krefter og løsne dem igjen.

Den knuten som ble mest brukt i folkekunsten var valknuten. Den kom i mange varianter av firdelte og tredelte former og hadde litt forskjellig betydning. En ser oftest den firdelte versjonen med runde hjørner – vi kjenner den i dag som severdighetsmerket. Valknuten vernet mot oskoreia, underjordiske, troll, onde makter, hekser og onde mennesker og mot skade og sykdom. Den ble skåret inn i hus, fjøs og låver og tregjenstander som kister og kar.(Kostveit, 1997) Symbolet ble også brukt på tekstiler og hadde da samme funksjon. I broderiet kunne hjørnene få kløverutforming. Dette var et symbol på den hellige treenighet og gav dermed et enda sterkere vern.(Tin, 2007) En teori er at valknuten også var et fruktbarhetsgivende soltegn brukt på kjærlighetsgaver.(Kostveit, 1997) Den firdelte, spisse valknuten var et kvinnesymbol som både kunne brukes i magi og for å beskytte mot den.

Olavsrosa ble også brukt som vern i folkekunsten. Den kommer i to versjoner en der den er delt i tre deler som fletter seg i hverandre og en som en knute laget i en strek. I ei islandsk trollbok fra 1600-tallet fortelles det at St. Olav alltid bar en slik knute for å verne seg mot alle fristelser.(Kostveit, 1997)

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

*Figur 27: Høyseteduk med valknuter med trekløverblad.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum*

Figur 28-29: Høvre med innrissede olavsknuter fra Selbu. Foto Anne-Lise Reinsfelt/Norsk folkemuseum

Stjerner

I følge Gisle Midttun var alle typer stjerner tegnet i en strek sterke vernesymbol. Dette var pentagrammet (femstjerna), heksagrammet (seksstjerna), sjustjerna, dobbelt marekors (åttestjerna) og nihjørningen. (Kostveit, 1997) Den mest brukte stjerna i den norske folkekunsten og folketrua er først og fremst pentagrammet, men også til dels heksagrammet. Disse to ble brukt om hverandre og kunne ha samme navn – hekselås. Tegnet kom til Norden med kristendommen og var i bruk som magisk symbol i folketrua fram til 1800-tallet.

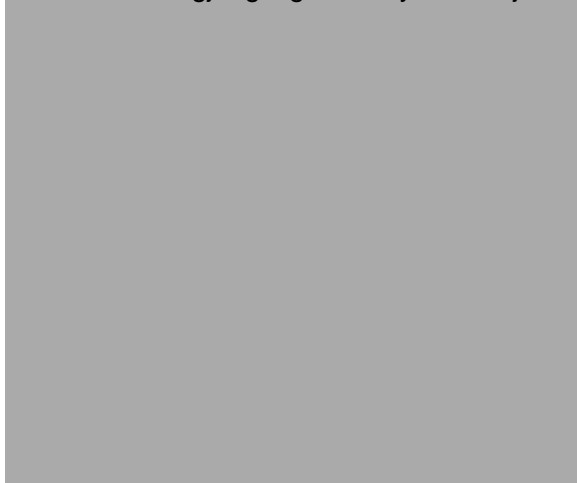
I tillegg til at stjerna var vernende, gav den også fruktbarhet, overflod og fremgang. En trodde at stjerna vernet fordi det var en lukket form som det onde ikke kunne trenge inn i. Den måtte tegnes eller risses med sola i en bevegelse uten å løfte kniven fra underlaget. Den var spesielt vernende mot mara, men også alle andre slags onde krefter. Den kunne bli risset inn på hestehoven og over stall- og fjøsdør for å verne dyra og på alt annet som ble brukt i dyre- og matholdet – som bjelle, smørdunker, ølkanner, ølboller og annet. På husdører og beiteski, vogger og sengebrett.

Det doble marekorset er en variant av åttebladrosa som en ofte finner brodert og vevd inn i tekstiler. Som roser og stjerner flest verner også denne, og som en kan høre på navnet, særlig mot mara. (Kostveit, 1997)

Figur 30: Krutthorn fra Vang i Valdres fra mellom 1500-1599. Foto: Norsk Folkemuseum

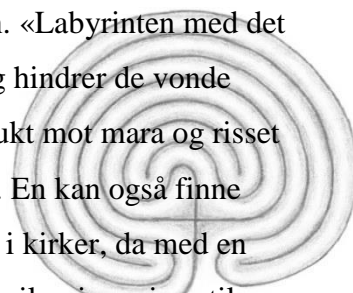
Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 31: Ølbolle, inskripsjonen sier fra 1838. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.

Labyrint

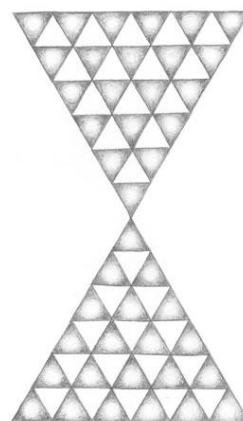
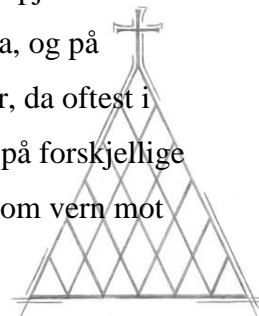
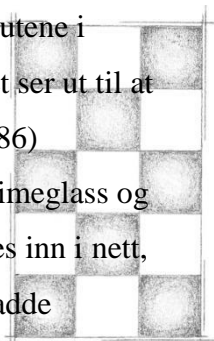
Et annet gammelt vernesymbol som en ikke ser så ofte er labyrinten. «Labyrinten med det innviklede mønsteret både skaper og beskytter det rolige senter – og hindrer de vonde makter i å trenge inn.» (Kostveit, 1997, s.96) Det ble blant annet brukt mot mara og risset inn over fjøs- og stalldører så hun ikke skulle komme inn til dyrene. En kan også finne labyrinter på mangletre, småskrin og trekar. En kan finne labyrinter i kirker, da med en kristen betydning. Her var den brukt som et symbol på den mentale pilegrimsreisen til Palestina – da en fulgte labyrinten som var tegnet eller risset på gulv eller andre steder. Eller det var symbol på sjelens pilegrimsreise fra jorda til himmelen. Før kristendommen (symbolet kom til Norden i bronsealderen) var labyrinten brukt i fruktbarhetsriten, noe som holdt helt fram til 1700-tallet. Langs kysten ble symbolet brukt til å verne og gi fiskelykke på havfiske.

Muruspjeld

«Et spjeld stenger, og muruspjeldet stenger Mara ute; enten fordi hun må telle rutene i spjeldet, eller helst fordi tegnet er lukket og ikke slipper vonde makter inn... Det ser ut til at det er et allment magisk middel, ikke bare brukt mot mara.» (Kostveit, 1997, s.86)

Muruspjeldet ble risset og skåret som firkanter, trekantar, stående og liggende timeglass og trappetrinnpyramide. I følge Einar Stoltenberg kunne rutene i muruspjeldet deles inn i nett, sjakkbrett og fiskegarn. Andreas Mørch mente at på gjenstander eid av menn hadde muruspjeldet firkanta ruter, mens på kvinneting hadde det trekantform. Muruspjeldene ble brukt som vern på treskelåver – mest sannsynlig for å verne ølet mot oskoreia, og på stokken over hesten i stallen mot mara. Det ble brukt på kister, skrin og esker, da oftest i kombinasjon med andre symboler. (Kostveit, 1997) Det ble også brukt i vev, på forskjellige åklær. Når det var brukt på sengeåklær er det naturlig å tenke seg at det var som vern mot mara.

*Figur 32-33:
Loft fra Hol i
Hallingdal fra
ca 1650.
Muruspjeld
rundt
lysåpningen i
andre etasje.
Norsk
Folkemuseum.
Foto: Birgit
Wasrud*

Bokstaver og runer

Det var mye magi i bokstaver og runer. Det var noen bokstaver og runer og spesielle sammensetninger av disse som var sterkere enn andre. Runer har det vært i Norge helt fra bronsealderen og de har i noen tilfeller blitt brukt helt fra til 1800-tallet. Bokstavene tok over for mye av runenes funksjoner da kristendommen kom til Norge – også den magiske og vernende funksjonen. Det er særlig forskjellige bokstaver forbundet med Jesus som var sett på som vernende - kristogram. Det lå makt i hans navn og initialer. Alle kristogrammer ble trodd å være lykkebringende og vernet mot alle slags ulykker.

Kristogrammet med I og X var en slik sammensetning av bokstaver. Fra folkevandringstiden var dette runa for uvær – hagruna eller hagal. En kunne bruke den til å fremkalle uvær, men den var også vernende. Med kristendommen ble dette tegnets innhold og vernemagi forsterket da det ble et symbol på Jesus Kristus, på gresk Iesus Christos – I og X. (Kostveit, 1997) Det kunne brukes i magi, men først og fremst ble det brukt som vern mot trolldom, ondskap, ulykker, skader og sykdom. Det ble også trodd at runa/kristogrammet ville øke sannsynligheten for å få oppfylt ønsker.

En annen sammensetning av slike bokstaver, som var mye brukt i Norden, var IHS – Jesus Herrens sønn eller som i middelalderen; Iesus Hominum salvator – Jesus menneskenes frelser. Dette symbolet var like sterkt som korset og ble brukt som vern på samme måte.(Kostveit, 1997)

Mariamonogramet eller «den kronede Maria» ble utformet som en gotisk M med krone, og var brukt som pilgrimsmerke. Som navnet sier er dette Jomfru Maria – himmeldronningens tegn, og en trodde at det både var velsignende og fruktbarhetsgivende i tillegg til å verne. Særlig vernet den om bruden og ble brukt på brudekroner og brudela. Den vernet om mor og barn under svangerskapet og fødselen. Tau-alfa er den første bokstaven i det greske alfabetet og står for begynnelse og fødsel. Også den vernet moren under fødselen.(Kostveit, 1997)

Torsruna eller taukorset var i hedensk tid et symbol på guden Tor og var lykke- og fruktbarhetsgivende. Etter kristningen ble dette korset, som alle andre kors, innviet i den kristne troen og ble brukt som vern mot ulykke, sykdom og pest.(Kostveit, 1997)

3.3.2 Vernende organiske symboler og gjenstander

Hellige personer

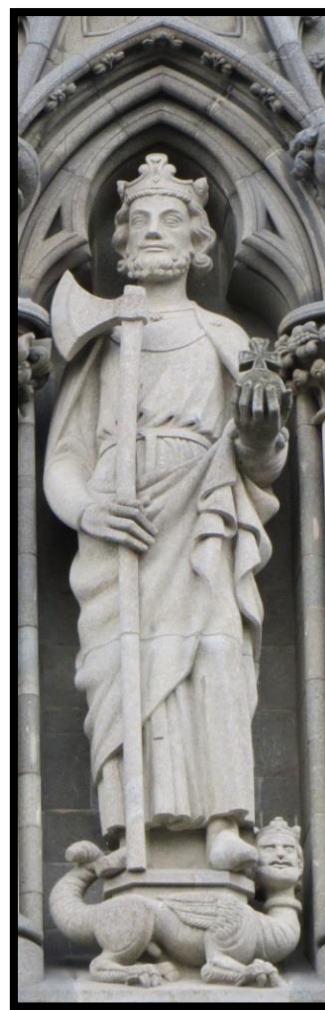
Som de gamle gudene var vernende, fruktbarhetsgivende og lykkebringende, men også harde og strenge, ble også den nye guddommen det. Den nye guden og de hellige personer tok over disse funksjonene når kristendommen ble innført. Det var Gud, Jesus og den hellige ånd som nå var den sterkeste vernende kraften og kunne slå all slags ondskap. Før reformasjonen var også helgenene en del av denne guddommen og de ble bedt til og trodd på lenge etter at den lutherske læra ble innført – som en del av folketrua. Helgenene som var mest kjent og mest brukt i Norge var blant annet Jomfru Maria, St. Olav, St. Georg og St. Sunniva.

Jomfru Maria ble tillagt funksjonen Frøya hadde hatt i hedensk tid. Det var hun som ble forbundet med fruktbarhet og grøde etter kristningen. Hun vernet mor og barn og det var henne en ba til for å lette fødsler, men hun ble også bedt til for å verne mot og om annet. Hun var også en populær helgen etter reformasjonen.

St. Olav (Olav Haraldsson som kristnet Norge) er den sterkeste og mest kjente norske helgenen. Han fikk noen av gammelguden Tors funksjoner. Som Tor hadde vært trollenes fiende før, var det etter kristningen St. Olav som vernet folk og drepte troll. «I tradisjonen har St. Olav makt til å støyte i stein all trolls-kapnader som truga.»(Bø, 1871) Vonde vetter og ånder hadde ikke noe de skulle ha sagt mot en så sterk helgen. Også mange hellige kilder ble laget av St. Olav, i følge sagnene, og har ofte navn etter han – olavskilder og olavsbrønner. Vannet fra disse kildene kunne helbrede syke.(Heide, 1971)

Vetter

Vettene kunne også være symbol på vern. Dette var ikke alle slags vetter, men først og fremst nissen eller gardsvorden. Han vernet gården, folkene og dyrene mot ulykke, brann, sykdom og alt som vondt var og han førte med seg lykke. (Hodne 1995, Kostveit 2007) (Les mer om nissen i vedlegg 1, s.87.)

*Figur 34: St. Olav på fasaden av Nidarosdomen.
Foto: Birgit Wasrud*

Vardøger var et annet slags vette som vernet, avverget og varslet om ulykker. Det ble trodd at hver person hadde følge av et vardøger. Dette vette hadde form som et dyr, et dyr med like egenskaper som sitt menneske, men ikke alle kunne se vardøgeret. (Hodne, 1995)

Dyr

Også dyr kunne bli sett på som vernende. På noen av stavkirkene som fortsatt er igjen i Norge finner en forskjellige dyr – både ute og inne i bygningene. For det meste er det løver, drager og andre fabeldyr, men det kan også være bjørner og menneskelignende figurer. Det er flere teorier om hva funksjonen til disse fabeldyrene var. En er at disse fabeldyrene var onde og kunne derfor gjenkjenne annet ondt og jage det bort – «med ondt skal ondt fordrives».

Det dyret som er mest kjent fra stavkirkene er dragen. De kan settes i sammenheng med demonhodene på europeiske middelalderkatedraler, men også dragehodene fra hedensk tid. Drager ble også brukt på andre ting som senger, ullkurver og kister. De hadde da en vernende funksjon. (Les mer om dragen nederst i vedlegg 1, s.91)

Et annet dyr som var populært i folkekunsten og som en også finner på stavkirkene er løven – portalløven. Løven er et av mange symboler på Jesus, men den ble nok også brukt fordi den virket skremmende. En finner den også på loft, i stuer og på gjenstander, ofte som skap- og veggmalier med motiv fra bibelhistorien om Samson og løva. Her er nok scenen og dekoren det viktigste.

Hesten var først og fremst et fruktbarhetssymbol, men den kunne også brukes som vern. Hestehodet både som utskjæring på hus, sengestolper og som hodeskalle på hus og dører ble brukt mot onde vetter, oskoreia, ildbrann og lynnedslag. (Hodne 2008, Kostveit 2007)

Hanen var et symbol på sola og hadde derfor sterk vernende kraft. Hanegalet varslet solas og lysets frembrudd og for dette måtte alt ondt vike. (Kostveit, 2000)

*Figur 35: Portalløve på loftet på gården Vå i Rauland.
Foto: Birgit Wasrud*

Det var mange rovdyr, ormer og rovfugler som en så på som farlige, men som i død tilstand kunne brukes som vern i bestemte sammenhenger. Deler av en død bjørnen kunne verne buskaper mot andre bjørner. Å spikre ugle og andre rovfugler over fjøs- og stalldør skulle beskyttet mot underjordiske og annet vondt og å henge ei død skjøre over hesten i stallen, vernet mot mara.(Kostveit, 2007) (Se mer om hvordan alle disse og flere dyr og fugler vernet i vedlegg 1, s. 90 og vedlegg 2, s.92)

Planter

Planter og trær kunne bli sett på som vernende. Blant annet trodde en at tuntreet vernet om gården på noe av samme måte som nissen gjorde det. Trekvister ble brukt til å pynte huset med i forskjellige høytider. Kvistene skulle pynte og gi god lukt, men også verne og velsigne huset. Grokraften i kvistene vernet alt liv og det var mye fruktbarhetsmagi i disse ritualene.

Marekvist – en misvekst på bjørk og furu, vernet mot mara, oskoreia og trolldom. Å ha på seg eller røyke seg med vivang (slyngsøtvier), marihand og tysbast holdt tussebelere (kåte huldremenn) borte.(Bø 1987, Hodne 1995) Lin og linfrø ble brukt for at ikke det skulle komme vondt på den døde og for at han ikke skulle gå igjen – gjengangere kom ikke forbi linfrøene.

*Figur 36: Bjørk med marekvist.
Foto: Birgit Wasrud*

(Grambo 2012, Hodne 2008, Kostveit 2007) Det var også vern i korn, kornprodukter og kornåkeren. Det ble brukt mot trolldomsmakter, utburd og for å verne det udøpte barnet.(Hodne 1995, Hodne 2008) (Les mer om vernet i planter i vedlegg 2, s.93)

3.3.3 Andre vernende elementer

Hellige og kristne gjenstander

Med kristendommen kom også trua på en allmektig gud og at dette var den sterkeste av alle krefter. Det var da en naturlig tanke at hans kraft spredte seg til det som ble satt i sammenheng med han og ble sett på som hellig. Derfor var det mange gjenstander en mente hadde en vernende og vontavvergende kraft, særlig det en fant i kirka og kirkegården. Dette var krusifikset i kirka, relikvier, kirkeklokka, viet jord fra kirkegården, vievann og dåpsvann, bibel og salmebok. Til og med presten ble ansett å ha antidemonisk kraft og hadde makt over underjordiske. (Heide, 1971) (Mer om dette i vedlegg 2, s 94)

Lys og ild

Alle mørkemakter måtte vike når sola kom opp om morgenen. Også ild hadde vernende effekt. Ilden hadde antidemonisk kraft og ild og varme vernet mot draugen, sjøorm, underjordiske og andre vonde vetter, trolldom, hekseri og mot fanden. Det ble også brukt til å skremme bort vanlig bjørn på setrene. Tjæra som en brukte til å tegne kors på hus og dyr var vernende fordi den var blitt framstilt ved hjelp av ild. (Kostveit, 1997) En vernet om den nyfødte ved å vie ham med ild. Da løftet en en brennende fakkel over barnet. (Grambo, 2012) Det ble også brent lys over den nyfødte til en hver tid. (Hodne, 2008) Det å brenne krutt og børseskudd var også vernende. (Les mer om dette i vedlegg 2, s.95)

*Figur 37: Flammer.
Foto: Birgit Wasrud*

Jern, stål og sølv

«Over hele verden er det slik at jern og stål jager de onde åndene vekk» (Grambo, 2012, s.99) Det var utvunnet og formet ved hjelp av ild og varme, på den måten hadde metallet fått i seg den magiske og vernende kraften til ilden. Stål og jern, særlig skarpt stål og jern som kniver og ljåblad, beskyttet mot det meste. Blant annet mot trollkyndige, hekser, det onde blikk, spøkelseser, underjordiske, mot mara, oskoreia og sykdom. Jern og stål beskyttet særlig det udøpte barnet, folk og buskapen

*Figur 38: Halsknapp av to riksdaler-mynter i sølv fra Voss i Hardanger fra 1799.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum*

på sommerbeite.(Grambo 2012, Bø 1987, Kostveit 2007) (Les mer om hvordan folk brukte jern som vern i vedlegg 2, s.95)

Til å verne den nyfødte kunne en også bruke sølv, som hadde mange av de samme egenskapene som stålet. Sølv vernet mot all slags vondt i verden. Særlig var arvesølvs magiske egenskaper sterke. Alle måtte derfor ha noe av sølv på seg. Dette i form av halsringer og søljer som en lukket skjorta med, en vernet da også åpningene i klærne der det vonde kunne komme inn. Sølv beskyttet for eksempel brudgommen og bruden på brudeferda. Begge la et stykke sølv i skoen for at de ikke skulle bli bortført av underjordiske. Sølv i likkista vernet mot at den døde ville gå igjen samtidig som det vernet han fra onde ånder.(Hodne, 2008) Og ville en bli kvitt underjordiske måtte en skyte dem med sølvkuler.(Grambo, 2012)

Salt

Salt har gjennom tidene hatt en stor religiøs betydning. I den tradisjonelle norske folketrua mente en at saltet hadde en sterk overnaturlig kraft og var et kraftig antidemonisk middel, i tillegg til å ha andre egenskaper.(Grambo 2012, Kostveit 2000) Det vernet blant annet mot hekser. Påskesalt gitt til kyrene vernet mot at onde folk og underjordiske fikk makt over avdråtten. (Grambo 2012, Hodne 2008) Saltet virket mot forråtnelse og fordervelse og var derfor også et middel mot djevelen.(Kostveit, 2000) (Mer om dette i vedlegg2, s.96)

Menneskekroppen og dens avfallsstoffer

Deler av menneskekroppen og dens væsker og avfallsstoffer kunne brukes som vern. Det var blant annet mye vern i kjønnsorganene. «Nakenhet avverget ofte det vonde, for kjønnsorganene til menneskene har tradisjonelt en vernende kraft. Livskraften ligger i kjønnsorganene, og den er sterkere enn de livstruende makter.»(Grambo, 2012, s.140) I øyet var det også vern. Øyemotivet kunne bli brukt mot det onde øyet. (Kostveit, 2000)

Også det som kom ut av menneskekroppen kunne brukes som vern. Både blod, spytt og ekskrement var antidemonisk og kunne drive bort all slags ondskap og avverge all slags fordervelse. Dette kunne brukes som vern mot draugen og fiskerne spyttet alltid på kroken før de satte på agnet for å fjerne det onde som kunne sitte der.(Grambo 2012, Hodne 2008)

For den som var født med seierslue – en bit av fosterhinna som satt på hode når en ble født, var denne lykkebringende og vernende.(Hodne, 2008) (Les mer om seierslua, kjønnsorgan og avfallsstoffer i vedlegg 2, s96)

Tallmagi

Det var noen tall som ble trodd å ha magisk kraft. Tallet tre og de tallene en kan dele med tre – som seks, ni og tolv, var de sterkeste og de tallene med mest vern i. I kristen tradisjon kommer dette av den hellige treenighet – Gud, Jesus og den Hellige Ånd. (Mer om dette i vedlegg 2, s.96)

Vernende handlinger

Også mange slags handlinger ble brukt for å verne om og mot forskjellig. Dette kunne være forskjellig type ofringer for å holde seg inne med maktene i naturen og på gården og slik at disse maktene skulle gi vern, trivsel, lykke og fruktbarhet.(Hodne, 1990) Bønn og bruk av guds navn hadde også vernende kraft. Fadervår var mye brukt, men også andre bønner og bønner rettet mot spesifikke farer ble brukt. Bønnen under ble brukt mot mara.

«Muro! Muro! Minde!

Er du der inde,

Saa ska du her ut!

Her er Sax, her er Spiut!

Her er Simon-Svipu inde»

(Bø 1987, s.90)

Ved dåpen mente en at barnet fikk Guds vern gjennom det viede dåpsvannet – det sterkeste vernet av alle. Også dyr kunne gå gjennom dåpsritualer som skulle verne mot onde vetter, rovdyr og sykdom.(Hodne, 2008)

I noen situasjoner var det også vern i å gi ting, dyr og personer et annet navn. En trodde at det rette navnet ville aktivere de vonde kreftene og føre ulykke og uhell med seg – troll i ord. De fikk i stedet andre navn, navn med noe godt over seg. På havet kalte en derfor farlige skjær og øyer opp igjen med «gode» navn. Sjømenn og fiskere mente at man kunne verne seg mot ulykker og forlis på denne måten.(Hodne, 1990) (Les mer om vernende handlinger i vedlegg 2,s 97)

4 Eget utøvende arbeid

Som beskrevet i forrige kapittel, er det mye vern og mange vernesymboler jeg kan bruke som inspirasjon til eget utøvende arbeid. Nedenfor vil jeg oppsummerer det viktigste fra forrige kapittel, som jeg vil bruke videre i den utøvende delen.

Vernesymbolene med forskjellige geometriske former ble mye brukt i folketrua og folkekunsten. Det var forskjellige grunner til at en mente det var sterkt magisk vern i disse symbolene – sirkelen, knuter og stjerner var lukkede og til dels innviklede former som det onde ikke kunne trenge inn i. I tillegg kunne de være forbundet med andre gode og sterke krefter. Korset er for eksempel sterkt forbundet med Gud, Jesus og den Hellige Ånd og sirkelen er forbundet med sola. Disse symbolene vernet mye mot det samme, men noen var bedre mot noen farer enn andre. Til sammen vernet de mot alt som kunne tenkes å være ondt og vondt og som folk fryktet. Det er de geometriske vernesymbolene jeg vil fokusere på som inspirasjon til det videre arbeidet.

Metaller og særlig sølv var også vernende, noe som gjør det naturlig å bruke sølv i mine smykker. Det ble brukt i smykker før også, da i form av klessølv og draktsølv. En av funksjonene til disse smykkene var at de skulle holde det onde borte fra kroppen og hindre at en ble tatt av underjordiske og andre onde skapninger.

Ved å bruke sølv og vernesymboler vil det magiske vernet videreføres til mine produkter. Nå kan ikke dette måles eller bevises. Spørsmålet blir derfor om en tror på denne magien eller ikke. For den som tror, håper jeg at mine smykker vil oppfattes som vernende. Om en ikke tror er det tradisjonen og historien til disse symbolenes form og det å bære sølv på kroppen som videreføres.

Jeg vil fokusere på vernesymbolenes fysiske former og dette vil bli brukt som hovedelement i mine smykker - smykker tiltenkt kvinner. Jeg vil fortsatt referere til dem som symboler – for med sin historie, bakgrunn og symbolikk er de så mye mer enn bare dekor. Etersom de utvikles videre vil de også refereres til som design. De geometriske symbolene har i mange tilfeller spennende og fascinerende former – former som en kan leke med og utvikle videre. Det er likevel viktig at den opprinnelige formen er gjenkjennelig.

Geometri og geometriske former skal være en klar gjenganger og et hovedelement i hvert smykke i serien. Det vil si at både symbolet og formen til medaljongen skal baseres på geometri – de skal kunne tegnes ved hjelp av passer og linjal. Felles for de geometrisk formede vernesymbolene er at de er rene i uttrykket og fungerer godt alene. De utfyller i

stor grad seg selv. Dette vil jeg ta med meg til mine egne produkter – denne renheten og enkelheten. Dette setter igjen krav til teknikken de utvalgte symbolformene skal lages i. Videre vil jeg referere til selve boksen i medaljongen som medaljong, i motsetning til den utviklede symbolformen som refereres til som symbol eller design.

Om en faktisk skal klare å videreføre det magiske vernet i de gamle symbolene er det viktig å følge de gamle reglene for hvordan symbolene skulle framstilles. Reglene gikk ut på at de lukkede symbolene skulle tegnes i en hel strek, uten å løfte kniven eller tegneredskapet fra underlaget. De skulle tegnes slik at start og slutt overlappet og en unngikk åpninger – dette for at det onde ikke skulle kunne trenge inn. Symbolene skulle tegnes med sola – for dette var den gode retningen. Derfor skal formene som er inspirert av lukkede symboler ikke ha åpninger mellom linjene og at arbeidsprosesser skal gå fra venstre til høyre. Dette må selvfølgelig ikke komme i veien for godt design og effektiv praktisk gjennomføring. Siden den magiske funksjonen vern er usynlig og umålbart, vil jeg også overføre funksjonen til noe praktisk og konkret. Dette konkrete vernet ligger i å lage medaljongene slik at de kan åpnes og lukkes og slik at de kan låses med en låsmekanisme. Uansett andre mål er det viktigste målet at smykkene får godt design, er gode å se på og fremstår som individuelle smykker i en tydelig sammenhengende smykkeserie.

For å kunne svare på problemstillingen: «Hva er tradisjonell norsk folketro og hvordan kan vernesymbol fra denne trua utvikles, inspirere og videreføres til ny smykkedesign?» må jeg følge de retningslinjene jeg har satt for det videre arbeidet.

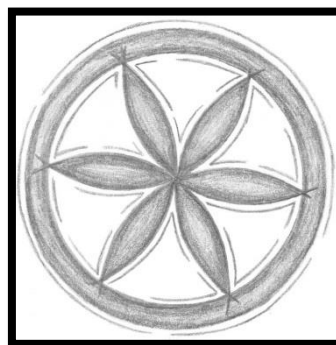
- En skal lett kunne se hvilken form og hvilket vernesymbol som er brukt som inspirasjon.
- Utrykket skal være rent og enkelt.
- Symbolene og medaljongene skal være i geometriske former.
- Smykkene skal ha god design og fungere som individuelle smykker i en sammenhengende serie.
- Smykkene skal ha høy teknisk kvalitet for å gjøre dem funksjonelle til sitt bruk.
- Medaljongene skal kunne åpnes og lukkes, og låses med en eller annen låsmekanisme. Det samme med kjedet rundt halsen.
- Symbolene skal tegnes med sola og være lukkede i formen.

(Videre i avhandlingen vil alle bildene av produktene ville være tatt av meg. Jeg kommer derfor ikke til å skrive dette under hvert bilde.)

4.1 Produkt 1: Seksbladrosa på rund medaljong

Seksbladrosa som utgangspunkt og inspirasjon

Seksbladrosa er satt sammen av sirkeldeler og er et resultat av passerens buer på et underlag. Selv om seksbladrosa bygger på sirkelen får den et helt annet uttrykk. Den er mer spennende med sine overlappende linjer og formene som skapes mellom dem. Rosa har mange kontraster – kontraster mellom de spissene og de runde delene, mellom negative og positive former. Den består av seks helt like blader, med helt lik avstand mellom seg. Bladene møtes midt i rosa der det skapes et sentrum og et fokuspunkt. En får følelsen av at bevegelsen i formen går fra dette sentrumet og utover.

Figur 39: Seksbladrose som utgangspunkt.

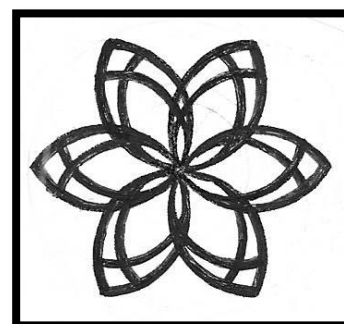
Seksbladrosa i folkekunsten ser en oftest på tregjenstander som laggekar og annet husgeråd brukt i matproduksjon og mattilberedning. Der skulle den verne maten mot at andre satt vondt på den og at den ble fordervet. En finner også rosa på andre gjenstander som mangletre og sengestolper – da brukt som fruktbarhetssymbol. Selve rosa er mest brukt på tre, men prinsippet å dele en sirkel i seks like deler finner en også andre steder, som for eksempel i draktsølv. Da de delte inn formen på denne måten var det ikke bare av praktiske grunner, men også fordi tallet betydde noe. Alle tall delelige med tre ble sett på som hellige og sterkt vernende.

Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 40: Utsnitt av bilde. Kiste fra Ål i Hallingdal datert 1698. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

Seksbladrosa i ny design

Selv om seksbladrosa er dekorativ slik den er, kan den også utvikles videre. Den kan utvikles videre og gis annet uttrykk ved å tilføre den flere former og linjer. Jeg lekte meg med passer og formprinsippene i seksbladrosa og bygde den ut til en slags dobbel seksbladrose. De innerste seks bladene i rosa er de tradisjonelle og så er linjene til disse tegnet videre til de dannet nye og større blader. For å få mer liv i rosa tegnet jeg inn en mindre rose inni den første. Dette gjør at det ble flere forskjellige vinkler, flere forskjellige buer og flere negative rom som spiller sammen med de

Figur 41: Mønsterdesignet til smykket.

positive linjene. Siden det ville bli umulig å sage ut de minste negative formene i sølv, ble disse tettet igjen og gjort til en del av den positive formen – noe som skaper mer variasjon i rosa. Det er mange muligheter når en prøver seg fram med passer på denne måten. (Se noen av de andre resultatene av denne prosessen og utvelgelsen av design i vedlegg 4 s106) Jeg ville bruke akkurat denne designen av symbolet videre fordi den har god balanse, godt spill og god rytme mellom linjer, vinkler og mellom negative og positive former. Designet har også et klart fokuspunkt i midten av rosa som øynene jobber seg ut i fra, dette skaper harmoni og helhet. En viktig del av designet er at en fortsatt ser inspirasjonskilden – seksbladrosa har fått sin plass i sentrum og skaper midtpunktet.

Vurdering av smykket

Det er alltid spennende og litt skummelt å begynne på et nytt prosjekt og utvikle ny design. Denne medaljongen er en lovende start, og setter standarden for det videre arbeidet.

Den runde formen til medaljongen passer godt med symbolets form og elementer og skaper helhet i medaljongen. Ved å oksidere smykket får det et relativt tungt uttrykk, men fordi rosa er lys i fargen og luftig i formen motvirker dette det tunge preget noe. Det at rosa er lys mot den mørke medaljongen gjør den til midtpunktet i smykket. Kontrasten mellom dette lyse og mørke fremhever også spillet, rytmen og kontrastene mellom de positive og negative formene. Dette, samt de forskjellige elementene – spissene, buene, formene, gir smykket et spennende uttrykk.

Rosa på kjedet tar igjen de samme formene som rosa på medaljongen og binder hele smykket sammen. Det at kjedelåsen er mindre, er enklere i og er oksydert mørkt som resten av smykket, gjør at den ikke utfordrer medaljong-rosa om oppmerksomheten. I midten av kjedelåsen er det satt inn en svart stein som bryter opp flaten i rosa. Den svarte steinen glir godt

Figur 42: Medaljongen med den utsagde rosa.

Figur 43: Medaljongen underfra.

Figur 44: Kjedelåsen.

inn med resten av det mørke smykket. Estetisk er kjedelåsen god å se på og bladene har en behagelig form. Denne kjedelåsen er tenkt slik at den ikke skal direkte låse kjedet rundt halsen, men feste det i den posisjonen og den lengden en ønsker. Låsmekanismen, som fysisk binder hele smykket sammen og som også låser det fast rundt halsen, er låsen som også holder medaljongen sammen.

Denne låsmekanismen utviklet jeg selv. Låsen består av fire deler og fungerer slik at to små, halve rør loddes på medaljongssidene – kalt låsrør. Det er viktig at disse to delene/sidene ligger perfekt mot hverandre. (Fig. 46 og 47) Videre settes en perle – kalt låskule, og et øsken – kalt låsring, på en rett sølvtrådbit – kalt låspinne. (Se figur 45) Denne låspinnen må kunne holde den rette formen samtidig som det må kunne formes øsken i endene. Øskenene (eventuelt en smeltet ende) skal hindre at låskula og låsringen faller av. Låskule plasseres inni medaljongen og hindrer at medaljongen faller ned, og låsringen tres over låsrør og hindrer at medaljongen åpner seg. Her er sirkelen som er et magiske vernesymbolet blitt omgjort til en konkret vernende sirkel. Ved hjelp av øskenet i enden på låspinnen festes låsmekanismen til den ene enden av kjedet. I den andre enden av kjedet henger kjedelåsen. Før en setter medaljongen på kjedet, trer en enden av kjedet med låsmekanismen på gjennom to av bladene i kjedelåsen. På denne måten fester en kjedet rundt halsen.(Fig.44)

Dette er ikke den eneste måten å bære smykket på. En kan blant annet knyte det eller surre det rundt halsen flere ganger. Uansett hvordan en bærer smykket vil medaljongen henge i ene enden av kjedet og kjedelåsen være festet i den andre. Jeg valgte å bruke ertekjede som kjede, fordi det tar igjen den geometriske sirkelen og passer derfor godt til dette smykket og resten av smykkene i serien.

Det en kan sette fingeren på som negativt er noe av det tekniske. Medaljongssidene er litt slarkete når medaljongen er åpen, men de bindes godt sammen med låsringen. Videre kan en si at utsagingen av symbolet kunne være mer nøyaktig – dette vil nok gjelde for resten av produktene også. Allikevel kan en si at dette gir smykkene et naivt preg og sjarm. I tillegg kan en se det som et bindeledd til tradisjonen inspirasjonen er hentet fra. Når folk risset og tegnet vernesymbolene i tre eller andre materialer, ble de sjeldent helt perfekte og likt i alle ender. Når en skar kors inn i dører skulle det være litt skjevt – det ble trodd at det

Figur 45: Låskule, låsring og låspinne.

Figur 46: Låsmekanismen inne medaljongen.

Figur 47: Låsringen rundt låsrøret.

var bedre vern i et slikt skjevt kors. Det var også vanskelig å pusse inni medaljongen/medaljongene, fordi det var vanskelig å komme til med pusseredskaper. Jeg har derfor latt innsiden være ganske grov i uttrykket i kontrast med den polerte utsiden. Også dette litt uferdige preget kan bindes til vernet i folketrua. Det ble trodd at om en gjorde en ting helt ferdig mistet det det magiske vernet og det ville i stedet bringe ulykke.(Kostveit, 1997)

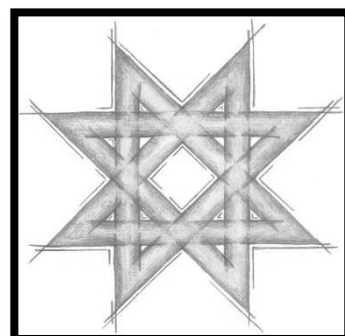

Figur 48: Hele smykket.

4.2 Produkt 2: Dobbelt marekors på rund medaljong

Dobbelt marekors/åttestjerne som utgangspunkt og inspirasjon

Det doble marekors eller åttestjerna er en spennende form å se på. Symbolet kan tegnes i en strek som består av åtte rette partier, to og to parallelle, og åtte vinkler. Linjen krysser seg selv åtte ganger før den ender opp der den startet. Ved at linjen krysser seg selv, dannes det forskjellige geometriske former i den positive formen og i de negative rommene mellom linjene. Disse formene kan variere litt i antall og form etter hvordan stjerna er tegnet, men vil bestå av trekantene (alle rettvinklede), firkantene (enten med rette eller forskjellige vinkler) og kanskje en åttekant. Slik det doble marekors er illustrert her(fig.49) kan en tydelig se tolv rettvinklede trekantene og et kvadrat i midten. Om en så setter sammen flere av disse formene får en enda flere trekantene og firkantene, i tillegg til andre former som er litt mer ubestemmelige. Symbolet kan settes slik det er illustrert her og danne et kryss eller den kan dreies 45 grader og danne et kors. Uansett er den lik rundt hele og har dermed god balanse. Alle elementene i formen gjentas med like mellomrom, noe som skaper god rytme. Formen har et klart midtpunkt i kvadratet i midten som oppmerksomheten beveger seg rundt. Kontrastene mellom positive linjer og negative former gjør formen spennende og se på, og en følger linjen gjennom formen for å prøve å forstå hvordan den sitter sammen og hvordan den krysser seg selv.

Figur 49: Dobbelt marekors som utgangspunkt.

Det doble marekorset finner en ikke så mye av i norsk folkekunst. Den ble skåret inn i tre – som dører og dørkarmen, og den skulle beskyttelse mot mara og annet vondt og hekseri. Alle de forskjellige stjernene vernet mot det samme og særlig var stjernene tegnet i en strek kraftige. Åttebladrosa er en annen versjon av denne stjerna og den er blitt mye brukt i folkekunsten. Den er blitt brukt i vev, broderi og strikkesøy. Den er blitt satt på forskjellige åklær og tepper, og ikke minst på halslinninger og armlininger på skjorter og på andre klær. Åttebladrosa er fortsatt populær i dag.

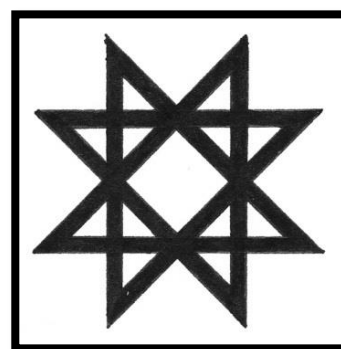
Bildet er kun tilgjengelig i den trykte versjonen

Figur 50: Åkle fra ukjent sted. Utsnitt av bilde. Foto: A. Reinsfelt/Norsk Folkemuseum

Det doble marekorset i ny design

Jeg ser på dette symbolet som så godt som ferdigutviklet og konsentrerte meg heller om å gjøre formen så ren, helhetlig og optimal som mulig. For å få til dette måtte de vertikale og horisontale linjene krysse hverandre midt på – det som blir midten på den største kvadratiske formen, slik ville kvadratet i midten bli værende et kvadrat og alle trekantene like store. Gjentakelsen av linjene, vinklene, de geometriske formene og hvordan linjene krysser hverandre skaper en jevn og god rytme og balanse i formen og får alle delene til å henge godt sammen.

Figur 51: Design til smykket.

Vurdering av smykket

Det at symbolet består av rette og vinklede elementer – trekanter og firkanter, skaper en spennende kontrast til den runde medaljongen. Fordi begge har så god balanse og er så selvstendige former, dannes det ingen visuell konflikt mellom elementene.

Medaljongen består av forskjellige «høydenivåer» – medaljongside, symbol og negative former i symbolet. Dette skaper lys og skygge-effekter som fremhever de forskjellige elementene i medaljongen. Symbolet blir framhevet fordi den ligger oppå medaljongens side og de negative rommene kommer klarere fram på grunn av skyggen inni medaljongen. Dette skaper liv, variasjon og spenning. Symbolet har klare, fine og rene linjer, vinkler og krysningspunkter. Rytmen er god og hele medaljongen fungerer som en helhet.

På det doble ertekjedet festet jeg noen kubeformede steiner. Kjedelåsen fungerer slik at disse steinene tres igjennom kjedelåsen og forhindrer at kjedet strammer seg eller åpner seg for mye. For at disse steinene skulle gå gjennom kjedelåsen, måtte det innerste kvadratet tas ut. På denne måten forandret symbolet karakter. Nå er det ikke lenger ei åttestjerne i en strek, men et kvadrat med spisser på. Symbolet har god balanse og rytme. Det er enkelt å se at de to symbolene hører sammen og det skapes litt variasjon mellom medaljong og kjedelås. Symbolet på medaljongen er finest når den danner et kryss, mens kjedelåsen er finest når den danner et kors.

Figur 52: Hele smykket.

Figur 53: Medaljongen med den utsagede stjerna. En kan så vidt se steinen inni medaljongen.

De kubeformede steinene tar igjen den kvadratiske formen i symbolet og den transparente og hvite fargen fungerer fint mot det lyse, polerte sølvet. Lenka som er dobbel, men allikevel ikke for tykk og prangende, passer godt med resten. Det skapes et spill mellom de to lenkene og hvordan de beveger seg om hverandre. Kjedelåsen og kjedets letthet kompensere for medaljongens litt tyngre preg og gir smykket et lett, luftig og rent uttrykk. Hele smykket er godt å se på og alle delene henger sammen i en helhet.

Figur 54: Kjedelåsen slik den ment å fungere.

Figur 55: Kjedelåsen som anheng.

Også dette smykket kan bæres på flere måter. Det kan surres rundt halsen og knytes. Eller en kan dele kjede i to og tre det over hodet to ganger. På denne måten får en kjedelåsen som et anheng øverst i halsen, mens medaljongen henger lenger ned. Jeg synes nok dette er den fineste måten å bære smykket på.

Låsmekanismen i dette produktet er blitt utviklet videre fra det forrige. Her har jeg laget et rør/sylinder som brukes som låsring. Denne passer godt over låsrøret og gjør låsen og smykket sikrere. Men denne låsringen er stor og klumpete og er ikke helt slik jeg ønsker den – dermed må utviklingen fortsette. (Fig.57)

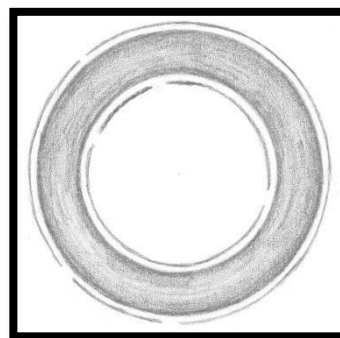

Figur 56: Låsmekanismen med ny type låsring.

4.3 Produkt 3: Sirkelen på rund medaljong

Sirkelen som utgangspunkt og inspirasjon

Jeg ser på sirkelen som den optimale og fullkomne geometriske formen. Den har ingen deler som skiller seg ut, for den er lik over alt. Det er en lukket form som står i ro om et sentrum. Om en ser på sirkelen som et hjul, får sirkelen en bevegelse som går rundt og rundt dette sentrumet. Som en har sett tidligere i den praktiske delen og som en kommer til å se senere, kan sirkelen deles opp og settes sammen på nye måter og på den måten skape nye former.

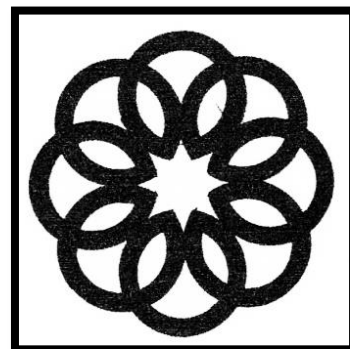

Figur 57: Sirkelen som utgangspunkt..

Sirkelen ble mye brukt i folkekunsten og folketrua, ofte i kombinasjon med andre symboler som også bygger på sirkelen – som seksbladrosa og buekorset. Men en kan også finne sirkelen alene, da kanksje særlig under bunnen av lagga kar. En bruer passer når en lager laggakar. Da var det enkelt å risse inn et par ekstra sirkler som skulle verne karet. Sirkelen skulle verne maten i karet mot fordervelse og det onde øyet.

Sirkelen i ny design

Fordi sirkelen er en relativ kjedelig form – optimal men kjedelig, var det nødvendig å forandre noe på den og utvikle den videre. Designet ble laget ved å sette sammen åtte små sirkler i en stor sirkel. Disse små sirkelene overlapper hverandre to og to, og blir til sammen en rose. Tanken var at sirkelene skulle være så hele som mulig slik at en enkelt kunne se hvor inspirasjonen kom fra.

Figur 58: Designet til smykket.

Men for å skape spenning, variasjon og liv i designet var det nødvendig å dele dem litt opp. Derfor har sirklene fått en liten åpning hver, inn mot midten av symbolet. Dette skaper den kontrasten som trengtes for å gjøre designet spennende. I de negative formene finner en spisse ellipserformer, trekant med buede linjer og i midten en stjerne. Denne stjernen fungerer som midtpunkt og fokuspunkt i designet. Ved at alle elementene i symbolet gjentas med like mellomrom får formen en god rytme, balanse og helhet.(Fig.58)

Vurdering av smykket

Det runde designet, fylt til randen av sirkler, passer godt med den runde medaljongen. De samme formene blir tatt igjen og skaper en rolig og balansert helhet.

Oksyderingen som er pusset lysere på og rundt designet/rosa fremhever det og gjør det til et ubestridt fokuspunkt i smykket.

Oksyderingen gjør også medaljongen og smykket mer spennende å se på. Det at rosa er saget ut likt på begge sider, og en kan se rett gjennom, gir

medaljongen en bedre dybde og 3-

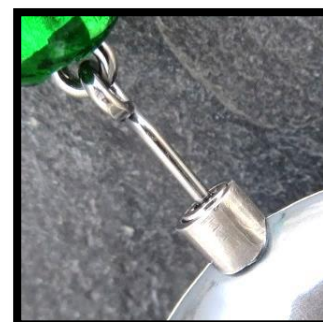
dimesjonal form. Kontrasten mellom det lysere utvendige og det mørke innvendige skaper også spenning og liv. Midt i medaljongen henger en mørkegrønn glassperle. Den grønne fargen passer godt med det oksyderte sølvet. Perlen skaper en spennende kontrast mellom farger og teksturer. Medaljongen er rolig og behagelig å se på samtidig som det skjer spennende ting i den.

I låsmekanismen i denne medaljongen har jeg brukt halvfabrikat rørfatninger som låsring og tilpasset det til låsrøret. Det fungerer veldig bra. Denne låsringen er mindre enn det som ble brukt i produkt to og blir ikke så klumpete i uttrykket. Å bruke rørfatning letter også arbeidsmengden på medaljongen. Dette er den utarbeidingen av låsen jeg vil fortsette å bruke i de neste produktene.

Figur 59: Medaljongen med utsaget rose.

Figur 60: Medaljongen underfra. En ser perla inni medaljongen.

Figur 61: Bilde av rørfatning som låsring.

Kjedelåsen er samme størrelse og samme symbol som det på medaljongen. Det kan en se om en legger de to symbolene oppå hverandre. Men for at en skal kunne feste kjedet i kjedelåsen måtte jeg sage ut noen deler. (fig.62) Dette har skapt en artig form som ikke minner så mye om designet på medaljongen. Formen fungerer godt for seg selv, samtidig bindes den til medaljongen med felles linjer og former. Kjedelåsen fungerer slik at en hekter kjedet innpå låsen, uten å tre perlene gjennom. En legger kjedet slik at

Figur 62: Kjedelåsen som anheng.

Figur 63: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.

det går gjennom to sirkler og på den måten fester det i den posisjonen en ønsker.(Fig.63) På ertekjedet gjentas de grønne perlene og bryter det opp på en fin måte. Det gir kjedet liv og variasjon, samtidig som det binder det visuelt til medaljongen.

Hele smykket fungerer godt som en enhet, selv om kjedelåsen skiller seg litt ut.

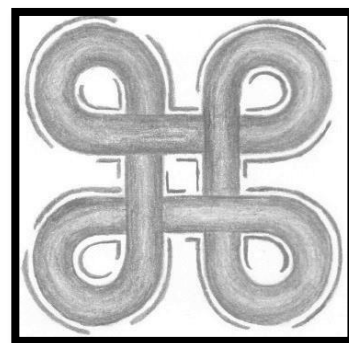
Figur 64: Hele smykket.

Figur 65: Smykket med alle sine deler, noen klarer enn andre.

4.4 Produkt 4: Valknuten på firkantet medaljong

Valknuten som utgangspunkt og inspirasjon

Som sagt i den historiske delen var det mange typer valknuter – noen var tredelte, andre firdelte, noen hadde vinklede hjørner andre hadde runde hjørner og så videre. Jeg valgte å jobbe med valknoten med firedeling og runde hjørner. Symbolet tegnes i en linje som gjør fire buer og krysser seg selv fire ganger føre den ender der den begynte. (Fig. 66) Deler en formen opp ser en at den består av en firkant i midten og fire dråpeformer som peker i hver sin retning med spissene inn mot hvert av firkantens fire hjørner. Formen har en god balanse og er lik til alle kanter – symmetrisk. Den har også en god rytme ved at alle vinklene, buene og rette linjene gjentar seg selv med like mellomrom og skaper helhet og harmoni. Også de negative formene mellom den positive linjen/formen er med på å skape rytmen, harmonien og ikke minst spenningen i symbolet. Fokuspunktet er i det negative kvadratet i midten og blikket vandrer ut og rundt formen fra dette punktet. Bevegelsen i formen følger derimot linjen rundt og rundt i symbolet.

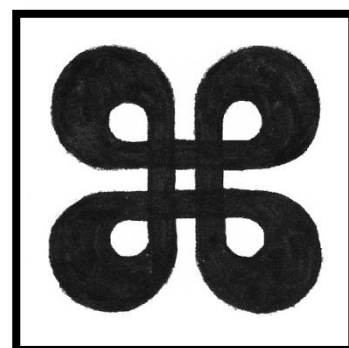

Figur 66: Valknute som utgangspunkt.

Dette er den knuten og valknoten jeg har observert mest brukt i folkekunsten og da også mest sannsynlig i folketrua. Som alle andre knuter ligger vernet i at den er lukket – da kan ikke det onde komme inn. Den kunne også være vernende fordi den ikke kan løses opp så lett. Den ble både skåret i tregjenstander – som kister og dører, og den ble brukt i broderi av forskjellige åklær og linninger. Symbolet vernet blant annet mot underjordiske og andre onde vetter, hekser og onde mennesker, og mot skade og sykdom.

Valknuten i nytt design

Valknuten er fin slik den er – den er en fullkommen form. Jeg ville derfor konsentrere meg om å få den, alt eksisterende formen, så fin som mulig. Designprosessen gikk derfor ut på å finne gode dimensjoner, linjer og buer. Ved å la linjene og mellomrommene rundt midten av symbolet være like brede skapes det et ganske tett og kompakt, men også lite og søtt uttrykk. Det som forbedret utgangspunktet mest, og gjorde formen finere og mer spennende, var å gjøre linjene i buene gradvis bredere mot midten av buen. Dette skaper variasjon i linjene, samtidig som det gir de negative dråpeformene mindre flate, noe som passer denne

Figur 67: Mitt design av valknoten

formen bedre. Symbolet har god balanse og god rytme med gjentakelsene av linjer, buer, vinkler og negative former. Dette skaper til sammen helhet og harmoni.

I forhold til å sette designet på medaljongen måtte jeg prøve meg litt fram. Skulle valknuten omkranse og skjule medaljongen eller skulle medaljongen ramme inn valknuten? Jeg valgte den første fordi jeg ville prøve å la selve symbolet være hovedformen.

Vurdering av smykket

Selv om symbolet går utenfor medaljongsidene ser en fortsatt godt medaljongens kvadratiske hovedform. En kan tenke seg hvordan linjene i kvadratet møtes i hjørnene og en kan se det om en ser medaljongen fra siden.

Medaljongsidene komplimenterer og fremhever symbolet på en fin og forsiktig måte, samtidig som kvadratet i midten av valknuten binder de to delene sammen visuelt.

Den godt proporsjonerte medaljongen (medaljongsider i forhold til sarg) passer godt med

uttrykket i symbolet (symbolet gjentas på begge sider av medaljongen). Dette skaper helhet og harmoni i smykket. Også den gode balansen og rytmen i er med på å skape denne helheten og harmonien. Kontrastene mellom rette og buede linjer, vinkler og buer og positive og negative former gir liv til medaljongen og gjør den spennende å se på.

Minuset med at valknuten går utenom boksen er at buene lett kan bøyes innover om den skulle falle i gulvet eller bli klemt ved håndtering, men samtidig er det fint at låsmekanismen blir skjult av disse buene.

Figur 68: Medaljongen med valknuten. Den øverste buen skjuler låsringen.

Figur 69: Medaljongen sett fra oversida.

Kjedelåsen i smykket er en ren og enkel dråpeform – den samme formen som designet består av. For å feste kjedet rundt halsen drar en låsmekanismen og kjedet gjennom hullet og fester lenka i sporet, før en setter på medaljongen. Dette gjør at kjedelåsen, teoretisk sett, kan festes hvor som helst på kjede, men praktisk fungerer den best når det festes helt inntil halsen. Kjedet glir nemlig lett ut av sporet i kjedelåsen. Kjedet er et helt enkelt ertekjede uten noe ekstra. Denne enkle

kjedelåsen og kjedet fungerer godt sammen med medaljongen og kommer ikke i konflikt om oppmerksomheten. Det eneste er at kjedelåsen nok skulle vært litt mindre, for å fungere enda bedre med medaljongen. (Størrelsen ble bestemt ut fra låskula som skulle gjennom hullet.) Derfor er det nok en fordel at medaljong og kjedelås henger litt fra hverandre, slik at de fungerer som to separerte deler bundet sammen av kjedet. Om kjedelåsen hadde blitt for liten ville den uansett kanskje ikke fungert så godt alene som den gjør nå.

Figur 70: Kjedelåsen.

Figur 71: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.

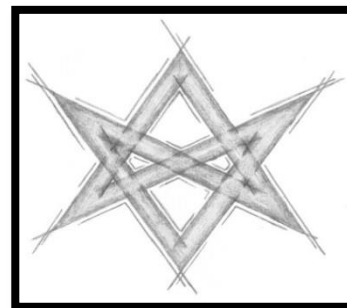

Figur 72: Hele smykket, med medaljong og kjedelås.

4.5 Produkt 5: Seksstjerna/malteserkors på firkantet.

Seksstjerna og malteserkorset som utgangspunkt og inspirasjon

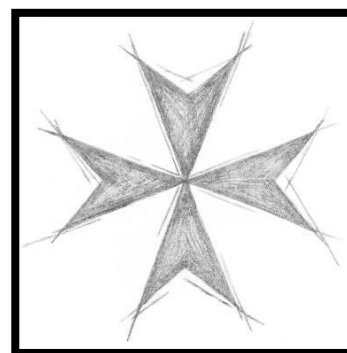
Seksstjerna tegnet i en strek er en spennende form. Den består av to store spisser og fire små. Fordi den ikke er lik rundt det hele, skiller den seg fra de andre geometriske symbolene. Seksstjerna må stå på en stor spiss skal den fungere og dette får den til å virke litt ustabil og skremmende, selv om den er helt symmetrisk. Symbolet består av en linje som beveger seg i rett linje til den brytes i en vinkel og fortsetter i en annen retning. Linjen brytes seks ganger i ytre vinkler og krysser seg selv sju ganger før den ender der den startet. Deles symbolet opp i mange enkeltformer, kan en se at det består av mange spisser – litt som pilspisser, og trekantene og firkantene med forskjellige vinkler. Det dannes en god rytme av gjentakelsene i vinkler, linjer og hvordan linjene krysser hverandre.

Figur 73: Seksstjerna som utgangspunkt.

Seksstjerna skulle blant annet verne mot trolldom, men den kunne også brukes som et middel til å lage trolldom. Den ble helst skåret inn i tre.

Malteserkors er et kors som består av fire like spisser som peker innover og møtes i sentrum av symbolet. Hver enkelt spiss består av fire vinkler, men de minner allikevel om trekantene. Symbolet har god balanse, flyt, harmoni og rytme fordi formene, linjene og vinklene gjentar seg selv med jevne mellomrom og skaper helhet.

Figur 74: Malteserkorset brukt som inspirasjon..

Fokuspunktet ligger i midten der de fire delene møtes og fra her beveger øyet seg utover og ser helheten i formen. Dette er et av de finere korsene. Det skjer mer i det enn i den vanlige rette typen kors og for meg minner det ikke så mye om korset som symbol for kristendommen.

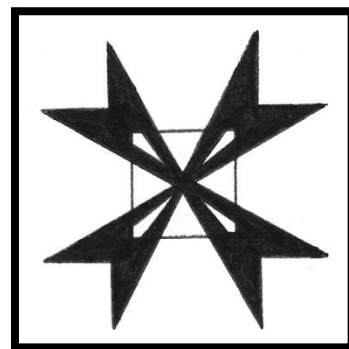
Som alle andre kors ble også dette korset brukt som vern i folketrua og folkekunsten. Dette fordi Guds kraft lå i korset. Korset er det sterkeste vernet mot alt ondt. Fordi det har en form som er dekorativ og lett å skjære inn i tre ble dette korset oftest brukt på tregjenstander.

Figur 75: Malteserkors skåret inn i lokket på ei tine. Foto: Birgit Wasrud

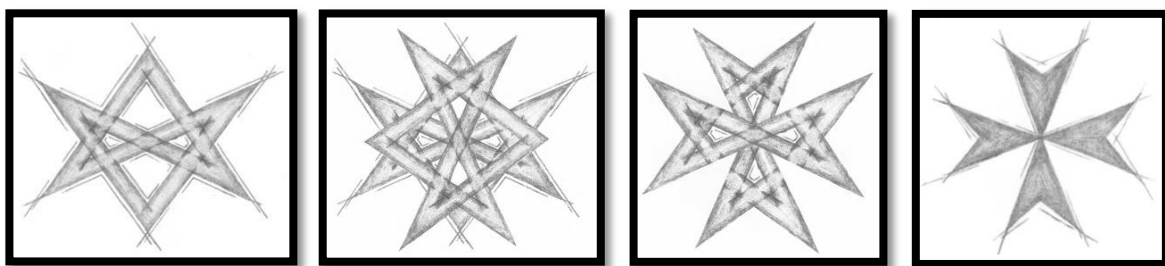
Seksstjerna og malteserkorset i ny design

Jeg funderte lenge på hvordan jeg skulle få til et godt design ut av seksstjerna. Det var vanskelig å plassere den på en medaljong med kvadratisk hovedform. Jeg tegnet den på mange måter, men kom ikke noe nærmere et endelig design før jeg tegnet den dobbel.(Se vedlegg 4, s.116) Dette gjorde at de store spissene ble skjult i de små, doble spissene og linjene til de store spissene, som fortsatt var synlig, gav en dårlig form. I tillegg gjorde dette at formen lignet for mye på åttestjerna brukt i produkt to. I det disse linjene ble tatt bort ble den doble seksstjerna til ett malteserkors. For at ikke linken til seksstjerna skulle bli helt borte, bestemte jeg at disse linjene skulle komme fram i den negative formen i spissene, og i medaljongplata.

Figur 76: Designet til smykket.

På denne måten får symbolet en ren og enkel form. Gjentakelsen av linjer, vinkler og negative former skaper en tydelig rytme. Alle delene passer godt sammen og skaper en helhet.

Figur 77-80: Gangen fra seksstjerne til malteserkors.

Vurdering av smykket

Symbolet og medaljongen passer godt sammen med det at de er begge firedelte. Den kvadratiske medaljongensiden framhever retningene korset peker i og den tar igjen de «glemte» linjene i seksstjerna som danner et kvadrat i midten av medaljongensiden. At medaljongensiden er saget ut, at korset er satt oppå og stikker utenfor medaljongensiden og at smykket er oksidert skaper kontrast, spenning, variasjon og liv i og mellom medaljongen og symbolet. Samtidig henger det hele sammen ved bruk av rette linjer og forskjellige vinkler. Denne gjentakelsen av linjer, vinkler og negative former gir hele medaljongen også en god rytme. Det at medaljongen er så stor og massiv i tillegg til oksydert gir den et tungt og ganske mørkt uttrykk.(Fig.81)

For å binde kjedet til medaljongen visuelt satte jeg på tre små kvadratiske plater, utsaget på samme måte som medaljongens framside. Disse bryter opp kjedet og skaper mer spenning i helheten. De er også en del av kjedelåsen. På andre enden av kjedet er det saget ut en stav som stikkes igjennom et av kvadratene på kjedet og låser det rundt halsen. (Fig. 83 og 84) Denne staven tar igjen formen til de negative formene i armene på korset.

Figur 81: Medaljongen med korset.

Figur 82: Hele smykket.

Da designet ble overført til sølv fikk det et «kristent» preg og med oksyderingen ble det rett og slett «middelaldersk». Det er også noe som ikke stemmer med kjedet. Kanskje det er at de små kvadratene er litt for store eller er det at formen på staven er feil. Jeg klarer ikke å sette fingeren på hva som er galt i dette tilfelle.

Figur 83: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.

Figur 84: Kjedelåsens deler.

4.6 Produkt 6: Spiss valknote/buekorset på firkantet.

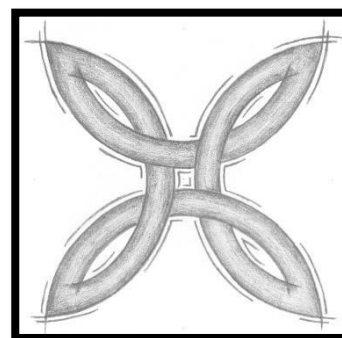
Sirkelen og buekorset som utgangspunkt og inspirasjon

Fordi den spisse, firdelte valknoten bygger på sirkelformen og firdeling, er det naturlig å bruke den på denne medaljongen som skal ha en kvadratisk hovedform. Symbolet utarbeides med passer og består av fire buer. Disse buene kan til sammen danne fire spisse ellipseformer som sitter fast i et konkavt kvadrat i midten. De samme ellipseformene og kvadratet ser en i de negative formene, mellom den positive linjen. (Fig.85)

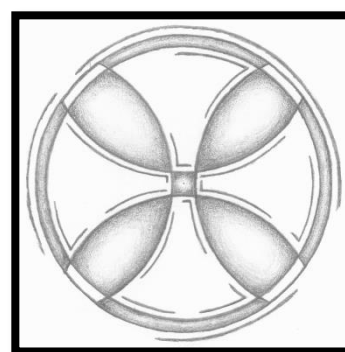
Fokuspunktet i symbolet ligger i det negative kvadratet i midten. Siden symbolet er symmetrisk, har det god balanse.

Buekorset bygger på mange av de samme prinsippene som denne valknoten og vil også virke som inspirasjon til smykket. (Fig.86)

Både den spisse valknoten og buekorset ble skåret inn i tregjenstander og dører, men en finner det også i vev og kanskje noe i broderi. Slik som seksbladrosa, er også disse symbolene lek med passer og det er naturlig å tenke seg at en finner dem på mange av de samme stedene som en kan finne seksbladrosa. Fordi valknoten er en knute, vernet den av samme grunn som andre knuter. Symbolene minner også om et kors – som hadde Guds vern, og de bygger på sirkelen sin tilhørighet til sola og dens sterkt vernende kraft. Den spisse valknoten og buekorset skulle verne mot at ondt kom inn i huset og lignende. Som en ser på døra til høyre (fig.87) er valknoten risset inn i kombinasjon med to sirkler som fletter seg inn i symbolet. Dette skulle gjøre vernet i symbolet enda sterkere enn om valknoten hadde operert alene.

Figur 85: Spiss valknote som utgangspunkt.

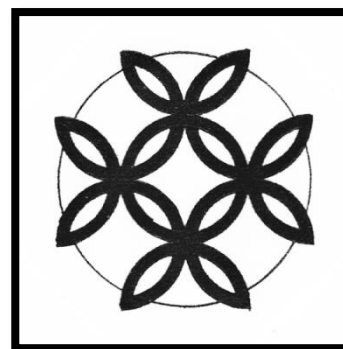
Figur 86: Buekorset som inspirasjon.

Figur 87: Spiss valknote på dør til Isum gårdskapell fra Sør-Fron fra ca. 1630. Står i dag på Maihaugen. Foto: Birgit Wasrud

Spiss valknute i ny design

Det å bruke den spisse valknuten i et smykke passer fint i forhold til at symbolet kan ha vært et feminint tegn. (Kostveit, 1997) Jeg startet hele design prosessen med å tegne en sirkel og ut fra den en spiss valknute. Så bygget jeg på denne første valknuten med flere sammenhengende valknuter i forskjellige varianter. (Se de forskjellige eksemplene og forslagene i vedlegg 4 s. 119) Fordi det skulle være mulig å sage ut dette designet i sølv, begrenset det seg til å bestå av fire valknuter. Symbolene flettes sammen slik at en tydelig kan se den første sirkelen som ble tegnet med passereren og som resten av mønsteret bygger på. Denne sirkelen danner midten av mønsteret og fokuspunktet. Ved å tegne en sirkel rundt det hele, avsluttes nettet av valknuter på en fin måte. Denne sirkelen tar igjen formen til den første sirkelen. Alle buene i mønsteret har samme krumming, utenom sirkelen rundt, og gjentakelsen og rytmen i ellipseformene skaper en helhet og harmoni i mønsteret som gjør det behagelig å se på. Jeg vil kalle dette et rolig design – det er ikke for mye som skjer, men gjentakelsen og rytmen skaper allikevel spenning slik at det ikke er kjedelig å se på.

Figur 88: Designet til smykket.

Vurdering av smykket

I det ferdige produktet er designet plassert slik at sidene på den kvadratiske medaljongen og det konkave kvadratet i midten av mønsteret er parallelle. Dette gjør at de to elementene – medaljongen og symbolet henger godt sammen og skaper en helhet. Alle de firkantede medaljongene henger i et hjørne fordi de da får et lettere og finere uttrykk. Dette gjelder særlig denne medaljongen for det spisse valknutedesignet fungerer også best på denne måten. At medaljongen, med designet, henger slik de gjør skaper en dynamikk og spenning som ellers ikke ville være mulig. Sammensetningen av en helt rund sirkel inni et kvadrat fungerer godt og de to formene fremhever og komplimenterer hverandre, samtidig bryter nettet av valknuter opp i

Figur 89: Medaljongen med det utsagede designet og perla i midten.

Figur 90: Medaljongen underfra.

flaten og skaper spenning og variasjon med sin rytme og gjentakelse av negative og positive former.

Mønsteret og medaljongen fungerer godt sammen. Den er god og spennende å se på og har god balanse og harmoni. Det at begge sidene på medaljongen er skåret ut likt, og en kan se tvers gjennom, framhever medaljongens tre-dimensjonalitet, noe som ellers ikke kommer så godt fram da mønsteret er saget i flater. Den lysegrønne glassperla som henger i midten av designet skaper kontrast, variasjon og liv. Formen på perla tar igjen formen i symbolet og den faller derfor ikke ut av helheten. Gjentakelsen av perlene på kjedet er med på å binde hele smykket sammen og gjøre det levende.

Kjedelåsen er laget av et utsnitt av designet på medaljongen. Den tar igjen mange av elementene – sirkelen, buene, ellipseformen og den konkave firkanten i midten, men fordi den allikevel får et annet uttrykk kan den være vanskelig å kjenne igjen med en gang. For at kjedelåsen skulle kunne feste kjedet rundt halsen var det nødvendig å sage i stykker formen noe, men en ser hvordan linjene er ment å være og det at den varierer litt i formen gjør den bare mer spennende å se på. (Fig.91)

Figur 91: Kjedelåsen som anheng.

Figur 92: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.

Kjedelåsen fungerer slik at en henger

kjedet inn på låsen, uten å tre det gjennom. På den måten trenger en ikke store hull som perlene skal kunne gå gjennom. Ellers fungerer denne kjedelåsen på lik måte som kjedelåsen i produkt en. (Fig.92)

Det lyse sølvet, medaljongen som en kan se tvers gjennom og det doble kjedet gir smykket et lett og luftig preg. Designet på medaljongen er god og de lysegrønne perlene gir smykket ekstra mye liv på grunn av kontrasten de skaper i forhold til materiale, form og refleksjon av lys.

Figur 93: Hele smykket.

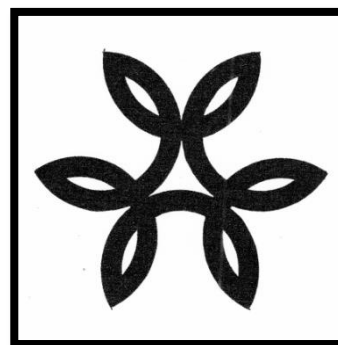
4.7 Produkt 7: Sirkelen på trekantet medaljong

Sirkelen som utgangspunkt og inspirasjon

Fordi sirkelen har så mange muligheter, vil jeg også prøve å bruke den som utgangspunkt på en medaljong med trekantet hovedform.

Sirkelen i nytt design

Når jeg nå igjen skulle bruke sirkelen som utgangspunkt til design, denne gangen på en trekantet medaljong, var det naturlig å forme det slik at symbolet ble tredelt. Jeg begynte som vanlig å slå en sirkel og bygge formen videre ut fra denne. Ettersom sirklene dannet et mønster, ble den første sirkelen overflødig og i veien for et godt design. Dermed ser en ikke lenger den hele sirkelen men bare deler av andre sirkler. Disse delene danner en fint oppdelt rose eller knute, bestående av seks blader som er satt sammen to og to. Denne inndelingen av bladene gir designet en klar tredeling. Formen består altså av seks likt buede linjer – tre lange og tre korte, som møter hverandre i spissene ytterst i formen. I de negative rommene dannes det spisse ellipseformer og i midte en likesidet konkav trekant. Det er en fin rytme mellom buene, spissene, hvor linjene krysser hverandre og de negative formene. Ser en på dette som en rose kan en se en linje som svinger og vrir seg til den igjen møter seg selv der den startet.

Figur 94: Designet til smykket.

Vurdering av smykket

Designet passer noen lunde godt på den trekantede medaljongen. De to delene utfyller hverandre og fremhever tredelingen. Linjene er fine og rene. De forskjellige elementene i symbolet – buene, spissene og de forskjellige negative formene, skaper en god rytme og sammenheng, i tillegg til kontrast og spenning. Den konkave trekanten i midten av symbolet binder sammen symbolet med medaljongen. Symbolet går utenfor medaljongen noen steder og dette skaper liv. På en måte kommer

Figur 95: Medaljongen med rosa.

Figur 96: Medaljongen fra sida.

de to formene i konflikt med hverandre og det store symbolet kan virke litt udimensjonert til medaljongen. Det hadde kanskje blitt finere om medaljongen hadde vært størst og rammet inn symbolet, men dette kunne også gjøre smykket kjedelig.

Kjedelåsen er en gjentakelse av den konkave trekanten i midten av symbolet. Den fungerer godt alene, men en må kanskje se litt på den før en virkelig skjønner sammenhengen til symbolet. Den fungerer slik at en kan tre låskulen og låsmekanismen gjennom to ganger og på den måten feste kjedet rundt halsen. Hvordan en trer kjedet

Figur 97: Kjedelåsen som anheng.

Figur 98: En måte å bruke kjedelåsen på.

Figur 99: Hele smykket og en annen måte å bruke kjedelåsen på.

kan variere. Også dette smykket kan bæres på forskjellige måter. Siden kjedet er dobbelt kan det tres ned over hodet og legges rundt halsen opptil tre ganger. På denne måten kommer medaljongen fram og den trekantede kjedelåsen fungerer som et anheng i nakken. Bærer en smykket på denne måten henger heller ikke medaljongen så langt ned. Eller en kan knyte det rundt halsen.

Hele smykket er rent og enkelt – linjene er rene, formene er rene og ertekjedet er rent. Også det lyse sølvet er med på å framheve dette uttrykket.

Selve medaljongen er litt slarkete, men den sitter godt sammen i klinkinga, så det burde ikke være noe problem. Jeg er fornøyd med at jeg valgte å sette sammen denne og de tre foregående produktene på denne måten. På den måten er bare den lille stubben som klinkes synlig på utsiden og denne gjør ikke mye av seg. Sjarner som er loddet på utsiden tar mye mer oppmerksomhet.

Figur 100: Bilde av klinkinga.

4.8 Produkt 8: Muruspjeld på trekantet medaljong

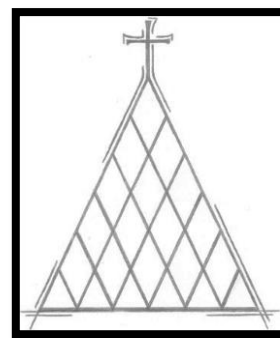
Muruspjeld som utgangspunkt og inspirasjon

Muruspjeld består av en flate fylt opp av like former – trekanter eller firkanter av forskjellige slag. Den versjonen av symbolet jeg vil ta for meg er den trekantede typen – det passer best når den skal utvikles til en trekantet medaljong. Symbolet består av en stor trekant med et nett av mindre trekanter inni. Trekantene kan skilles med linjer eller med to forskjellige farger. Nettet kan i teorien fortsette i det uendelige. Det blir alltid litt mer av den ene fargen enn den andre. Den fargen det er mest av rammer inn symbolet. Ellers har dette symbolet en veldig god rytme mellom formene, fargene, vinklene og linjene. Den har en god helhet der ingenting faller ut eller bryter med resten. Symbolet har ikke noe klart fokuspunkt, siden alt er helt likt.

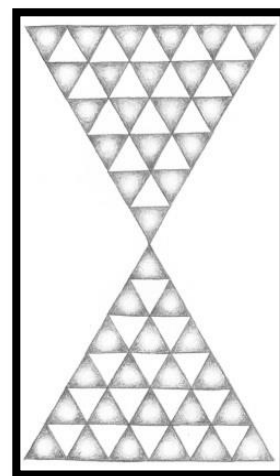
Rutenett av forskjellige slag har vært og er fortsatt populært å bruke i store deler av verden. Dette er nok fordi det er ganske enkelt samtidig som det er dekorativt. I den gamle norske folketrua hadde muruspjeldet en magisk vernende funksjon fordi det kunne stenge og lukke det onde ute. Av navnet kan en tyde at symbolet skulle verne mot Mara, men også mot annet vondt. En teori er at Mara måtte telle alle rutene/trekantene før hun kunne gå forbi til den sovende. Men Mara kunne bare telle til tre og dette gjorde oppgaven umulig – slik at hun ikke ble ferdig før sola rant og folk våknet. Symbolet er blitt brukt som vern og dekor på blant annet loft, treskelåver, kister og i vev.(Kostveit, 1997)

Muruspjeldet i ny design

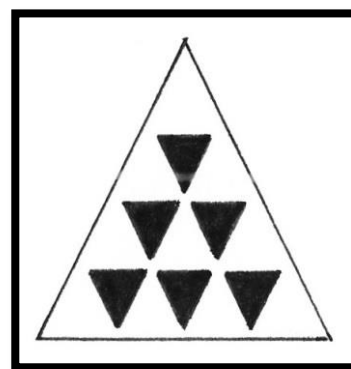
Andreas Mørch hadde en teori om at det trekantede muruspjeldet er et kvinnelig vernesymbol.(Kostveit, 1997) Det er derfor naturlig å bruke det som inspirasjon til et av de trekantede medaljongene i smykkeserien, som er beregnet på kvinner. Å la medaljongen henge så den peker oppover fungerte best. Dette gjør også at de trekantene inni formen som vil bli mest synlige, peker nedover. Dette passer fint fordi det var vern i trekantene når de pekte nedover – de skulle da minne om farlige ulvetenner.(Tin, 2007) Å la de synlige trekantenes antall baseres

Figur 101 :
Eksempel på
feminint
muruspjeld.

Figur 102: Feminint
muruspjeld som
utgangspunkt.

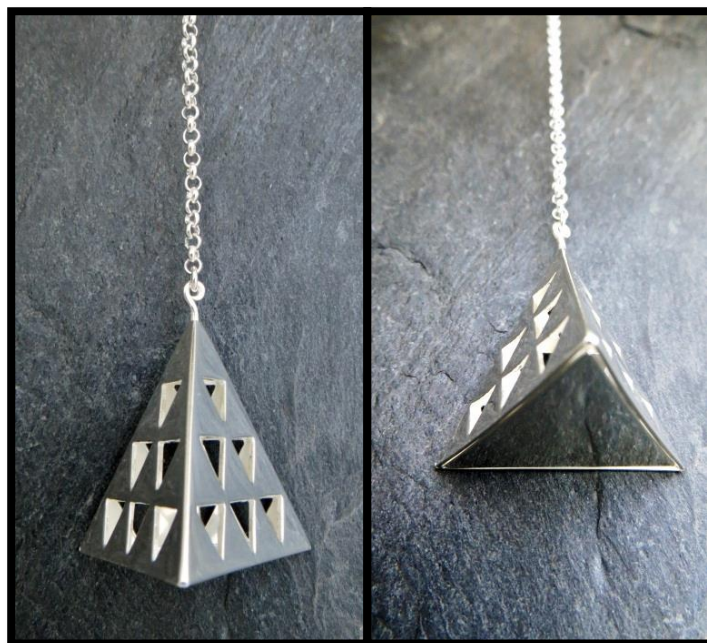
Figur 103: Design til
smykket.

på tallet tre – som også er vernende, gjorde at symbolet fikk tre trekkanter på rekke nederst og seks trekkanter til sammen. Dette gjør at symbolet også vil fungere mot mara, som bare kan telle til tre. Selvfølgelig ligger det en designprosess bak dette symbolet, men det viste seg at det som stemte med symbolikken og den gamle folketrua, også gjorde seg best visuelt. (Se designprosessen i vedlegg 4, s.124)

Jeg synes designet ser litt kjedelig ut på papiret og håper det blir mer spennende når det kommer i en tredimensjonal form. Uansett har det god balanse og rytme. Det at trekantene er likebeinet gjør at formen får et slankere og mer behagelig uttrykk.

Vurdering av smykket

Designet ble, som håpet, mer spennende når det ble utført i sølv. Den tetraederformede (pyramide med tre stående sider) medaljongen gjør at alle sidene til medaljongen er trekantet, også undersiden. Dette skaper liv og spenning, og det gir medaljongen en dypere 3-d-følelse enn det er i de andre produktene. Medaljongen er ren og enkel i uttrykket. Den har en god rytme mellom de positive og de negative/utsagede formene. Det er den samme trekantformen som går igjen i hele smykket – dette skaper helhet.

Figur 104: Den ferdige medaljongen..

Figur 105: Medaljongen underfra. Her ser en tydelig 3-d-formen..

For å unngå at medaljongen ble forstyrret av et utenpåliggende sjaner, valgte jeg å bruke en litt annen låsmekanisme enn den som så langt er blitt brukt. Det vil si prinsippet er mye det samme, men her fungerer hele medaljongen som låsmekanisme. Undersiden av medaljongen fungerer som låskule, som er loddet til låspinnen. Låspinnen går opp gjennom den tetraederformede medaljongen og gjennom et hull i toppen. På toppen formes den til et øsken som kjedet kan festes i – slik som de andre låspinnene. Medaljongsidene fungerer som både et slags låsrør og låsring. De holdes på plass over og rundt undersiden/låsringen ved hjelp av tyngdekraften. Dessverre er den ikke så funksjonell som låsemekanismen i de foregående produktene..

På dette kjedet er det ingen kjedelås. Jeg mente at dette ville forstyrre det rene og enkle uttrykket i medaljongen. I stedet laget jeg et mindre tetraederformet lodd som ble satt i den andre enden av lenka. Loddet har de samme proporsjonene som medaljongen, men er uten utsaginger. Det har et enda enklere og renere uttrykk en medaljongen og tar derfor ikke noen oppmerksomhet fra den, men komplimenterer den. Kjedet festes rundt halsen ved at en knytter det. Eller en kan surre det rundt halsen opptil to ganger og la medaljong og lodd henge ned.

Smykket fungerer godt i en helhet og er rent og enkelt. Det er ikke noe ekstra av noen slag, bare en god kombinasjon av like former.

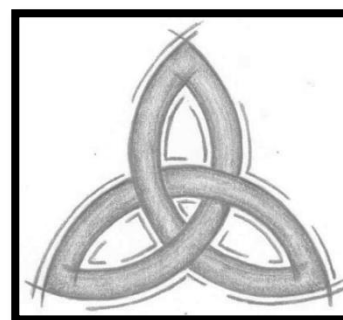
Figur 106-107: Loddet fra to vinkler.

Figur 108: Hele smykket, med en måte å knytte lenka på – båtmannsknop.

4.9 Produkt 9: Tredelt valknute på trekantet medaljong

Tredelt valknute/trikvetra som utgangspunkt og inspirasjon

Som sagt tidligere, kommer valknuten i mange varianter. Denne varianten er også kalt trikvetra. Symbolet lages ved hjelp av passer. Det består av en linje som buer seg under og over seg selv, tre buer og tre vendinger, og ender der den begynte. Om en deler opp formen ser en tre spisse ellipser som overlapper hverandre og danner en konveks likesidet trekant i midten. I de negative formene, mellom linjene, ser en to typer trekkanter. I

Figur 109: Trikvetra som utgangspunkt..

tillegg til trekanten i midten er det tre konvekse likebeinede trekanter. Formen er symmetrisk. Den har god balanse – iallfall slik den er framstilt over.(Fig.109) Den får et mer vaklende preg om den settes på hodet. Alle elementene i formen gjentar seg – linjer, buer, vinkler og negative former. Dette skaper god rytme og harmoni. Symbolet er helhetlig og godt å se på, der ingen ting faller ut eller krasjer med de andre elementene.

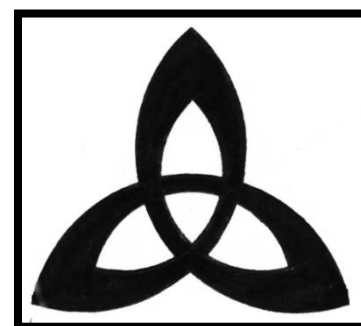
Som alle andre knuter, må en se for seg at også denne knuten hadde vernende kraft. Det er en lukket form der det onde ikke kunne komme inn i. Trikvetraen kan også være et symbol på den kristne treenighet.(Kostveit, 1997) Det er derfor naturlig å tenke at den inneholdt guds vernende kraft. Før kristendommen tok det i bruk var det et symbol for den kvinnelige treenighet – jomfru, mor og alder/død. Formen kan ligne på de kvinnelige genitalier snudd opp ned. Symbolet ble brukt på smykker fra vikingtiden og mynter og laggakar fra middelalderen.(Kostveit, 1997) Også på 1900-tallet er en versjon av symbolet blitt brukt på mynter. (Fig.110)

Figur 110: Ettøre-mynt fra 1943 med tredelt valknute som dekor. Foto: Birgit Wasrud

Trikvetraen i nytt design

Trikvetraen er en enkel, spennende og fullkommen form. Jeg prøvde meg fram med flere varianter med den som utgangspunkt (se vedlegg 4, s.127), men kom fram til at den originale formen var finest. Det gjaldt bare å optimalisere den. Dette ble gjort ved at linjenes tykkelse varierer. Mot midten er de tynne og ut mot vinklene blir de gradvis tykkere. Dette skaper variasjon, kontrast og liv i designet. Utfordringen var å finne ut hvor store de negative rommene skulle være. De kunne ikke være for små, da dette gav et klumpete uttrykk, og de kunne ikke være for store, for dette ville ikke fungere praktisk i utsaget sølv. Det endelige designet har en behagelig form å se på, fine linjer, god rytme og kontraster. Det en helhetlig og harmonisk form. Jeg håper den blir litt spennstigere når den overføres til sølv.

Figur 111: Design til smykket.

Vurdering av smykket

Det skulle vise seg at det var vanskelig å få symbolet mer spenstig i sølv. Først loddet jeg symbolet på en plate, slik at platen fungerte som ramme. Dette ble veldig kjedelig. Så loddet jeg sammen tre knuter uten plate slik at de ble en tetraeder. Dette gav en litt mer spennende form. Det var først når formen ble satt på hodet og tetraederet pekte ned at det begynte å bli bra. Dette gjør den litt mer spennende og uforutsigbar. Det at knuten utgjør hovedformen i medaljongen og at sidene er saget ut, slik at en kan se gjennom dem, skaper liv og spenning. Alle de fire sidene på medaljongen er tilnærmet like. Denne gjentakelsen skaper helhet i medaljongen.

Inni medaljongen er det festet tre Swarovski-krystaller i bicon-form. Dette ser ut som en dobbel trekant eller rombe og

passer derfor godt til resten av medaljongen. Samtidig skaper de kontrast – kontrast mellom de fasettslipte perlene og det jevne og rene metallet, kontrast mellom teksturer, farger og former. De mørkerosa perlene bryter opp smykket og skaper mer liv.

Perlene blir tatt igjen i det tredoble ertekjedet og er med på å binde delene i smykket sammen. Smykket bindes også sammen ved av knuten brukt i medaljongen også er brukt i kjedelåsen. Utsagingen inni kjedelåsen skiller seg litt fra resten. Dette for at den skal kunne feste kjedet rundt halsen. Kjedelåsen fungerer slik at en trer kjedet gjennom mellom det største hullet og fester det under knuten (Fig.116) Bølgene i kjedelåsen er dekorative og skaper et spennende uttrykk. Det tredoble ertekjedet er også med på å skape liv i smykket. Det passer her fordi det tar

Figur 112-113: Medaljongen fra forskjellige vinkler.

Figur 114: Den ferdige medaljongen..

Figur 115: Kjedelåsen som anheng.

Figur 116: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.

igjen tallet tre – som i knuten, trekanten og perlene inni medaljongen.

Smykket fungerer som en helhet og de forskjellige delene bindes sammen gjennom felles form, linjebruk, perler og tredelingen. Til sammen blir det et spennende og livlig smykke.

Låsmekanismen i dette smykket er den samme som i produkt 8, bare satt opp ned. Men her fungerer ikke mekanismen helt. Topplaten på medaljongen er for lett og den glir lett ut av posisjon. Derfor er ønsket på låsepinnen laget slik at det presser ned topplata. Det går an å åpne den, men da må en ha riktig type utstyr og mulighet til å lage ny låspinne når den blir utslitt.

Figur 117: Hele smykket.

(Les den praktiske framgangsmåten på hvert smykke i vedlegg 4 fra s.105)

5 Vurdering

Folketrua er et spennende tema og det at jeg har jobbet grundig med den i starten av oppgaven har gitt meg bedre grunnlag for å forstå og gitt inspirasjon til den videre prosessen. Jeg forstår likevel fortsatt ikke alt, og jeg forstår lagt mindre enn det jeg tror. Uansett gav dette meg et godt grunnlag å bygge resten av oppgaven på og satte mange gode kriterier for utformingen av den praktiske delen. Særlig var kapittelet om vern og vernesymbol viktig for det videre arbeidet.

Den historiske delen er betydelig lengre enn det den må være og består av flere kapitler som nødvendigvis ikke trenger å være med. Det er disse kapitlene som forklarer folketrua og jeg ser dem som nødvendige for å forstå mer om vernet og vernesymbolene, og den tiden, kulturen og trua de var en del av. At alle disse delene er med er også et bevisst valg i forhold til å gjøre, iallfall deler av, oppgava mer forståelig og interessant for et større publikum. Jeg har her skrevet en oppgave som jeg vil dele med så mange som mulig – ikke nødvendigvis bare fagmiljøet her på Rauland.

Jeg er fornøyd med det utøvende arbeidet som har resultert i en smykkeserie. De forskjellige retningslinjene jeg satte, i innledningen til det utøvende arbeidet, har jeg i stor grad fulgt. Dette har resultert i ni forskjellige smykker, alle med forskjellig design.

Det er lett å se hvilke geometriske vernesymbol som er blitt brukt til inspirasjon og utgangspunkt i de forskjellige produktene. I mange av tilfellene er formen den samme, men utarbeidet og designet til å bli så gode som mulig. Dette gjelder seksbladrosa, åttestjerna, valknuten, muruspjeldet og trikvetraen. På smykkene som bygger på sirkelen, er symbolet blitt omarbeidet ganske mye. Formen er blitt kuttet opp og satt sammen på nye måter, men mange av egenskapene er de samme og binder de endelige designene til utgangspunktet. Dette kan en se ved at de buede linjene er de samme og designet omkranser et sentrum. Den som går lengst fra sitt utgangspunkt er seksstjerna. Den ble til slutt til et malteserkors – som også ble brukt som inspirasjon. En kan fortsatt se antydning til den doble seksstjerna innimellom malteserkorset. En artig effekt er at når symbolene blir utviklet videre, lignet de ofte mer på andre symboler enn det som var utgangspunktet. Slik som at seksstjerna først ble åttestjerne og så til et malteserkors, eller sirkelen som ble til forskjellige roser og knuter. Dette sier noe om hvor nært knyttet de forskjellige symbolene virkelig er.

De rene flatene og linjene og medaljongenes enkle geometriske former gir smykkene et rent og enkelt uttrykket. Ved å benytte forskjellige geometriske former på medaljongene gav det også flere muligheter i designprosessen og førte til bedre og mer varierte design.

Geometrien på både medaljong og symbol binder de to elementene sammen på en fin måte og skaper en helhet. Gjennom designprosessen har hvert enkelt symbol og smykke fått variasjon og kontraster, balanse, rytme og helhet. Alle symbolene hadde dette fra før, men jeg har fremhevet det jeg så på som de viktigste egenskapene. På den måten har det blitt interessante smykker med godt design som fungerer godt alene. Ved hjelp av geometri og geometriske former, rene flater og linjer, like kjeder og låsmekanismer bindes smykkene sammen til en helhetlig smykkeserie.

Mye arbeid er gått med til å få smykkene så teknisk gode som mulig. Både for at de skal bli fine å se på, men også for at de skal være brukbare og mulig å bære. Selv om ikke alle smykkene er teknisk like gode og sjarneret i noen tilfeller kan være litt slarkete, fester låsmekanismen det hele godt sammen. Etter hvert ble den både funksjonell og sikker, samt liten og nett. Den ble et fint overgangspunkt mellom medaljong og kjede. Det er passende at den endelige delen som holder det hele sammen – både medaljongen og i noen tilfeller kjedet rundt halsen, er en sirkel. Sirkelen, som er et av de eldste og sterkeste vernesymbolene, har fått en konkret vernende og funksjonell egenskap.

Siden så mange av medaljongene har så tydelige symboler, håper jeg at de også viderefører det gamle magiske vernet – for de som skulle tro på det. Både sølvet rundt halsen og symbolet på medaljongen, og eventuelt kjedelåsen, beskytter bæreren fra vondt. Medaljongen er også funksjonell i forhold til konkret og praktisk vern av en liten gjenstand. Det er ikke alle medaljongene som er like godt egnet til dette, siden noen har utsagede og åpne partier i sidene. Det var dette som gav det beste designet og målet om å gi smykkene godt design overgår alle andre mål.

Det er meningen at smykkene skal henge litt langt ned, helst litt under brystet. Dette vil gjøre at medaljongen kommer litt ut fra kroppen og dingler friere. Dette fremhever den 3-dimensjonale formen. Særlig gjelder dette produkt åtte og ni. Ingen av smykkene i smykkeserien har loddet øsken. Dette gjør at kjedet og dens deler lett kan tilpasses kundens ønsker. Kjedelåsene er alle forskjellige og mange har helt forskjellige prinsipper for hvordan de skal feste kjedet rundt halsen. Det er ikke gitt at alle skal forstå hvordan de fungerer med en gang, derfor er det nødvendig med bruksanvisning slik at kunden ikke skal irritere seg og/eller ødelegge smykket. Det samme gjelder låsmekanismen på medaljongen.

Jeg ser for meg å produsere flere av disse smykkene og selge – iallfall de jeg ser folk liker. Jeg vil også bruke designene og symbolene, brukt som inspirasjon og utviklet videre her, i

andre produkter. Også geometriske former generelt vil jeg jobbe videre med. Det at symbolene bærer i folketrua gir smykkene en fascinerende og interessant tilhørighet til historien. Dette kan utnyttes videre i markedsføringen og salget av produktene.

6 Konklusjon

Jeg har laget nye smykker basert på gammel folketrue og dens vernesymboler, og på den måten har jeg svart på problemstillingen min. For at designet og smykkene skulle bli så gode som mulig kunne jeg ikke alltid følge alle retningslinjene like strengt, særlig i forhold til videreføringen av folketrue. For som utøver i dagens Norge var det naturlig at et fint design, etter dagens normer, var førsteprioritet. Dette føler jeg også at jeg har klart.

Smykkene er rene og enkle i uttrykket – slik som også vernesymbolene i gammel tid var. De har gode former og det er tydelig at de bygger på geometri. Hvert smykke har eget design som fungerer godt alene, men gjentakelsen av geometriske former og rene flater binder også smykkeserien sammen og skaper en helhet i smykkeserien

Det er mange mulige svar på denne problemstillingen og resultatet jeg har kommet fram til her er bare et av dem. Jeg vil fortsette å jobbe med både vernesymboler og geometriske former også etter endt master. Da kan det hende jeg finner nye og helt andre svar på samme problemstilling.

Litteraturliste

Skriftlige kilder:

- Alver, B. (Ukjent årstall). Folketro. *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/folketro> lest: 9.9.13
- Arthur, J. C. (2000). *Bauhaus*. London: Carlton Books
- Berg, G. G. (ukjent årstall). Astrologi. *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/astrologi> Lest: 13.10.13
- Bø, O. (1987). *Trollmakter og godvetter: overnaturlge vesen i norsk folketro*. Oslo: Samlaget
- Bø, O. & Hodne, Ø. (1974). *Norsk natur i folketro og segn*. Oslo: Samlaget.
- Danbolt, G. & Kjerschow, M. (1996). *Billedspor: kunst og kulturhistorie*. Vollen: Tell.
- Droste, M. (1998). *Bauhaus: 1919-1933*. Köln: Benedikt Taschen.
- Espeland, V. (2002). *Spøkelse! Hvileløse gjengangere i tradisjon og historie*. Oslo: Humanist forl.
- Grambo, R. (2012). *Svart katt over veien: om varsler, tegn og overtro*. Oslo: Cappelen Damm.
- Heide, E. (1971). *Huldra og annen trollskap: folketro før i tida*. Oslo: Aschehoug.
- Heks (2005-2007) *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/heks> Lest 10.11.13
- Hodne, Ø. (1990). *Jutulhogg og riddersprang: sagn fra norsk natur*. Oslo: Grøndahl.
- Hodne, Ø. (1994). *Kjærlighetsmagi: folketro om forelskelse, erotikk og ekteskap*. Oslo: Cappelen.
- Hodne, Ø. (1995). *Vetter og skrømt: i norsk folketro*. Oslo: Cappelen.
- Hodne, Ø. (2004). *Det gåtefulle Norge: mystiske steder, sagn og folketro*. Oslo: Cappelen.
- Hodne, Ø. (2008a). *Norsk folketro*. Oslo: Cappelen.
- Hodne, Ø. (2008b). *Trolldom i Norge: hekser og trollmenn i folketro og lokaltradisjon*. Oslo: Cappelen.
- Håberg, K. R. (1994). *Kunst- og kulturhistorie*. Oslo: Yrkesopplæring.
- Itten, J. (1975). *Design and form: the basic course at the Bauhaus*. London: Thames and Hudson.
- Koefoed, H. (1998). *Modernismen I kunsthistorien: fra 1870 til 1990-årene*. Oslo: Yrkesopplæring.

- Kostveit, Å. Ø. (1997). *Kors i kake, skurd i tre: tegn og symboler i folkekulturen*. Oslo: Landbruksforl.
- Kostveit, Å. Ø. (2000). *Fuglen i folkekulturen*. Oslo: Landbruksforl.
- Kostveit, Å. Ø. (2007). *Hesten i myter og folkekultur*. Oslo: Tun.
- Lauer, D. A. & Pentak, S. (2008). *Design basics*. Boston: Thomson Wadsworth.
- Overtro (2005-2007). *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://www.sn.no/overtro> Lest: 9.9.13
- Thiis-Evensen, T. (1995). *Europeisk arkitekturhistorie: fra idé til form*. Oslo: Gyldendal.
- Tin, M. B. (2007). *De første formene: folkekunstens abstrakte formspråk*. Oslo: Novus.
- Veiteberg, J. (red.). (2012). *Konrad Mehus: form følger fiksjon: smykke og objekt*. Stuttgart: Arnoldsche Art Publishers.
- Østen, S. (1993). *Hva dyr og fugler vet*. Oslo: Mortensen.

Bilder/figurer:

- Aasnes, H. (1996). *Tuss og Troll: i gjestebod*. Oslo: Norsk Barneblad
- Aasnes, H. (1997). *Tuss og Troll: Jenta i huldreberget*. Oslo: Norsk Barneblad.
- Aasnes, H. (1999). *Tuss og Troll: Oskoreia*. Oslo: Norsk Barneblad
- Aasnes, H. (2000). *Tuss og Troll: Nissen som ikke ville vera gardskar*. Oslo: Norsk Barneblad
- Brudedaler med lenke. [Bilde] (ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/brudedaler-med-lenke/NF/NF.1895-1423?query=brudedaler&rows=24&sort_by=&page=1&js=1&search_context=1&count=75&pos=12
Lest: 20.2.14
- Brudeferd i Hardanger. [Bilde] (ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/brudeferd-i-hardanger/NF/NF.08382-188?query=brudeferd&search_context=1&page=2&count=36&pos=30
Lest 19.2.14
- Halsknapp? [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/halsknapp/NF/NF.1925-0128?query=drakts%C3%B8lv&search_context=1&page=1&js=1&count=3551&pos=20
Lest 25.2.14
- Høvre. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra <http://digitaltmuseum.no/things/hvre/NF/NF.1923->

1322?query=olavsrose&search_context=1&count=7&pos=6

Lest: 20.2.14

Høyseteduk. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra :

[http://digitaltmuseum.no/things/hyseteduk/NF/NF.1999-](http://digitaltmuseum.no/things/hyseteduk/NF/NF.1999-5011?query=h%C3%B8yseteduk&search_context=1&count=4&pos=1)

[5011?query=h%C3%B8yseteduk&search_context=1&count=4&pos=1](http://digitaltmuseum.no/things/hyseteduk/NF/NF.1999-5011?query=h%C3%B8yseteduk&search_context=1&count=4&pos=1)

Lest 20.02.14

Kiste. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/kiste/NF/NF.1902-](http://digitaltmuseum.no/things/kiste/NF/NF.1902-0029?query=treskj%C3%A6ring+kiste&search_context=1&count=86&pos=5)

[0029?query=treskj%C3%A6ring+kiste&search_context=1&count=86&pos=5](http://digitaltmuseum.no/things/kiste/NF/NF.1902-0029?query=treskj%C3%A6ring+kiste&search_context=1&count=86&pos=5)

Lest 20.2.14

Krutthorn. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/krutthorn/NF/NF.1915-](http://digitaltmuseum.no/things/krutthorn/NF/NF.1915-0853?query=stjerne&rows=24&sort_by=&owner_filter=NF&js=1&search_context=1&page=2&count=79&pos=47)

[0853?query=stjerne&rows=24&sort_by=&owner_filter=NF&js=1&search_context=1&page=2&count=79&pos=47](http://digitaltmuseum.no/things/krutthorn/NF/NF.1915-0853?query=stjerne&rows=24&sort_by=&owner_filter=NF&js=1&search_context=1&page=2&count=79&pos=47)

Lest 20.2.14

Lue. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/lue/NF/NF.1949-](http://digitaltmuseum.no/things/lue/NF/NF.1949-0533?query=barnelue&search_context=1&page=11&count=421&pos=244)

[0533?query=barnelue&search_context=1&page=11&count=421&pos=244](http://digitaltmuseum.no/things/lue/NF/NF.1949-0533?query=barnelue&search_context=1&page=11&count=421&pos=244)

Lest 20.02.14

Nøkken. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

http://digitaltmuseum.no/things/nkken-tegning/NMK-B/NG.M.00863?query=kittelsen+n%C3%B8kken&search_context=1&count=4&pos=2

[query=kittelsen+n%C3%B8kken&search_context=1&count=4&pos=2](http://digitaltmuseum.no/things/nkken-tegning/NMK-B/NG.M.00863?query=kittelsen+n%C3%B8kken&search_context=1&count=4&pos=2)

Lest 14.2.14 (Bestilt fra Nasjonalmuseet)

Pesta i trappa, Illustrasjon til Svartedauen. [Bilde](Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-svartedauen-kristiania-1900/NMK-](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-svartedauen-kristiania-1900/NMK-B/NG.K&H.1982.0026?query=kittelsen&rows=24&sort_by=&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&page=12&count=286&pos=267)

[B/NG.K&H.1982.0026?query=kittelsen&rows=24&sort_by=&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&page=12&count=286&pos=267](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-svartedauen-kristiania-1900/NMK-B/NG.K&H.1982.0026?query=kittelsen&rows=24&sort_by=&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&page=12&count=286&pos=267)

[Lest 14.2.14 \(Bestilt fra Nasjonalmuseet\)](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-svartedauen-kristiania-1900/NMK-B/NG.K&H.1982.0026?query=kittelsen&rows=24&sort_by=&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&page=12&count=286&pos=267)

Lest 14.2.14 (Bestilt fra Nasjonalmuseet)

Sanden, S. M. (2003). *Tuss og Troll: Trolla på Dovrefjell*. Oslo: Norsk Barneblad

Skjorte, krage til [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/skjorte-krage-til/NF/NF.1904-](http://digitaltmuseum.no/things/skjorte-krage-til/NF/NF.1904-0142?query=skjorte+hakekors&search_context=1&count=6&pos=1)

[0142?query=skjorte+hakekors&search_context=1&count=6&pos=1](http://digitaltmuseum.no/things/skjorte-krage-til/NF/NF.1904-0142?query=skjorte+hakekors&search_context=1&count=6&pos=1)

Lest 20.2.14

Sjøorm, Illustrasjon til «Trolldskab». [Bilde]. (Ukjent publiseringsår). Hentet fra

[http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-trolldskab-kristiania-1892/NMK-](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-trolldskab-kristiania-1892/NMK-B/NG.K&H.B.06922?query=kittelsen+&rows=24&sort_by=&page=1&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&count=286&pos=14)

[B/NG.K&H.B.06922?query=kittelsen+&rows=24&sort_by=&page=1&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&count=286&pos=14](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-trolldskab-kristiania-1892/NMK-B/NG.K&H.B.06922?query=kittelsen+&rows=24&sort_by=&page=1&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&count=286&pos=14)

[Lest 14.2.14 \(Bestilt fra Nasjonalmuseet\)](http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-trolldskab-kristiania-1892/NMK-B/NG.K&H.B.06922?query=kittelsen+&rows=24&sort_by=&page=1&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&count=286&pos=14)

Lest 14.2.14 (Bestilt fra Nasjonalmuseet)

Thale. [Bilde] (2012) Hentet fra <http://www.filmbasen.no/omtale/125/thale-bluray/>

Lest: 13.1.14

Troll, Illustrasjon til «Troldskab». [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/illustrasjon-til-troldskab-kristiania-1892/NMK-B/NG.K&H.B.06912?query=kittelsen+&rows=24&sort_by=&type_filter=Fineart&js=1&search_context=1&page=2&count=286&pos=43
Lest 14.2.14 (Bestilt fra Nasjonalmuseet)

Trolljegeren [Bilde] (2010). Hentet fra <http://p3.no/filmpolitiet/2010/10/trolljegeren/>
Lest: 13.1.14

Trollkatt [Bilde] (ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/trollkatt/NF/NF.1960-0091?query=trollkatt&search_context=1&count=2&pos=0
Lest: 18.2.14

Ølbolle. [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/lbolle/NF/NF.1910-0453?query=stjerne&search_context=1&rows=24&sort_by=&owner_filter=NF&js=1&page=2&count=79&pos=26
Lest: 20.2.14

Åkle: [Bilde] (Ukjent publiseringsår). Hentet fra http://digitaltmuseum.no/things/rutekle-med-ttebladsrose-valknote-og/NF/NFD.04440-001?query=valknote&rows=24&sort_by=&page=1&owner_filter=NF&js=1&search_context=1&count=6&pos=0
Lest: 2.5.14

Figurliste

- Figur 1: Troll i moderne underholdning i filmen Trolljegeren.
Foto: Filmkameratene AS..... 9
- Figur 2: Alarmklistremerke på butikkdør. Et av dagens vernesymboler.
Foto: Birgit Wasrud..... 10
- Figur 3: Et av mine tidligere smykker. Armring inspirert av portalløve.
Foto: Birgit Wasrud..... 11
- Figur 4: Ring of Brodgar på Orkenøyene (2500-2000 f.kr). Foto Birgit Wasrud..... 11
- Figur 5: De Stijl-huset av arkitekten Gerrit Rietveld i Utrecht, Nederland, bygd i 1924.
Foto: Birgit Wasrud..... 12
- Figur 6: Madonna fra middelalderen. Fra Hedalen Stavkirke i Valdres.
Foto: Eirik Irgens Johnsen/ Universitets kulturhistorisk museer..... 16
- Figur 7: Utsnitt fra «Trolla på Dovrefjell» fra Tuss og Troll julehefte 2003
Bilde: Solveig Muren Sanden og Håkon Aasnes..... 17
- Figur 8: Vis Knut(1792-1876) fra Vestre Gausdal var synsk og mirakeldoktor.
Bilde av bautaen hans på Svatsum kirkegård. Foto: Birgit Wasrud..... 17
- Figur 9: Utsnitt av Pesta i trappen av Theodor Kittelsen.
Norge ble stadig herjet av pest i middelalderen, den verste var svartedauen.
Foto: MortenThorkildsen/Nasjonalmuseet..... 21
- Figur 10: Maleri av en brudeferd, malt av Adolph Tidemand og Hans Gude.
Foto: Anders Beer Wilse /Norsk Folkemuseum..... 22
- Figur 11: En måtte ta godt vare på dyrene sine. Utsnitt av «I Gjestebod»
i Tuss og Troll Julehefte 1996. Bilde: Håkon Aasnes..... 23
- Figur 12: Trollkatt fra Gol i Hallingdal.
Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum..... 24
- Figur 13: Oskoreia på jakt etter gårder plyndre i julenettene. Utsnitt fra
«Oskoreia» i Tuss og Troll julehefte 1999 Bilde: Håkon Aasnes..... 25
- Figur 14: Silje Reinåmo som hulder i filmen Thale fra 2012. Her er huldra
satt inn i en moderne tid. Foto Aleksander Nordaas..... 26
- Figur 15: Utsnitt hentet fra Tuss og Troll juleheftet 2000.
Tegning: Håkon Aasnes..... 26
- Figur 16: Utsnitt av Troll, illustrasjon til «Trolldskab», Kristiania 1892 av
Theodor Kittelsen.Foto: Jacques Lathion/ Nasjonalmuseet..... 26
- Figur 17: Utsnitt av Nøkken av Theodor Kittelsen.
Foto: Jacques Lathion/Nasjonalmuseet..... 26
- Figur 18: Sjøorm var et fryktet fabeldyr. Utsnitt av Sjøormen, illustrasjon
til «Trolldskab», Kristiania 1892 av Theodor Kittelsen.
Foto: Dag A. Ivarsøy/Nasjonalmuseet..... 27

Figur 19: Mange nøkkelhull i loftsjør fra Hol i Hallingdal. Norsk Folkemuseum. Foto: Birgit Wasrud.....	28
Figur 20: Kiste fra Ål i Hallingdal datert 1698. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	29
Figur 21: Angus dei/brudedaler. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk folkemuseum.....	29
Figur 22: Tjærekors på et bur fra Hemsedal, Norsk Folkemuseum. Foto Birgit Wasrud.....	30
Figur 23: Utsnitt av bilde av svastika på halslinning. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	30
Figur 24: Drage og sikksakk-form på taket på Gol Stavkirke. Foto Birgit Wasrud.....	31
Figur 25-26: Utsnitt av bilde av barnelue fra Setesdal. Den røde tråden trodde de i Setesdal og Telemark at hadde vernende og styrkede kraft – vernet den udøpte.(Tin 2007) Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	31
Figur 27: Høyseteduk med valknuter med trekløverblad. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	32
Figur 28-29: Høvre med innrissede olavsknuter fra Selbu. Foto Anne-Lise Reinsfelt/Norsk folkemuseum.....	32
Figur 30: Krutthorn fra vang i Valdres fra mellom 1500-1599. Foto: Norsk Folketru.....	33
Figur 31: Ølbolle, inskripsjonen sier fra 1838. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	33
Figur 32-33: Loft fra Hol i Hallingdal fra ca 1650. Muruspjeld rundt lysåpningen i andre etasje. Norsk Folkemuseum. Foto Birgit Wasrud.....	34
Figur 34: St. Olav på fasaden av Nidarosdomen. Foto Birgit Wasrud.....	36
Figur 35: Portalløve på loftet på gården Vå i Rauland. Foto Birgit Wasrud.....	37
Figur 36: Bjørk med marekvist. Foto Birgit Wasrud.....	38
Figur 37: Flammer. Foto Birgit Wasrud	39
Figur 38: Halsknapp av to riksdaler-mynter i sølv fra Voss i Hardanger fra 1799. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	39
Figur 39: Seksbladrose som utgangspunkt.....	44
Figur 40: Utsnitt av bilde. Kiste fra Ål i Hallingdal datert 1698. Foto: Anne-Lise Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	44
Figur 41: Mønster-designet til smykket.....	44
Figur 42: Medaljongen med den utsagde rosa.....	45
Figur 43: Medaljongen under i fra.....	45

Figur 44: Kjedelåsen.....	45
Figur 45: Låskule, låsring og låspinne.....	46
Figur 46: Lås-mekanismen inne medaljongen.....	46
Figur 47: Låsringen rundt låsrøret.....	46
Figur 48: Hele smykket.....	47
Figur 49: Dobbelt mare-kors som utgangspunkt.....	47
Figur 50: Åkle fra ukjent sted. Utsnitt av bilde. Foto: A. Reinsfelt/Norsk Folkemuseum.....	48
Figur 51: Design til smykket.....	48
Figur 52: Hele smykket.....	49
Figur 53: Medaljongen med den utsagede stjerna. En kan så vidt se steinen inni medaljongen.....	49
Figur 54: Kjedelåsen slik den ment å fungere.....	49
Figur 55: Kjedelåsen som anheng.....	49
Figur 56: Låsmekanismen med ny type låsring.....	50
Figur 57: Sirkelen som utgangspunkt.....	50
Figur 58: Designet til smykket.....	51
Figur 59: Medaljongen med utsaget rose.....	51
Figur 60: Medaljongen nedenfra. En ser perla inni medaljongen.....	51
Figur 61: Bilde av rørfatning som låsring.....	52
Figur 62: Kjedelåsen som anheng.....	52
Figur 63: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.....	52
Figur 64: Hele smykket.....	52
Figur 65: Smykket med alle sine deler, noen klarer enn andre.....	52
Figur 66: Eksempel på valknute.....	53
Figur 67: Mitt design av valknuten.....	53
Figur 68: Medaljongen med valknuten. Den øverste buen skjuler låsringen.....	54
Figur 69: Medaljongen sett fra sida.....	54
Figur 70: Kjedelåsen.....	55
Figur 71: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.....	55
Figur 72: Hele smykket, med medaljong og kjedelås.....	55
Figur 73: Seksstjerna som utgangspunkt.....	56

Figur 74: Malteserkorset brukt som inspirasjon.....	56
Figur 75: Malteserkors skåret inn i lokket på ei tine. Foto: Birgit Wasrud.....	56
Figur 76: Designet til smykket.....	57
Figur 77-80: Gangen fra seksstjerne til malteserkors.....	57
Figur 81: Medaljongen med korset.....	58
Figur 82: Hele smykket.....	58
Figur 83: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.....	58
Figur 84: Kjede-låsens deler.....	58
Figur 85: Buekors/en type valknute som utgangspunkt.....	59
Figur 86: Eksempel på buekors.....	59
Figur 87: Buekors på dør til Isum gårdskapell fra Sør-Fron fra ca. 1630..... Står i dag på Maihaugen. Foto: Birgit Wasrud	59
Figur 88: Designet til smykket.....	60
Figur 89: Medaljongen med det utsagede designet og perla i midten.....	60
Figur 90: Medaljongen under i fra.	60
Figur 91: Kjedelåsen som anheng.....	61
Figur 92: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.....	61
Figur 93: Hele smykket.....	61
Figur 94: Designet til smykket.....	62
Figur 95: Medaljongen med rosa.....	62
Figur 96: Medaljongen fra sida.....	62
Figur 97: Kjede-låsen som anheng.....	63
Figur 98: En måte å bruke kjedelåsen på.....	63
Figur 99: Hele smykket og en annen måte å bruke den på.....	63
Figur 100: Bilde av klinkinga	63
Figur 101: Eksempel på feminint muruspjeld.....	64
Figur 102: Feminint muruspjeld som utgangspunkt.....	64
Figur 103: Design til smykket.....	64
Figur 104: Den ferdige medaljongen.....	65
Figur 105: Medaljongen under i fra. Her ser en tydelig 3-d-formen.....	65
Figur 106-107: Loddet fra to vinkler.....	66
Figur 108: Hele smykket, med en måte å knyte lenka på – båtmannsknop.....	66

Figur 109: Trikvetra som utgangspunkt.....	66
Figur 110: Ettøre-mynt fra 1943 med tredelt valknute som dekor. Foto: Birgit Wasrud.....	67
Figur 111: Design til smykket.....	67
Figur 112-113: Medaljongen fra forskjellige vinkler.....	68
Figur 114: Den ferdige medaljongen.....	68
Figur 115: Kjede-låsen som anheng.....	68
Figur 116: Kjedelåsen slik den er ment å fungere.....	68
Figur 117: Hele smykket.....	69

Vedlegg

Vedlegg 1: Mer om det en måtte verne seg mot:.....	s82
Vedlegg 2: Mer om det som kunne brukes som vern:.....	s92
Vedlegg 3: Navn på de forskjellige symbolene i kapittel 3.1.3.....	s100
Vedlegg 4: Praktisk gjennomføring av produktene:.....	s105

Vedlegg 1

Mer om det en vernet om:

Jakt og fiske

Et av de redskapene en passet ekstra godt på var geværet. Det var livsviktig for jegeren å ha et gevær som var godt og i orden, derfor fulgte det også mange magiske forestillinger med geværet.(Hodne 2008a) En måtte passe på at det var i orden og en måtte verne det mot trolldom og annet som kunne skjemme det. Det kunne komme ondt på det bare ved at misunnelige så på det med det onde øyet. Eller en kunne skjemme det ved å skyte «skrapvilt» som spurv, skjære, kråke og ravn og husdyr. Det fantes råd om det kom vondt på det. En kunne blant annet tvinge en levende orm ned i løpet med hodet først og skyte den ut med løskrutt mot en vegg eller kirkemur.(Hodne 2008a) Når våpenet ikke var i bruk skulle den henge på veggen med en propp i løpet, slik at hund, katt og fremmedfolk ikke kunne se i det og ødelegge jaktlykka.

For fiskere var det om og gjøre å ha en god og sikker båt og god fiskeredskap. En båt måtte være innviet skulle den ha lykka med seg på havet. For å gjøre dette slo en en dram i båten eller lensa ei flaske brennevin på nesa av den når den var ny. For at mannskapet om bord skulle være så trygge som mulig, var det mange regler som måtte følges. Det var for eksempel forskjellige ord – navn på personer, dyr og så videre, en ikke måtte nevne med sitt rette navn. Disse hadde egne navn en brukte på sjøen. En trodde at om en brukte det riktige navnet kunne dette påkalle og utfordre det man fryktet – det kunne utløse farlige krefter. En måtte heller ikke plystre eller snakke og bråke unødvendig i båten.(Hodne 2008a)

Mer om det en måtte verne seg mot:

Det var uendelig mye som var farlig og som en måtte verne seg mot. Noe av det var forklarlig, reelt, synlig og naturlige. Dette kunne være flom og skred, enten for tørre eller for våte somrer og harde vintre, tjuver og mordere og rovdyr. Ting vi fortsatt i dag verner oss mot. Og så var det det som var uforklarlig, magisk, usynlig og overnaturlig – egenskaper folketrua gav vetter og noen personer i bygda. Det er dette uforklarlige jeg kommer til å ta for meg her – uforklarlige fenomener som folketrua har sin tolkning og forklaring på.

Det vonde mennesket og det vonde i mennesket

Ondt øye og lignende

Det onde i mennesket kom først og fremst fram når en ble misunnelig eller en ville hevne seg. Misunnelsen materialiserte seg gjennom det onde øyet, den onde hånd, den onde munn/tunge, det onde øret og ond hug.

Med det ondt øye kunne en sette vondt på dyr og avdrått og påvirke yteevnen deres. Det kunne sette vondt på og forderve folk, mat og avling og det kunne skjemme redskap og våpen. En passet derfor på at ikke uvedkomne kom i fjøset eller så at en ystet eller andre viktige gjøremål. Rådene mot det onde øyet var å slå opphavet til blods eller jage personen på dør med glør i hælene.

Onnd hand var det samme som ondt øye, men i stedet for å se på det en ville ødelegge og skjemme, tok en på det. «Den vonde hugen tenkte de seg var så sterk at den kunne materialisere seg i konkrete gjenstander («trollskudd») som kom gjennom luften og rammet dyrene fra lang avstand. Skadeskuddene fant de i huden og kjøtte på buskapen som små beinsplinter (alvskotnåler), parasitter (gandfluer) og hårkuler i innvollene (finnballer).» (Hodne 2008a, s.171) Vond tunge var det motsatte av ukvemsord, raseriutbrudd og forbannelser. Det var i stedet rosen og komplimentene. En måtte derfor døyve rosen med en vanærende handling som spyting eller krenkende ord.

Hekser og trollkyndige og deres verktøy

Hekser og trollkyndige hadde et sterkt vondt øye og vond hug, men de kunne også påføre vondt på andre måter. Det ble trodd at de praktiserte ren ondskap.(Bø 1987) De stod i ledtog med den onde selv og brukte hans hjelp til å tilegne seg det de ville ha og påføre andre vondt. Det ble trodd at de kunne tjuvmelke andres kyr bare ved å sette pinner eller kniver i veggen og melke disse. En kunne se at smøret hennes kom fra denne type melking fordi det kom blod når en skar i det.(Heide 1971) Ikke bare trodde en at hun stjal av det en

produserte på gården. Hun kunne hindre fløten i å bli smør når en kinnet. Rådet mot dette var å kinnet ekstra fort og sette varmt stål i kinna, så ville hekse måtte slippe taket. En trodde også at hun kunne sette sykdom og død på folk og dyr. De som ble trodd å være hekser, var folk som var avvikere på en eller annen måte, innflyttere, fattigfolk, syke og kanskje kårfolk. Til og med noen prester trodde man kunne ha slike magiske krefter – «svartebokprester». «Det var egenskaper som innga autoritet og ærefrykt hos allmuefolk, men også redsel for misbruk og misferd om presten ikke var seg sitt ansvar bevisst.» (Hodne 2008a, s.59)

En annen metode heksene brukte for å stjele fra andre var dradokke eller trollkatt. Trollkatten kunne bare stjele melk, mens dradokka kunne ta alt mulig rart. Begge ble laget ved at hekse laget kroppen og fanden gav den liv. Trollkatten kunne se ut som filler, garnnøste, en svart ball eller som hårballer kua kunne gulpe opp. Om trollkatten hadde melket for mye lå det igjen spor etter den i form av trollsmør (egentlig en slags gul slimopp). En kunne også se det på kua at den hadde vært der, spenene var oppskrapte og kua kunne melke lite eller blod. Men det fantes råd mot den. En kunne brenne den eller trollsmøret eller på annet vis skade den. (Bø 1987) Dradokka så ut som dokke laget av filler, men hun var usynlig for alle andre enn eieren. Hun sjal det hun fikk beskjed om å stjele. Ei god dradokke dro lite om gangen, men mye over tid og den kunne dra fra syv kirkesogn. Om en ikke var forsiktig med henne kunne hun bli en skadevette for den som eide henne og dra rikdommen ut av huset igjen. «Det har alltid vært vanlig blant folk å utsette naboer og sambygdinger for nysgjerrighet, undring, misunnelse eller mistankens skjerpede blikk når noen av dem ble rike uten at man fant en naturlig forklaring på rikdommen. Da kunne det kanskje hende at folketroen ga et svar på gåten som ikke var til å ta feil av: Vedkommende hadde ei *dradokke* i huset, som i hemmelighet dro gods, penger, mat og klær til eieren.» (Hodne 1995, s.64)

En annen skapning en måtte verne folk og dyr mot, var mara. Hun la seg på bringa og ansiktet til folk når de sov og prøvde å kvele dem. Det var mangt som skulle verne mot at mara fant veien til den sovende, men om hun først hadde funnet veien og la seg over den som sov var det om og gjøre for den sovende å klare å røre på seg. Da måtte hun slippe taket. Hva mara var har det vært mange teorier om, men den vanligste trua var at det var ei gammel møykjerring, heks eller spøkelse av ei møykjerring. Men det var også trodd at mara var et vondt vette eller demon, til og med fanden selv. I følge Bø var det kvinne-marer som la seg på menn og manne-marer som la seg på kvinne – da får mara en erotisk funksjon. (Bø 1987)

Gjenferd

Det var ei sterk tru på gjengangere i folketradisjonen og en finner sagn om dem over hele landet. Gjenferdene kunne både opptre alene og i følger. De var ikke alltid farlige, men de var alle skremmende. Noen gikk igjen fordi de hadde lidd en grusom død – som å ha blitt myrdet, hadde druknet, eller begått selvmord. Andre gikk igjen fordi de hadde gjort urett eller ikke hadde vært noe godt menneske. Gjengangere fikk da ikke fred i graven før uretten var tilstått eller rettet opp. Men ingen gjengangere kunne gjøre dette alene, de måtte ha hjelp fra levende. Den mest kjente av dem som gikk igjen på grunn av sine kriminelle handlinger var deildegasten. I livet hadde han flytte på grensesteinene, mellom seg og sin nabo, slik at han fikk større eiendom. For dette var han dømt til å vandre rundt der jordrøvingen var blitt begått og prøve å flytte steinene tilbake der de hadde stått. Å flytte grensen til naboen var regnet som et av de groveste lovbruddene en kunne gjøre. (Bø 1987, Espeland 2002, Hodne 1995)

Utburd

En gjenganger det var gjort stor urett mot var utburden. Utburd var gjengangeren av et barn, født i hemmelighet av ei ugift jente, slått i hjel og begravet uten dåp eller navn. Det var ei stor skam og få barn utenfor ekteskap og dette var en måte å unngå denne skammen, men i stedet ble en en morder og kunne bli henrettet om det ble oppdaget. Siden dette barnet var frarøvet retten til å leve og til å bli døpt var det en hedning og dermed utenfor Guds beskyttelse. Å ikke bli døpt var sett på som verre enn å ikke få vokse opp og utburdens ønske var å bli døpt og få navn. (Bø 1987) En kunne høre den gråte, jamre seg eller rope fra stedet den var begravet og den kunne også vise seg som et nakent barn. Den kunne henge seg på ryggen på folk og skremme dem. En ble da kvitt utburden med stål eller korn, kaste varme over skuldra eller å gå inn på en åker eller over rennende vann. Utburden fikk først fred om han fikk navn og dåp. Hvem som helst som hørte hans klagning kunne døpe han. Da gikk regla slik: «Eg døyper deg på von anten Sigri eller Jon – i namnet åt Gud Fader, Guds son og Gud den heilage ande». Han fikk også fred om han ble funnet og kom i viet jord.

En annen slags utburd, en finner i folketrua, var etterbyrden/morkaka. Den var enda farligere enn utburden. Etterbyrden ble sett på som tvillingen til barnet og om den ikke ble brent eller gravd ned, kunne den bli levende og stå ungen etter livet. (Bø 1987)

Eldre tids onde spøkelseser

De fleste gjengangere under kirkens innflytelse og i nyere tid var harmløse og var bare ute etter tilgivelse av folk og Gud. Men gjengangere kunne også være farlige og de kunne føre

med seg sykdom, pest og død. Dette var særlig de eldre typene av spøkelseser, som draugen og oskoreia, som hang igjen fra tradisjoner fra førkristen tid. Også sagnene om de dødes gudstjeneste er trolig gamle, men de kan også være fra etter reformasjonen. Dette var hele menigheter av spøkelseser i kirkene om nettene, oftest natt til søndag. Hvis en levende forvillet seg inn der da kunne spøkelsene angripe ham eller henne og rive personen i fillebiter om de fikk tak i den. Personen kunne også siden dø av de skadene han ble påført.

Draugen og dødsseilere

Draugen var et annet farlig spøkelse. Dette var gjengangeren av sjøfolk og fiskere som hadde død på havet og ikke fått hvile i viet jord. Han kunne vise seg i gamle skinnhyrer, hadde tang til hode, hår og skjegg og unormalt lange armer og bein. (Hodne 1995) Han seilte i en halv båt i samme retning som de andre fiskerne. Draugen kunne også vise seg på land som en tangdekt stein i fjæra. Å se eller høre han skrike var et varsel om uvær og at noen ville dø på sjøen. Om det var noen som rotet og romsterte i båten om natta trodde en at det var draugen og da kunne en eller flere av mannskapet i båten være feige. Denne tradisjonen og trua på draugen gir et bilde av den ubarmhjertige naturen og det farefylte fiskerlivet på kysten før. Det var en kollektiv angst for døden og de døde. (Hodne 1995)

Draugen var ikke det eneste spøkelse på havet, en hører også historier om dødsseilere. Dette var skip som var dømt til å seile rundt på havet til dommedag, på grunn av noe kapteinen og/eller mannskapet hadde gjort. Det varslet skipbrudd, død og uvær å se dette skipet som alltid seilte mot vinden. (Espeland 2002, Hodne 1995)

Oskoreia

Det som kanskje var den farligste og mest skremmende av alle gjengangere var oskoreia. Det er mange teorier om hva dette skremmefølge var, om det var rester fra norrøn tid eller som Hans Jacob Wille skrev i 1786 «Asernes Færd»: «De ere Aander, som ei have giort saa meget Ondt, at de kan tildømmes Helvete, da de bestaae af Drukkenbolte, Slagskiemper, Viseqvædere og fine Bedragere, derfor bliver deres Straf at ride om indtil Verden Ende.» (Bø 1987, s.81) Jeg henger meg på teorien om at det var et gjengangerfølge - spøkelseser som rir gjennom luften på hester og som skråler og bråker og farer over landet. Lederen er Guro Rysserova med følge av Sigurd Fåvnesbane (i norrøn tid var han en helt, i kristentid var han blitt et vondt spøkelse). (Bø 1987) Følget kunne ta med seg folk og hester. Da fant de igjen hestene svette og utkjørt på stallen om morgenen og folk kunne fortelle at de hadde vært på de merkeligste steder. Oskoreia gjorde alltid skade der den for, de drakk ølet, spiste maten og spådde slagsmål, brann, død og selvmord. Hva dette fenomenet egentlig er, er det også mange teorier om. Hodne mener det var «storm, mørke, julerus og

sykelige tilstander kan ha utløst overnaturlige opplevelser».(Hodne 1995, s.38) Mens Feyes teori om reia i 1843 var at det var et realistisk opptog «af den overgivne Ungdom, som i Fjeldbygderne halvberusede pleiede at fare om i Julen, tage Folks Heste og gjøre alskens Løier.»(Hodne 1995, s.39)

Onde vetter og overnaturlige vesener

Det var ikke så mange overnaturlige vesener som bare var onde. De fleste hadde også gode sider, men de var alle uberegnelige og en kunne aldri være helt trygg på dem. De reglene en måtte følge for å blidgjøre dem og komme overens med dem var mange og om en ble utsatt for vettens vrede, kunne en som regel komme fram til at det var ens egen skyld på en eller annen måte. Det var ikke alltid så mye som skulle til for å bli straffet eller utpekt som offer for vettene.

Nissen

Nissen var det vettet som bodde tettest på folk. En teori er at dette var han som ryddet gården og startet slekta og etter sin død gikk igjen i skikkelsen av nissen. Dette var verneånden til gården og slekta. Men om han vernet eller ikke kom an på folks oppførsel i forhold til gården, hverandre og nissen selv. For fulgte en ikke reglene og normene som fantes i forhold til nissen – viste ham lite respekt eller drev gården på en dårlig måte kunne nissen bli sint. Fikk han ikke maten og ølet han hadde krav på julekvelden og i andre høytider ble han fornærmet og hevnet seg ved å gjøre forskjellig fanteri som å slippe buskapen løs i fjøset. Han kunne til og med slå i hjel dyr og ødelegge redskap og bli til ulykke for gården. Men det verste var om han ble så sint at han dro sin vei. Da tok han lykka og vernet med seg. Det var derfor viktig å holde seg inne med han og la han tusle og arbeide på for seg selv – det var dette han likte.(Hodne 1995) Men som sagt kunne også nissen være god. Han vernet gården, folkene og dyrene mot ulykke, brann, sykdom og alt som vondt var og han førte med seg lykke. På de gamle seilskutene var det også verneånder – skipsnissen, og på farlige fjellveier. Disse nissene hadde samme funksjon som fjøsnissen. De skulle verne om skute og mannskap eller vei og folk som ferdes der. (Hodne 1990, Hodne 1994, Hodne 1995, Kostveit 2007)

Huldra

Nissen bodde på gården, mens huldra og huldrefolket bodde på eller i nærheten av setra. Huldra var en vakker skapning, det eneste som skilte henne fra vanlige folk i utseende var at hun hadde ku- eller hestehale og i noen tilfeller innhul rygg. Hun kunne være snill, men hun kunne også være lunefull og farlig. Oppførte en seg ikke ordentlig mot henne var hun snar til å hevne seg. Huldrefolk og underjordiske var særlig farlige for udøpte barn, med

det at de ville bytte dem til seg. Men de kunne også være farlige for folk som var ensomme i skogen og på fjellet, som jegere og gjetere. Disse kunne huldrefolk legge sin elsk på og denne elsk var rå, brutal, dyrisk og aggressiv, direkte og erotisk. Om en avviste den risikerte en fattigdom, å bli ulykkelig gift og/eller å bli en tomsing. De underjordiske kunne maktstjele folk og kvele all motstand. Da ble alt som kunne redde den maktstjålne glemt.(Bø 1987) Grunnen til at huldrefolket bergtok og byttet til seg menneskebarn, var fordi de manglet lyset og varmen menneskene hadde. Men det fantes råd om en ble bergtatt. En måtte ikke spise eller drikke, da måtte de underjordiske tilslutt slippe en ut igjen. Om en derimot spiste var en fanget i berget for alltid. Det hjalp også og ringe med kirkeklokkene. Skjæra var huldras høne og som regel et dårlig tegn, men den kunne også være et godt tegn om den slo seg ned på gården. Da viste en at en var venn med de underjordiske og dette ville den verne om gården og verne mot oskoreia.(Heide 1971)

Tussen:

Tussen er et slikt vette som det kan være vanskelig å plassere mellom de andre vettene. Han ligner huldra i egenskaper og oppførsel og blir også kalt underjordiske. Men tussen var mindre og bodde nede i bygda tett på gårdene. Akkurat som huldra drev han sitt eget gårdsbruk og var kloke og ærlig. De samme reglene som en hadde i samarbeidet med huldra hadde en også i forhold til tussen og fulgte en ikke disse kunne han bli farlig. (Bø 1987)

Troll:

Trollet hadde en annen posisjon i folketrua en de fleste andre vetter. Dette storvokste vettet levde på de høyeste fjell og i de dypeste skoger, der mennesker sjelden oppholdt seg og landskapet var stort og fremmed. Trollet var nok det farligste vettet, da troen på det enda var levende – i norrøn tid og i middelalderen. Det var tvert gjennom vondt. Det kunne skape seg om, bortføre folk og gjøre vondt på andre måter. Ettersom befolkningen i landet økte og mennesker tok herredømme over mer og mer land, ble de ubebodde delene mindre og trollene jaget lenger og lenger bort. Det samme skjedde med trua på dem. Trollets domene var på slutten av den perioden jeg tar for meg innskrenket til fantasi og fiksjonsverden. Også egenskapene deres ble forandret fra å være vonde til å bli dumme og lettlorde i eventyrene.

Vannvetter – Nøkk, Fossegrim og kverknurr

Vettene som bodde i vann, innsjø, fosser og elver – nøkken, fossegrimen og kverknurren, er i grunnen tre forskjellige vetter med ulike funksjoner, men de er veldig like og ikke alltid enkle og skille fra hverandre. Alle var halvdemoniske, uhyggelige, listige og farlige.

Nøkken holdt til i vann og tjern. Han kunne skape seg om til blant annet hest, okse, en skrikende fugl, gull og kostbarheter, vakker mann eller vakker kvinne, for å lokke folk ned i vannet der de druknet. Om en var lurt halvveis uti kunne en redde seg ved å si nøkkens navn, da måtte nøkken forsvinne tomhendt ned i dypet. Det var helst om kvelden nøkken var farlig. «I folketrosammenheng er det mest nærliggende å tolke nøkken som en personifisering av det lumske og farlige vannet som årvisst tok mange menneskeliv ved ulykker og selvmord ute i skog og mark.»(Hodne 2008a, s.185)

Nøkken kunne også bruke spillemannkunstene sine til å lokke folk ut i vannet, men den som er mest kjent for felespillet sitt er fossegrimen. De som ville bli gode til å spille fele kunne betale grimen for å lære seg kunsten. Hvor god en ble kom an på hvor god betalingen var. Men grimen var også farlig og kunne ta liv. Han kunne se ut som et menneskeliknende vesen, en veldig bukk eller et gapende troll. Som navnet tilsier holdt fossegrimen til i fosser og vassfar, mens kvernknurren holdt til i og under kvernhuset i elvefaret. Knurren og grimen var nok i utgangspunktet det samme vette, men grimen er den eldste. For å holde seg inne med kvernknurren, så han ikke forstyrret og ødela for malinga i kverna, ofret en litt mat eller øl til han.(Bø 1987, Hodne 1995)

Havvetter – Marmæle, Havfrue og havmann

Også de forskjellige havvettene hadde mange likheter. Marmælen var den eldste og klokeste av disse vettene og kjent helt fra norrøn tid. Han var ikke større enn ett barn og hadde overkropp som et menneske og underkropp som en fisk. Akkurat som med reglene en måtte følge i forhold til vettene på land var det også regler i forhold til havvettene. Om en fikk en marmæle på kroken når en fisket måtte en kle på han, for han frøs så veldig når han kom over vannoverflaten, og så slippe han ut igjen. I gjengjeld kunne han advare mot dårlig vær eller vise gode fiskeplasser. Marmælen var også synsk og en kunne spørre han om framtiden eller andre spørsmål, men om spørsmålene var dumme lo han bare og nektet å svare. En måtte heller ikke spørre om når en skulle dø. Da ville svaret alltid være: «om du lever til i morgen blir du en gammel mann». Troa på han holdt inn på 1800-tallet.(Bø 1987, Hodne 1995)

Havfrue og havmann hadde også menneskeoverkropp og fiskehale, men de var større og dukket først opp i den norske folketrua rundt 1500-tallet. Forgjengerne til havfrua og havmannen var havgygra og havtrollet, som nordmenn trodde på i norrøn tid. De var onde, store og stygge og noe av dette henger igjen i havfrua som også kunne være vond og uberegnelig. Å se henne varslet storm og ulykke. Om en fikk henne på kroken måtte en kutte lina for å unngå varselet eller kaste et klesplagg til henne. Havfrua kunne ha mange

av de samme karakterdragene som huldra og ble sett på som et erotisk vesen.(Bø 1987)
Havmannen var snillere og i oppførsel en mellomting av marmælen og havfrua.

Djevelen:

Djevelen var nok det ondeste og farligste vesenet i folketrua og i kristendommen og den folk fryktet mest av de overnaturlige skapningene. (Det er viktig og ikke sette djevelen i sammenheng med vettene som resten av dette delkapittelet har handlet om.) Men det var nok ikke djevelen i seg selv folk fryktet mest, men hvor mye skade onde mennesker kunne gjøre med hans hjelp. Djeveltrua var en irrasjonell angst for det onde, konkretisert i visse tradisjonelle kategorier som svartkledde kvinner, svarte hunder og mye mer. (Hodne 2008a) Han kunne også beskrives som «en godmodig fyr som det gikk an å hestehandle med...» (Heide 1971, s72) Det er blitt trodd at det var mange som hadde inngått avtale med han. Avtalen gikk ut på å love sjela si bort til fanden når de døde, mot forskjellige fordeler i livet. Noen som hadde inngått avtalen var lure nok til å komme seg unna, men de fleste måtte nok betale prisen. Det var fanden selv som kom å hentet personen når tiden var inne og det var knyttet mye uhygge til dette.(Heide 1971)

Onde dyr

Varulv og mannbjørn

Rovdyr var det mye av og de kunne gjøre stor skade både på buskap og folk, men en kunne også bruke dem som vern. Da brukte en deler av et dødt farlig dyr mot de levende farlige dyrene. Bjørnens skalle, klør og fell kunne en spikre opp på låve- og stabbursvegg som buskapsvern.(Hodne 2008a) En kunne også knuse knoklene til mel og blande i foret til husdyrene. Noe som ville verne dyrene mot bjørn.(Østen 1993) Trua var at vondt skulle fordrive annet vondt.

Men det var noen dyr som var enda verre enn rovdyr og dette var de overnaturlige dyrene. Varulv og mannbjørn så ut som vanlig ulv og bjørn, men de var ekstra utspekulerte og onde. Dette var mennesker i dyreham og var en kombinasjon av rovdyrets sinn og menneskets vett. Denne hamskiftingen kunne skje, oftest menn, enten frivillig eller ufrivillig. Noe tilegnet seg varulvevnen med magi eller kastet den på andre som straff eller hevn. For andre igjen var det medfødt. Sagnene forteller at noen kunne kontrollere når de ville skifte ham og andre ikke. Kulene som bet best på mannbjørnen var av sølv/arvesølv eller av kirkebly. En så at det var en mannbjørn når en fant beltespenne eller andre menneskegjenstander når en flådde den. En kunne også se hvem som var varulv uti fra spesielle kjennetegn.(Bø 1987, Hodne 1995)

Slanger og overnaturlige ormer – Lindorm og sjørm

Det ble også trodd at vanlige slanger hadde onde og overnaturlige evner, særlig hoggormen. Folketrua demoniserte den ved å gi den mange negative menneskelige egenskaper, som å være ond, hatefull, falsk, listig, hissig, langsint, hevngjerrig, farlig, seiglivet og forfengelig. (Hodne 1995) Den kunne paralisere offeret sitt med øynene og ånden var giftig. Den var skapt av djevelen og en måtte slå den i hjel om en så den. Da måtte en knuse skallen på den og lese fadervår. Om en ikke klarte å drepe den ville den hevne seg. Men en kunne også bruke ormer som vern. Da kunne en legge en svart orm under dørstokken som vern mot at noen skulle skjemme og skade hesten. (Kostveit 2007)

Det var også andre slags ormer som var større og farligere. Ormer vi i dag vil kalle fabeldyr. Lindormen er en av disse. Det er litt uklare forestillinger om den. Den var uansett stor og lang, hadde store øyne, kløvd tunge og den kunne sprute eiter og ild. Noen steder var også ånden giftig. Den kunne ha ringer- eller sikksakkmønster og man og den var regnet som herre over de andre ormene. (Bø 1987)

Når lindormen ble for stor til å være på land, gled han ned i vannet og ble sjøorm. Han holdt til i elver, vann og innsjøer og når han ble for stor for innlandet svømte han ut i havet. Den kunne være fra 15 til 50 meter lang og så tykk som ei tønne eller tykkere. Den hadde luffer og hale. Han kunne ha lang man som hang ned fra halsen, skjell på kroppen, store gule tenner og ildrøde flammende øyne. Den kunne knuse skip og spise mennesker, men bare synet av den skremte. Den viser seg bare når det er blikkstilte vann oftest midtsommers. Ormen kunne ikke se mot sola, så for å komme unna den måtte en seile båten mellom ormen og sola. Det var også mulig å ta livet av den. (Bø 1987)

Drage

Et annet ormelignende vesen noen trodde på var drager. Når en orm ble gammel kunne den bli sjøorm, men den kunne også bli drage. I folketrua var dragen et slangelignende vesen som sprutte ild og hadde lang hale, hesteman, flere hoder, vinger og klør på føttene. Den tålte ikke dagslys. (Hodne 1995) Den var ond og brukt som et symbol for satan. Om en ville bli kvitt den skulle en gå rundt berget han holdt til i, tre ganger med kvikksølv, bevergjel, litt døpevann og en formel som ba Gud, hans engler og jomfru Maria om hjelp. I middelalderen ble stjerneskudd og kometer identifisert som ildsprutende drager. (Hodne 1995) Men drager ble også brukt som vern. «Vikingskipene hadde dragehoder på forstavnen som vern mot de vonde maktene som ville bli skremt ved å se hodet av et slikt uhyre. Dragehodene ble tatt av forstavnen og lagt bort når en nærmet seg land, for ikke å skremme bort landvettene som rådet over fruktbarheten på stedet.» (Grambo 2012, s.36)

Fra etter kristningen finner en drager og dragehoder i og på stavkirker, ullkurver, ljàskrin, sengestolper, kister og skrin. Alle steder de er skåret inn er de brukt for å verne det som er i og rundt gjenstanden, i tillegg til at de var dekorative.

Vedlegg 2

Mer om det som kunne brukes til vern

Hest

Hesten er først og fremst et fruktbarhetssymbol forbundet med den livgivende sola, men den hadde også vernende kraft. Det var først og fremst hodet til hesten som ble avbildet. De ble satt på sengestolper for å verne de sovende og fremme fruktbarheten mellom de gifte. Øverst på vindskiene på loft, stue og stall for å verne bygningene mot onde vetter, oskoreia og uvær. Hestekranier kunne en sette i mønet på hus for å verne mot ulykkesbrann og lynnedslag. Hvis det hang hestehode eller hestesko over stue- eller stalldøra skulle dette holde alt ondt borte. En kan også finne hester risset inn på kornlåver – da skulle livskrafta i hesten verne og ta vare på livskrafta i kornet. (Hodne 2008a, Kostveit 2007)

Hanen

Hanen var det husdyret, utenom hesten, med sterkest vernende kraft. Han ble sett i sammenheng med sola. Hanegalet varslet om lysets og solas frembrudd og for dette måtte alt ondt vike – da hadde ikke mørkemaktene lenger noen makt, slik de hadde om natten. En fant hanen avbildet som værhaner, opprinnelig som vern mot det onde og for å skremme gjengangere. Og på lysestaker som vokter av lys og ild og også for å holde onde ånder borte. (Kostveit 2000) Men hanen er et dualistisk symbol og var også forbundet med djevelen og det onde.

Forskjellige andre fugler

Det var også et godt tegn når svala bygde rede under takskjegget på hus. Da trodde en at lynet ikke ville slå ned og det betydde lykke og velstand. I magen til svala ville en finne tre steiner. En hvit som gjorde at en vant alle spill, en rød for kvinners kjærighet og en svart som beskyttet mot trolldom. Fjær fra en gjerdesmet vernet en mot å drukne. (Østen 1993) Og egg, mest sannsynlig de fleste fugleegg, vernet mot trolldom – «Det er livskraften i eggene som skremmer de onde åndene unna.» (Grambo 2012, s.158)

Tuntreet

Trær har blitt tilbedt og opphøyd som guddommer fra eldgamle naturreligioner og noe av dette ser vi henger igjen i den tradisjonelle norske folketroa. Fram til 1800-tallet ble tre og lunder dyrket som en del av troen på gode ånder og vetter. Tuntreet er kanskje det mest kjente av disse trærne og der denne gamle tradisjonen lever videre. Tuntreet sto i tett forbindelse med nissen og gården – disse tre trodde en delte samme skjebne. Slik som en kunne ofre til nissen kunne en også ofre til tuntreet. Dette for at treet skulle holde seg friskt, verne om gården og folkene og gi fruktbarhet.

Marekvist

Marekvisten trodde en også kunne verne. Den hadde mange navn blant annet Simon-svipe. «Simon-svipu ere de tykke Gevexter, som findes paa Qvistene af gammel Birk, og som hænges ove Heste, Faar og i Sengen, at Maren ikke skal ride.»(sitert fra Kostveit 1997, s.85) En trodde at trærne som hadde disse misvekstene var mareridd og de kunne derfor brukes som vern mot mara, for med vondt skal vondt fordrive. En annen teori om hvorfor marekvisten vernet mot mara var at hun måtte stoppe opp og telle alle kvistene. Siden hun ikke kunne telle lenger enn til tre ville det bli morgen lenge før hun var ferdig. Om en ikke hadde en slik kvist kunne en bruke en sopelime. Marekvisten vernet også mot oskoreia og annen trolldom.

Vivang, Marihand og tysbast

«Et probat middel mot innpåslitne «tussebeler» var å røyke seg med tysbast, vivang(slyngsøtvier) og marihand.»(Hodne 1995, s.30) En kunne også feste blomstene i flettene.(Bø 1987) Tysbast kunne også verne mot hugvending – å bli plutselig forelsket i noen fordi en er påvirket av magi. Om en røykte disse tre plantene pluss muril blå over krøttera vernet det mot all slags vondt.(Hodne 2008a)

Lin og linfrø

Det ble trodd at lin og særlig linfrø hadde stor magisk og vernende kraft. Det ble brukt til å strø foran likhesten så ikke ondt skulle komme på den døde.(Kostveit 2007) En strødde det også rundt huset og på vegen etter den døde så han ikke skulle komme tilbake og plage de gjenlevende. Gjengangeren kunne ikke komme forbi linfrøene.(Grambo 2012, Hodne 2008a)

Korn

Også korn og kornprodukter hadde vernende kraft. Korn vernet mot trollmakter. Et middel mot at utburden skulle henge seg på ryggen og trykke en ned, var å ha korn i

lomma.(Hodne 1995) Å legge flatbrød, et brødstykke eller korn i vogga til den udøpte skulle verne den mot å bli «byttet».(Hodne 2008a) Eilert Sundt mener at kornbandet er opprinnelig et førkristent beskyttelsesmiddel mot trollmakter. Hører om det først i skrifter fra 1700-tallet.(Hodne 2008a)

Krusifikser og relikvier

Det var mye i kirka og på kirkegården som ble sett på som vernende. Korset i kirkerommet vernet av samme grunn som andre kors verner, men kanskje enda kraftigere for Jesus også var avbildet på det. For at en kirke skulle signes i middelalderen måtte den ha et relikvie. Relikvie trodde en også hadde veldig sterk vernende kraft. Dette var deler av Kristi kors eller levninger av hellige personer. Dette var vern mot alt ondt og om en berørte det kunne det ha helbredende kraft. En fant det ikke bare i kirken, relikvier kunne også bæres som amuletter.

Kirkeklokker

Kirkeklokkene – metallet de var laget av og lyden fra den, kunne jage bort alt vondt. Overnaturlige vesener som huldrefolk og troll tålte ikke lyden fra kirkeklokka. Om noen var bergtatt kunne en redde dem ut igjen ved å ringe med kirkeklokkene.(Grambo 2012)

Kirkegårdsjord

Den viede jorden på kirkegården var også det vernende kraft i. Denne jorda kunne, blant andre ting fra kirke og kirkegård, verne mot mannbjørn.(Bø 1987) Jorda som ble kastet på kista til den døde av presten skulle binde den døde til grava, slik at han ikke skulle gå igjen som spøkelse. Også annen jord kunne ha vernende kraft. I norrøn tid trodde en at å ha litt jord i ølet vernet mot kvalme, oppkast og forgiftning.(Grambo 2012) Og om et ondt øye hadde skjemt slaktekniven slik at den ikke skar godt, hjalp det å stikke den i jorda ett øyeblikk.

Vievann og dåpsvann

Vievann og dåpsvann, som det var lest lange velsignelser og bønner over av prester eller munkar, var vern mot alt ondt og usynlige farer. Det gav dåpsbarnet Guds vern og det vernet brudeparet og gjøre at det ikke skulle komme noe vondt mellom dem. Vanlig rennende vann kunne også brukes til vern, ved å gå over det ville en bli kvitt demoner.(Hodne 2008a, Grambo 2012)

Bibel og salmebok

Også i bibel og salmebok var det mye vern. En la salmebok i vugga til den udøpte som vern mot «bytting» og i kista til den døde for å verne den døde mot onde makter og de

gjenlevende mot at den døde gikk igjen. En kunne også bruke salmebok når en avviste og vernet seg mot huldrebruder.

Lys og ild

Alle mørkemakter måtte vike når sola kom opp om morgenen. Også Ilden var antidemonisk og vernet mot alt ondt og vondt. Den kunne til og med gjøre fanden maktesløs.(Heide 1971) Ild og varme vernet mot draugen, sjøorm og andre vonde vetter, underjordiske, trolldom og hekseri. I middelalderen ble det trodd at når en brant hekser på bålet ble de frelst fra djevelen og ble salige.(Heide 1971) En kunne også redde eller uskadeliggjøre hamskiftere ved brenne dyrehammen deres. Da mistet de villdyrnaturen og ble mennesker igjen.(Hodne 1995) Bål og ild ble også brukt til å skremme bort vanlig bjørn på setrene. Når korset skulle tegnes på dørene til jul mot oskorei og annet vondt, skulle en enten gjøre det med kull som var så ferskt fra ilden at gnistene føk. Eller en kunne bruke tjære som var utvunnet ved hjelp av ild.(Kostveit 1997) En vernet om den nyfødte ved å vie ham med ild. Da løftet en en brennende fakkel over barnet.(Grambo 2012) På samme måte måtte alt som ble tatt inn eller ut av stua vies med ild når det var udøpte i stua og fremmed måtte rett bort i varmen og holde hendene borti peisen og få av seg styggedommen som fulgte med dem. Det ble også brent lys over den nyfødte til en hver tid.(Hodne 2008a)

Det å brenne krutt og børseskudd var også vernende. En brant krutt over ryggen til hesten for å verne den fra mara og oskorei.(Kostveit 2007) Ved å skyte over underjordiske kunne en heve trollbindingen og fri seg fra magien deres. En beskyttet bruden, når hun var under åpen himmel, ved å skyte over henne.(Hodne 2008a) En kunne skyte i fjøset for å verne mot trollkatter.(Bø 1971) «Bedre middel mot trollskap enn krutt, kuler og børseskudd fantes knapt»(Hodne 2008a)

Jern og stål

Stål og jern var utvunnet og formet ved hjelp av ild og varme, på den måten hadde metallet fått i seg den magiske og vernende kraften til ilden. Stål og jern med sin sterkt vernende kraft kunne holde alle onde makter bort.(Grambo 2012) Mot mara, oskoreia skrømt og underjordiske kunne enn sette skarpt stål, som kniv, ljåblad eller øks, i veggen over senga, over båsen i fjøset, over hesten i stallen og over dørene inn til alle disse bygningene.(Bø 1987, Kostveit 2007) Jernet i og lyden av kubjella vernet flokken mot ondt. Ble bjella satt på påskemorgen var vernet ekstra sterkt. Ved å stikke nåler i stortærne til den døde, passet en på at han ikke skulle gå igjen.(Hodne 1995) Stålets magiske kraft maktrøvet de underjordiske og huldra måtte stå stille om det ble kastet stål over henne. En kunne også

bruke stål for å drive henne bort.(Grambo 2012, Hodne 1995) Om en la hestesko eller annet jern i drikkevannet til husdyrene skulle dette verne mot sykdom og om en la eggejern under stuebordet julekvelden ville ingen hogge eller skjære seg i skogen det året.(Hodne 2008a) Og selvfølgelig vernet stål den udøpte.

Salt

Bare det å nevne ordet salt var nok til å redde seg ut av fjellet fra de underjordiske, om en hadde blitt bergtatt. Og det vernet mot hekser med vondt i sinnet.(Grambo 2012) Særlig var påskesaltet kraftig. I Valdres laget en påskesalt ved at en la «en håndfull spansksalt ned i asken når ilden ble rakt sammen og dekket til påskeaften, og lot det brenne hele natten sammen med den varme asken. Når det ble fyrte opp påskemorgen, tok man å gjemte det...»(Hodne 2008a, s.112) Så ble det gitt til melkekuene den dagen de slapp ut etter vinteren. Dette ville verne mot at onde folk og trollfolk fikk makt over avdråtten hele det året. Andre steder blandet en dette saltet sammen med noe av julemaltet som var gjemt fra jul – «Julemalt og påskesalt er godt for alt».(Hodne 2008, s.112) Saltet virket mot forråtnelse og fordervelse og var derfor også et middel mot djevelen.(Kostveit 2000)

Menneskekroppen

Om budeiene møtte på bjørn på fjellet kunne de lette på stakken og vise dyret bakenden. Da ville han bli så flau at han tuslet bort.(Grambo 2012) I øyet var det også vern. Øyemotivet kunne bli brukt mot det onde øyet. (Kostveit 2000)

Også det som kom ut av menneskekroppen kunne brukes som vern. Både blod, spytt og ekskrement var antidemonisk og kunne drive bort all slags ondskap og avverge all slags fordervelse. I svartebøker finner en flere måter å bli kvitt trollmakter med ekskrement. Dette kunne brukes som vern mot draugen. Ved at en la det på trossa og i toftene ville det skremme bort draugen og hindre han i å komme i båten eller løsne den når den lå fortøyd om natta.(Grambo 2012) Fiskerne spyttet alltid på kroken før de satte på agnet for å fjerne det onde som satt der.(Hodne 2008a)

Seierslua er et annet fenomen som en trodde vernet eieren. Dette er en bit av fosterhinna som satt igjen på hodet når ungen ble født. Om en tok godt var på den ville den bringe lykke og verne eieren. Den kunne beskytte eieren mot krigsskader, løsild og drukning. En person med seierslue kunne også slokke brann ved å gå tre ganger rundt brannstedet. Dette ble sist gjort i 1955 i Snåsa.(Hodne 2008a)

Tallmagi

Det var mange tall en trodde hadde magisk kraft. Tallet tre og de tallene en kan dele med

tre, som seks, ni og tolv, er noen av de sterkeste og med mest vern i. Tre er det helligste tallet. I kristen tradisjon kommer dette av den hellige treenighet – Gud, Jesus og den Hellige Ånd. Men også i andre og tidligere religioner finner en tre guder overordnet de andre som en hellig trio.

En finner tallet tre i mange ritualer. Ting ble gjort tre ganger for at det skulle ha en virkning. Mange bønner og formler ble sagt tre ganger. Brudgommen hogg tre ganger i en bjelke eller gjøa med sverdet sitt før han forlot brudestua og skulle opp til bruden sin brudenatten. Det er uklart hva grunnen for det var, men en teori er at dette skulle verne brudeparet fra at ondt kom mellom dem.(Hodne 2008a)

En finner ofte at ting er delt inn i en seksdeling. Klessølv, som bolesøljer og slangesøljer, er delt inn i seks like deler. Seksbladrosa er også delt inn i seks. Sølvvet var vernende i seg selv men dette vernet ble forsterket av det hellige tallet. Når tre ble ganget opp, var dette en sterk økning av det hellige tallets vernende kraft. (Bø 1987) En brukte for eksempel ni typer ved for å brenne trollsområdet og uskadeliggjøre trollkatten.

Offer

Som jeg har nevnt tidligere ble det ofret øl og mat til tunteet og nissen i forskjellige anledninger, for å holde seg inne med dem og at de skulle gi vern, trivsel, lykke og fruktbarhet til gården. Noen steder var det i store steiner i nærheten av tunet disse vettene bodde og da ofret en til dem på samme måte.(Hodne 1990) Denne type ofring hang igjen fra hedensk tid. En ofret også til ånder og vetter som passet på fjellveiene og andre steder. På vei over fjellet eller til setra ofret en kyss, pinner, steiner, kongler, penger, blomster og bær til varder eller spesielle steiner som stod langs fjellveien. Dette for å sikre at alle – både folk og dyr, kom vel fram dit de skulle og fikk et trygt opphold på setra med god budrått. På vei hjem ofret en setermat, kanskje som takk for samarbeidet og som forberedelser til neste års buferd. (Hodne 1990) Det skulle også gi fiske- og fangstlykken og vern mot onde ånder.

«Når man i tidligere tider bygget broer over kløfter, og juv, fosser og elver, trengte man samtidig inn på enemarkene til de overnaturlige vesener som råder over naturen. Disse fant seg ikke uten videre i å bli forstyrret på denne måten, og måtte derfor blidgjøres med menneskeoffer. Denne som ble ofret, fungerte senere som verneånd og sørget for at broen holdt og ikke gikk i stykker» (Grambo 2012, s.30)

Før kunne kona i huset ofre litt øl eller salt til ildstedet og si «så høyt min ild og ikke høyere og hetere heller». Dette for å verne mot at ilden kom ut av kontroll.(Grambo 2012)

Og under en fødsel som var hard og vanskelig, kunne den fødende ofre noe til kirken eller mat til de fattige. Så ville fødselen gå lettere.(Hodne 1995)

Bønn og å bruke guds navn

Fadervår var en bønn som ble brukt mye som vern mot mye forskjellig. For eksempel når kverna var i gang måtte den passes dag og natt. Det var mye som kunne skje i kverna og det var derfor behov for å verne seg mot dette. Som vern tegnet en da en sirkel rundt seg og skrev fadervår inni den.(Kostveit 1997) Fadervår hjalp også mot mara, underjordiske, utburd og alt annet trollpakk. Andre bønner kunne være mynter på bestemte farer.

Mot huggorm brukte en ormebønner.(Hodne 1995) Og for å verne husdyrene mot rovdyr brukte en klomsebønner eller trollbønner. Klomsing var å lamme rovdyret så det ikke hadde makt over seg selv og ufarliggjøre det. Også rovdyrene kunne ha en slik makt over husdyrene.(Hodne 2008a)

Det å si Guds eller Jesu navn var det også veldig mye kraft og vern i. Dette vernet mot at underjordiske fikk tak i den udøpte ungen, vernet mot nøkken, mot hugvending og underjordiske og deres elsk. En kunne til og med jage bort djevelen på denne måten. (Bø 1987, Hodne 2008a)

Det å kalle opp barn etter jesu navnet var også sterkt vern i. Dette ville beskytte barnet mot alle onde makter.(Hodne 2008a)

Dåp

Ved dåpen mente en at barnet fikk Guds vern gjennom det viede dåpsvannet – det sterkeste vernet av alle. Det var derfor veldig viktig at barnet ble døpt så fort som mulig.

Men det var ikke bare menneskebarn en døpte for å gi det vern. Også dyrene på gården gikk gjennom et dåpsrituale. På skjærtorsdag i Setesdal og Telemark døpte en alle de nye dyrene som hadde kommet til i løpet av det siste året. Noen steder var dette barnas jobb. Da øste de vann tre ganger over hodet til dyret og gav det det navnet det skulle ha. Dette fordi påsken var en særlig farlig tid i forhold til onde ånder. Dyrene skulle også snart slippes ut og der var de utsatt for vetter og onde vesener i større grad enn inne. Dåp og navngiving ga vern mot alt slikt.(Hodne 2008a)

Å gi ting et annet navn

I noen situasjoner og tilfeller var det også vern i å gi ting, dyr og personer et annet navn. På sjøen for eksempel var det tabu å si mange ord. En trodde at det rette navnet ville aktivere de vonde kreftene og føre ulykke og uhell med seg – troll i ord. De fikk i stedet

andre navn, navn med noe godt over seg. På havet kalte en derfor farlige skjær og øyer opp igjen med «gode» navn. Sjømenn og fiskere mente at man kunne verne seg mot ulykker og forlis på denne måten. Det var kanskje slik Jomfruland, på Telemarkskysten, fikk navnet sitt.(Hodne 1990)

Det samme ser vi om rovdyr. I stedet for å kalle de med sitt rette navn ble hoggormen kalt buen, bjørnen for bamse, bestefar, guffar, basse, breifot eller den svarte og ulven for gråtass eller gråbein. Da trodde en at de ville forsvinne uten å gjøre vondt.(Hodne 1995, Hodne 2008a) Grunnen til at en brukte andre navn på farlige dyr og naturkrefter, var at en trodde at det rette navnet kunne påkalle kreftene og ha farlige konsekvenser.(Grambo 2012)

Andre handlinger og objekter som vernet:

Det var uendelig mange andre handlinger en kunne gjøre for å verne om seg og sitt enn det som så langt er nevnt i dette kapittelet. Dette var ting som virket i spesielle situasjoner, på spesielle dager og så videre. Jeg velger å bare nevne noe av det her.

Når en broderte på klær og stoff var det viktig å ikke gjøre seg helt ferdig. Ble arbeidet ferdig trodde en at det ville bringe uhell. For å unngå dette broderte en derfor inn en feil – slik ville det aldri bli helt ferdig.(Kostveit 1997)

Om en var blitt lurt på villstrå i skogen av hulder og ikke viste hvor en skulle gå, skulle en vrenge klærne sine. Da ville en komme trygt hjem.(Grambo 2012) Å vrenge klærne var også et middel mot hugvending.

Når en skulle slakte og en tok dyret ut av båsen, måtte en forte seg å legge noe der i stedet – tre stener eller vernestål. Om båsen ble stående tom, kunne underjordiske få makt over båsen og skade dyrene som sto der etterpå. (Hodne 2008a)

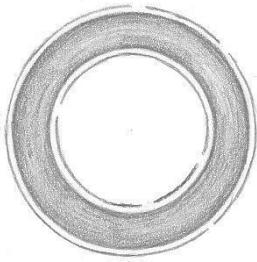
Om en ble ønsket lykke til, i stedet for «skitt fiske» eller noe annet, når en skulle på fiske eller jakt måtte en sparke, spytte, eller kaste sopelimen, skurefilla eller noe annet etter den som kom med lykkebringingen.. «Meningen må ha vært å verne fiskeren mot de farlige kreftene som skulle ligge i det gode ønsket.»(Hodne 2008a, s.201)

Vedlegg 3

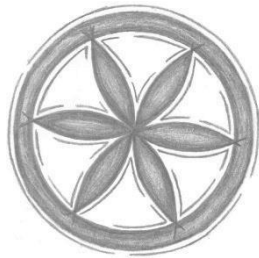
Navn på de forskjellige symbolene i kapittel 3.1.3

Det er vanskelig å plassere noen av disse symbolene under et samlebegrep. Jeg har her både plassert de etter egenskaper er i forhold til form og likheter med andre symboler, og i forhold til navn. Det kan godt være at andre ikke er enig i hvordan jeg har valgt å plassere dem og hvordan jeg ser et symbol i sammenheng med et annet.

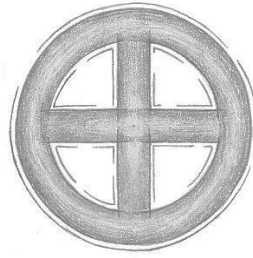
Sirkelen

Sirkel

Seksbladrose

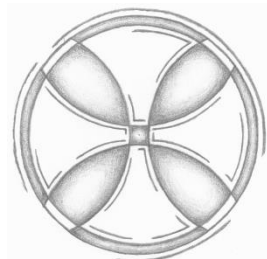

Solkors/solhjul

Angus Dei:

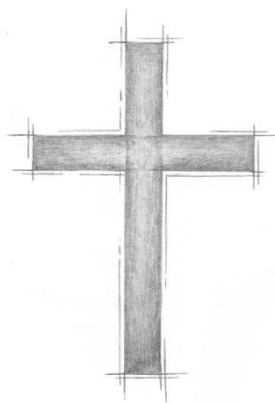
Guds lam/guds offer

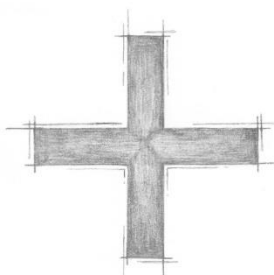
Buekors

(Vanskelig å vite
hvor den skal plasseres)

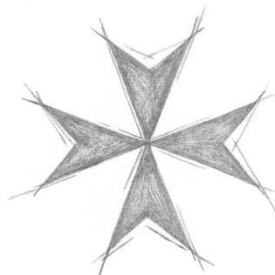
Korset

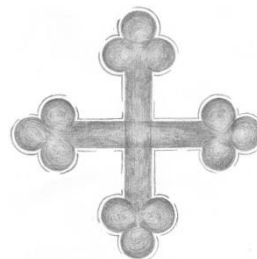
Latinsk kors

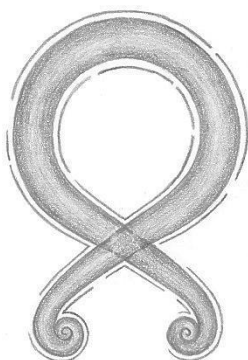
Likearmet kors
Gresk kors

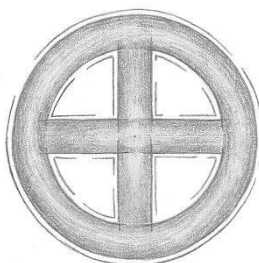
Malteserkors

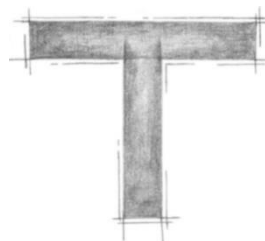
Kløverkors

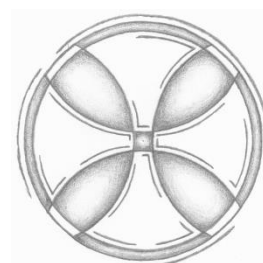
Trollkors

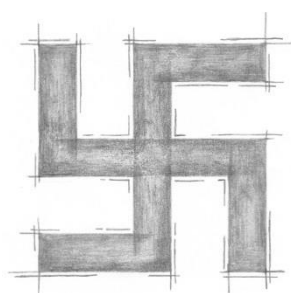
Solkors/solhjul

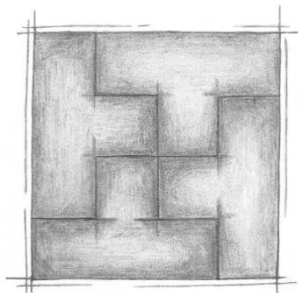
Taukors/Torshammer
Antonius kors

Buekors

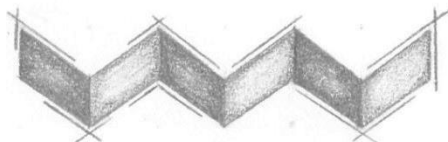

Svastika/hakekors
Det er vanskelig å
vite hva som er medsols
og riktig retning i svastikaen

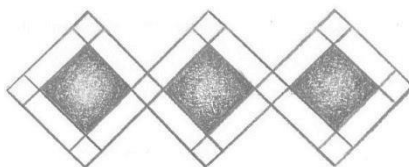

Runehakekors består
av fire taukors

Firkant/rombe og sikksakk

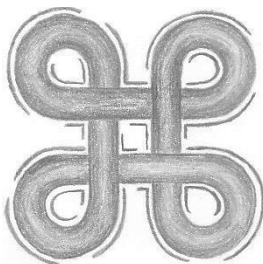

Vanlig sikksakk

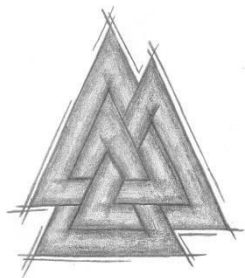

Dobbel sikksakk med firkanter

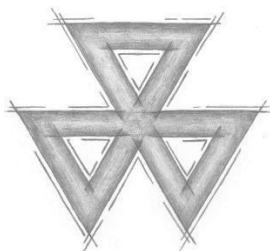
Roser og knuter

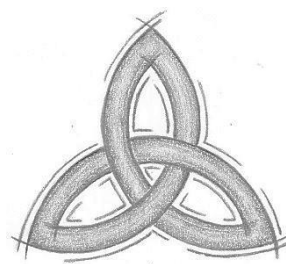
Valknute

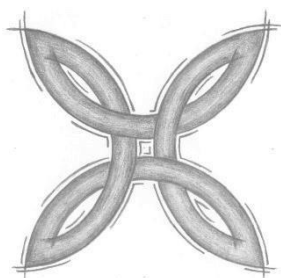
Valknute av tre trekanter

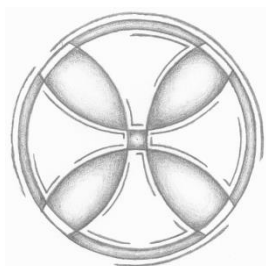
Valknute av tre sammenhengene trekanter

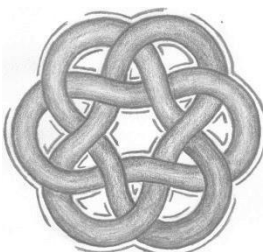
Trikvertra/tredelt valknute

Valknute med fire hjørner. Jeg ser på den som en vri av buekorset

Bue Kors, kan minne om en knute

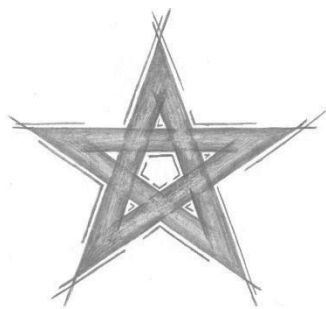
Olavsknute/olavsrose
Inndelt i seks med tre like former

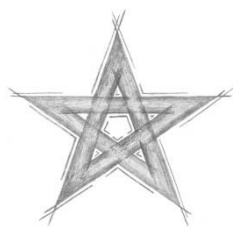
Olavsknute/olavsrose
Inndelt i fem, satt sammen av en strek

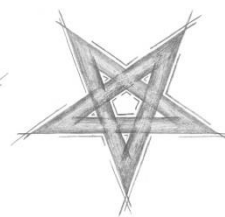
Stjerner

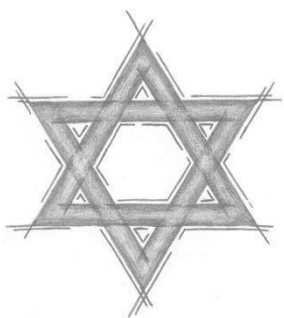
Pentagram/femstjerne

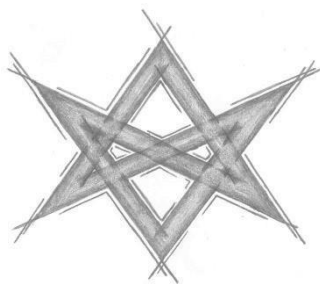
Positiv

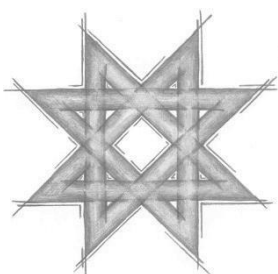
Negativ

Heksagram/seksstjerne

Magisk heksagram/seksstjerne

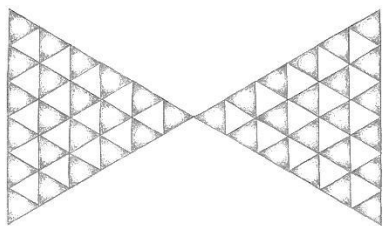
Dobbelt merkors/
åttestjerne

Labyrint

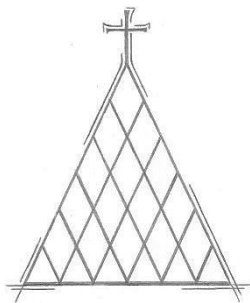

Labyrint

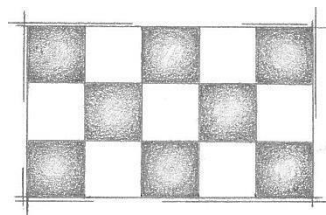
Muruspjeld

Timeglass-muruspjeld
feminin type

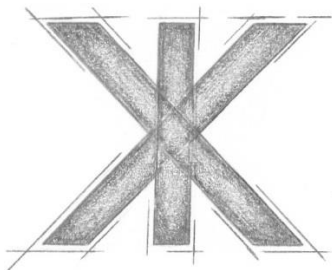
Jomrua, kalt Førjka
i Gudbrandsdalen

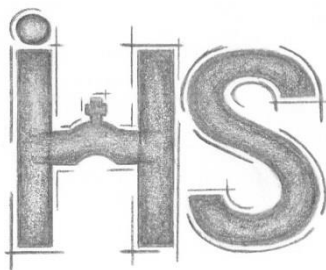
Muruspjeld som sjakkbrett
maskulin type

Feminin type som en kan høre på navnet

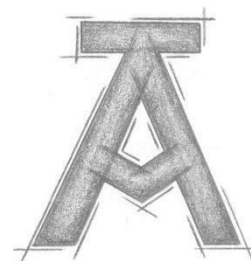
Bokstaver og runder

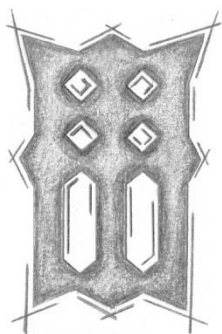
Kristogram /Haglrune
Fra gresk Iesus Christos
I og X

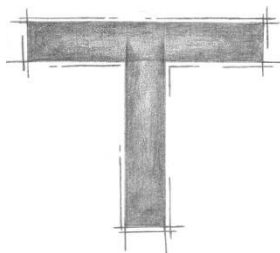
IHS
Latinsk: Iesus Hominum Salvator
Nordisk: Jesus Herrens Sønn

Tau-alfa

Mariamogram/
Mariategn
Den kronede Maria

Taukors/Torshammer
Tors rune
Antonius kors

Vedlegg 4

Praktisk gjennomføring av produktene:

Produktfremgangen er ment for folk som kan litt om sølvhåndverket. Det er ikke ment at alle skal kunne forstå hvordan prosessene i fremgangen er ut i fra hva som står her.

Alle produktene er ikke like godt forklart eller like godt illustrert med bilder. Skal det være en helhetlig forklaring må en kanskje lese flere av produktenes fremgangsmåter.

Ordforklaring:

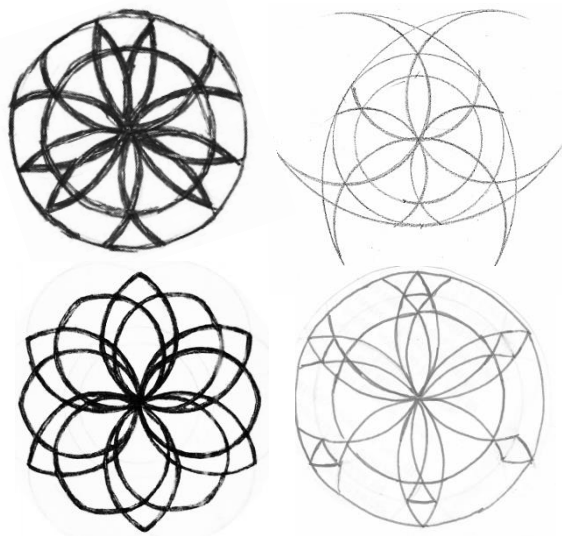
- Låsmekanismen:
  - Låsrør: Nummer 4 på bildene til høyre. Rør/sylinder-delene som loddes på øversidene av medaljongsidene og som «låsringen» skal festes rundt
  - Låsring: Nummer 1 på bildene til høyre. Ringen eller røret/sylinderen som festes på utsiden av «låsrøret» og holder medaljongen lukket, samt da også «låskula» på plass.
  - Låskule: Nummer 2 på bildene til høyre. Kula som henger inni medaljongen og forhindrer at den faller ned av lenka i samarbeid med «låsringen».
  - Låspinne: Nummer 3 på bildene til venstre. Den tilfornede pinnen alle de andre delene i låsmekanismen er festet på. Den stikker opp av medaljongen og er festet til kjedet i øskenet på toppen. Låspinnen kan også bli kalt låsstav.
- Sjarner: Er hengslene på medaljongen og den delen som holder de to delene sammen. Her kalles alle mekanismen som holder delene sammen for sjarner. Uansett om det er den tradisjonelle sjarneren – som i produkt 1-3, eller andre i produkt 4-7. Sjarneres klinkes sammen og delene an da ikke tas fra hverandre igjen.
- Kjedelås: Festeordningen på kjedet som skal feste det i den ønskede posisjonen/lengden rundt halsen.
- Medaljong: Når jeg snakker om medaljongen her mener jeg selve boksen som kan åpnes og lukkes, og ikke symbolet på den.
- Medaljongside: Er de to hovedsidene på medaljongen – fram og bakside.
- Medaljongsarg: På produkt 4-7 er det en plate mellom fram- og bakside, dette er medaljongsargen.

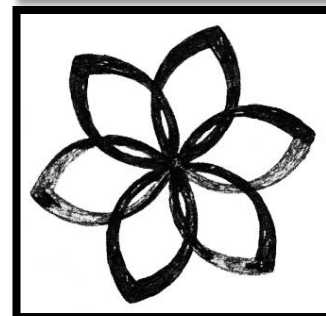
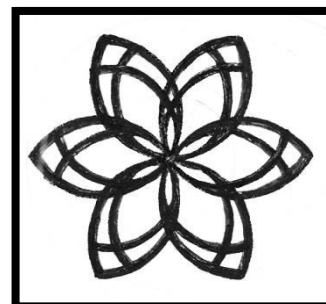
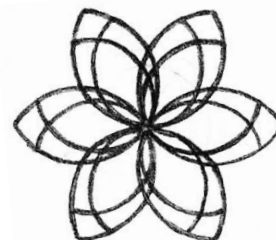
Produkt 1: Seksbladrose på rund medaljong

Designutvikling:

- Det jeg så som viktig i forhold til å bruke seksbladrosa som utgangspunkt og inspirasjon var å bruke seksdelingen og bruken av blader. Det er mange måter å gjøre dette på og jeg prøvde meg litt fram. Noen av utprøvingene ser en til høyre.

- Kom etter hvert fram til å forlenge strekene i den eksiterende rosa, slik at de møttes og dannet nye, rundere blader. Jeg likte formen på disse bladene. De er mer behagelige enn de vanlige spisse i seksbladrosa. Men alene ble de litt kjedelige. Prøvde derfor tegne den samme rosen litt mindre inni den første rosen. Dette skapte mange spennende flater mellom linjene og spill i tegningen. Fordi noen av rommen mellom linjene ville bli for små og vanskelige å sage ut i sølv, ble de tettet igjen til hele flater. Selv om de små rommene i rosa er fine å se på, fungerer også den tette versjonen. Her blir det mer spill mellom flatene og linjene ellers og skaper spenning og variasjon. De negative rommene og de positive linjene fungerer godt med hverandre og gjør formen lett og spennende å se på.
- Fordi låsmekanismen skulle gå gjennom bladene måtte jeg designe en rose med samme prinsipper som rosa på medaljongen, men med større negative former i bladene. Resultatet ser en til høyre på sida. Her er de små negative hullene blitt byttet ut med en tykkere positive linje som omkranser et stort negativt rom. Linjen blir tykkere jo nærmere spisen av bladet en kommer. Dette gir den noe av det samme preget som den andre, store rosa.

Materialer:

- Medaljongsider: 1x 0,4mm tykk plate på 18,25mm diameter (til under utsagingsdekoren – for å få det litt lettere og kanskje med bedre balanse) (s925 6gram). 1x 0,5mm tykk plate på 18,25mm i diameter (bakside) (s925 7gram).
- Designutsaging: 0.5mm tykk plate så stor som nødvendig utfra design og tegning. Vekt 7gram.

- Sjarner: 0,5mm plate loddet på rør diameter 2,5mm (klinket sammen med en passe tykk trådbit) (s925).
- Låsmekanisme: Låsrør – rør 2,5mm i diameter (s935). Låsring – 1,20mm tykk tråd på 2,5mm rigel (s935). Låskule – sølvkule med diameter 4,4mm (s925). Låspinne – 0,8mm tykk tråd (s935).
- Kjedeutsaging/-lås: 0,8mm tykk plate. (s935 8gram).
- Fatning og stein: Rørfatning – 3mm stein (s925). Stein – Onyx halvrund 3mm.
- Kjede: 72cm lang 2mm tykk ertekjede. Øsken - 0,8mm tykk tråd på 2mm rigel (s935).

Praktisk gjennomføring:

Medaljongen:

- Bestemte størrelse på rosa. Kopierte opp riktig størrelse med riktig tykkelse på strekene.
- Limte på mønsteret på plate og saget, filet og pusset det ut dekoren. Var vanskelig å få det fint særlig i de minste hullene. Og vanskelig å få linjene til å se ut som de stemte i forhold til hverandre.
- Målte og streket opp medaljongsidene med passer og saget og filet ut platene.
- Glødet og bøyde opp alle tre delene i pukkellanka opp til en diameter på 33,08mm og høyde på 8,43mm i hull på 42,5mm.
- Filet til flatene som skal stå mot hverandre til de var så like som mulig.
- Loddet på dekoren på framsideplata. Det måtte skje i flere omganger, da ikke hele ble loddet fast med en gang. Pusset bort overflødisk slaglodd
- Filet og saget rørlåsen i to, målte opp hvor den skulle sitte på framsida og loddet den på. Tilpasset så baksiden mot framsiden og loddet den på baksiden.
- Saget til to biter rørsjarner.
- Filet til hull til plata på sjarneret slik at det passet akkurat. La det til riktig og loddet det fast. For at sjarneret skulle ligge riktig måtte en grave ut en grop i kullet slik at plata på sjarneret ble liggende flatt eller en måtte sette det litt skrått slik at sjarneret kom dypere i kullet. Filet og loddet på sjarneret på framside først. Så laget jeg hull og loddet fast på baksiden slik at det passet med framsiden.
- Tilpasset låsringen slik at det passet akkurat rundt låsrøret. Smeltet kule i ene enden av låspinnen, satte så på låskula og låsringen. Tilpasset lengden på låspinnen slik at ringen kunne skyves opp og åpne medaljongen og så formet et øsken i den øverste enden.

Kjede og kjedelås:

- Limte på «kjedelåsmønsteret» på plate og saget filet og pusset den ut.
- Boret og filet hull til rørfatningen.

- Loddet fast rørfatning og øsken på låsen. Rørfatningen ble loddet på slik at den ikke stikker opp av rosa mer enn at den kan lukkes rundt steinen. Det som ble til overs på baksiden ble filet av.
- Satte sammen alle delene i til kjeda – låsmekanisme, lenke og kjedelås.
- Pusset og kratset bort alle sår og riper i alle delene.
- Oksiderte alle delene. Pusset dekoren med pimpstein slik at den ble sølvgrå igjen.
- Klinket de to sidene på medaljongen sammen ved å bruke en grov sølvtråd som passet i sjarneret.
- Satte fast steinen i rørfatningen på kjedelåsen.
- Polerte alle delene i poleringstrømmel.

Tanker underveis:

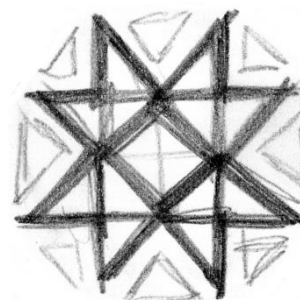
- Jeg hadde først sett for meg medaljongene som relativt store men etter å se dem i sølv synes jeg de iallfall ikke kunne bli større enn denne. Dette er max-størrelsen – iallfall for de runde medaljongene.
- Jeg valgte å bruke bare to deler i sjarneret, selv om en oftest ser at de består av tre deler som gjør dem støvere. Dette fordi det var enklere å tilpasse dem til hverandre og mindre sjanse for at det skulle bli feil.
- Etter noen utprøvinger før jeg startet på denne medaljongen, kom jeg fram til at det var best å lodde rørsjarneret på en plate som en så loddet fast på medaljongen. På denne måten ville ikke sjarneret følge den runde formen til medaljongen. Videre valgte jeg å file ut hull til plata på sjarneret i medaljongensiden. På denne måten festes sjarneret på tre sider og blir mer solid.

Produkt 2: Dobbelt marekors på rund medaljong

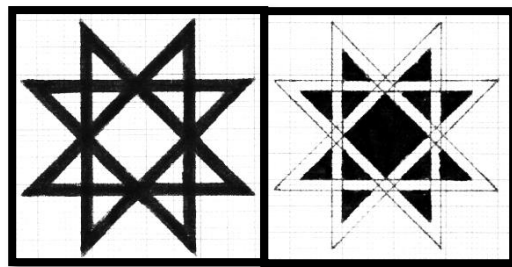
Designutvikling:

- Det doble marekors eller åttestjerna er en interessant form som er fin og spennende slik den er. Den er heller ikke særlig enkel å utvikle videre, uten å gå langt bort fra utgangspunktet. Jeg bestemte derfor å prøve å perfeksjonere den slik den er og finne den beste sammensetningen av mål, linjer og negative former.
- For å gjøre det letter for meg selv i forhold til å overføre designet på sølv, ville jeg dele opp stjerna i så få og så rene former som mulig. På

denne måten blir de negative formene bestående av like store likesidede trekkanter og et kvadrat i midten. Dette skaper en fin og spennende kombinasjon av negative former som blir fremhevet av den positive linjen. Dette designet er rent og enkelt samtidig som det har en fin flyt og gjentakelse av former, linjer og vinkler.

Materialer:

- Medaljongsider: 2x 0.5mm tykk plate 17,25mm radius (s925 15gram).
- Designutsaging: 1x 0,5mm tykk plate ca 28x28mm (s925 7gram)
- Sjarner: 2,5mm i ytre diameter tykt rør loddet på 0.5mm plate.
- Låsmekanisme: Låsrør – rør på 2,5mm i ytre diameter. Låsring – rør med indre diameter på 2,5mm. Låskule – sølvkule med største diameter 5,4mm (s925-s935). Låspinne – 0,8mm tråd (s935).
- Kjedelås: 0,8mm tykk plate 27mm x 27mm. (s935 5gram)
- Kjede: Ertekjede – 1,5mm tykt, 65cm x2 lang. Øsken og trådarbeid – 0,8mm tykk tråd på 2mm tykk rigel (s935).
- Steiner: Kubeforma steiner sannsynligvis av kvarts (er usikker på hvilke stein det er siden de er gamle og jeg ikke husker navnet på de). 2 er gjennomhullet fra side til parallell side og er 8,7x8,7x8,7mm. 1 har hull fra hjørne til hjørne og er 7,5x7,5x7,5mm.

Praktisk gjennomføring:

Medaljong:

- Bestemte størrelse på dekoren (husk at det ikke være større enn en radius på 18,25mm). Kopierte det til og limte det på sølvplata.
- Saget, filet og pusset det ut.
- Merket opp medaljongsidene med passer og saget og filet dem til.
- Glødet og bøyd medaljongsidene til 31mm i diameter og 9mm høy (hver side).
- Merket opp og saget ut et passende hull – slik at en skulle kunne se inn i medaljongen gjennom symbolet.
- Loddet på symbolet på framsiden
- Tilpasset sidene til hverandre og merket på hvor sjaneret og låsrør skulle sitte.
- Filet ut hull til sjaneret og loddet det på. Først framme, så tilpasset det bak ut i fra det framme.
- Saget og filet til låsrørdelene og loddet de på i samme rekkefølge som sjaneret – først framme så bak.

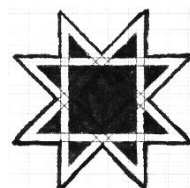

- Tilpasset røret som skulle utgjøre låssirkelen slik at det passet rundt låsrøret. Smeltete sølvperle og boret hull gjennom. Satte de to delene på låspinnen som så fikk tilbøyd ønsken i begge endene.

Kjede og kjedeutsaging/-lås:

- Jeg ville feste kjedet rundt halsen ved at de to kubeformede perlene låser kjede så det ikke så lett glir opp eller blir for stramt. Men for å få disse perlene gjennom kjedeutsagingen måtte jeg sage den slik det midterste kvadratet ble borte og det store, ytre ble synlig. Om perlene skulle kunne gå gjennom det lille kvadratet ville utsagingen blitt alt for stor.
- Limte kjedeutsagingsmønsteret på plate og saget, filet og pusset det ut.
- Bøyde utsagingen litt opp og loddet på ønsken.
- Satte stein på tråd med tilbøyde ender slik at de fikk ønsken. Den lille steinen fikk ønsken i ene enden og smeltet kule på den andre.
- Målte til kjede dobbelt og delte det opp. Satte på de to store steinene – avstand mellom steinen er 45mm. Satte så på låsmekanismen i enden med steiner og satte på den siste, lille steinen så den henger under låsmekanismen og kommer midt inni medaljongen. Satte på kjedeutsagingen i andre enden.
-
- Pusset, kratset og polerte alle delene

Tanker under vegs:

- Måten å feste kjede rundt halsen er ikke optimal. Enten må dette utvikles videre ellers må det kuttes ut. Jeg kommer ikke til å lage flere slike i denne oppgava.
- Når kjedelåsen ikke er optimal er det bar at kjedet er dobbelt og kan tres over hodet flere ganger.
- I dette og det første produktet, var planen at jeg skulle lage to smykker ut fra det samme designet – men med noen variasjoner. Dette ble gjort og det viser hvor mange muligheter et enkelt design kan ha. Men planen om sammensetningen av serien ble forandret og jeg skulle bare lage et og et smykke. De to smykkene basert på åttestjerna var like fine og vanskelig å velge mellom. Det var først helt på slutten at jeg valgte å bruke dette smykket i den endelige serien.

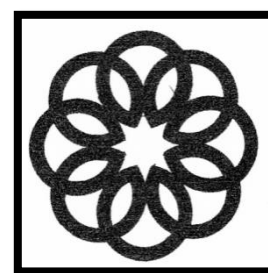
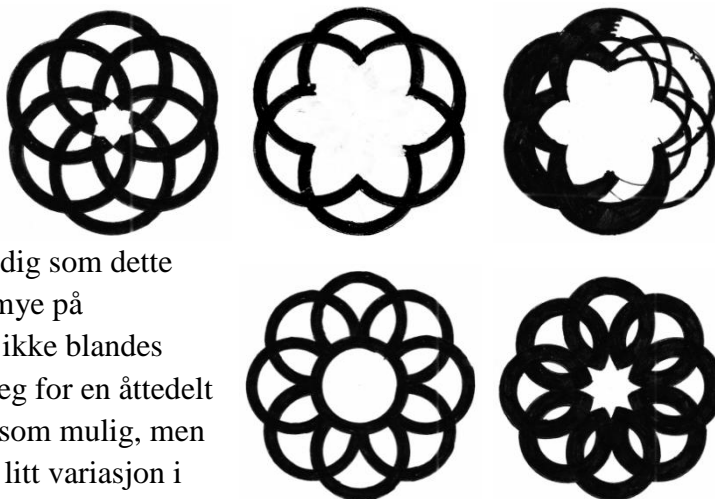

Produkt 3: Sirkelen på rund medaljong

Designutvikling:

- Selv om denne kommer som nummer tre i rapporten, var dette den siste medaljongen jeg laget i den praktiske delen. Så når jeg kom fram til denne medaljongen, hadde jeg alt brukt de symbolene jeg syntes var fine og ville bruke og som jeg så for meg at jeg kunne utvikle videre til egne design. Planen var at jeg skulle bruke den femdelte olvsknuten, men etter mye prøving kom jeg ikke fram til noe som funket. Så tenkte jeg at det kunne være lettere å bruke den seksdelte versjonen og prøvde meg fram med den. Det ble til slutt en slags valknute med seks løkker. Jeg trodde den kunne være fin helt til jeg risset den inn i sølvplata, da mistet jeg troen på den. Dermed valgte jeg å bruke sirkelen igjen. Den er den eneste formen jeg føler at jeg virkelig mestrer. Dermed ble det enda en versjon av sirkelarbeid – slik som fire før selv om noen av dem er knuter og roser.
- Siden sirkelen hadde blitt brukt flere ganger før, men den hadde blitt omarbeidet så mye at en i mange av tilfellene ikke lenger kunne se sirkelen ville jeg lage et design der den kommer tydeligere fram.

- Prøvde meg fram med både seksdeling og fire/åttedeling av sirkelen. Den seksdelte ble for lik seksbladrosa i den første medaljongen. Samtidig som dette designet ikke kunne ligne for mye på seksbladrosa, kunne det heller ikke blandes med buekorset. Dermed gikk jeg for en åttedelt versjon der sirklene er så hele som mulig, men fortsatt litt åpne slik at det blir litt variasjon i linjene og formene.

Materialer:

- Medaljongsider: 2x 0.5mm tykk plate 15mm radius. (s925 9gram)
- Sjarner: 0,5mm plate loddet på rør diameter 2,5mm (klinket sammen med en passe tykk trådbit) (s925).
- Låsmekanisme: Låsrør – rør 2,5mm i diameter (s925). Låsrør - rør 2,5mm i diameter (s925). Låsring – Rørfatning til 3mm stein (s925). Låskule – gjennomboret lita sølvperle (så liten som jeg klarte å å til). Låspinne – 0,9mm tråd (s935).
- Kjedelås: 0,8mm tykk plate 21,5mm i diameter (s935 3gram).
- Kjede: 61cm lang 2mm tykk ertekjede. Øsken - 0,8mm tykk tråd på 2mm rigel (s935).

Praktisk gjennomføring:

Medaljong:

- Kopierte opp designet i riktig størrelse og skar og klippet det ut.
- Merket opp med passer og saget ut de to medaljongsidene. Filet de til og pusset flatene med sandpapir.
- Limte på designet og risset det inn i medaljongsidene. Fordi platene var pusset var det lett å se mønsteret i flaten.
- Glødet og slo opp medaljongsidene til hver side fikk en diameter på 27,5mm og høyde på ca 6,8mm.
- Boret hull i plata og saget ut mønsteret. Det var ikke helt enkelt å få til denne sagingen fin så det måtte til litt filing.
- Filet hullene slik at de ble så optimale som jeg klarte. Men det ble ikke helt bra.
- Slo opp igjen sidene, siden de hadde blitt litt flatere i sagingen.
- Saget ut sjarnerdelene og loddet dem på, som forklart i foregående produkter.
- Det samme gjorde jeg med låsrøret. Men denne gangen loddet jeg på både sjarner og låsrør på medaljongsidene i samme lodding.
- Pusset medaljongsidene.
- Tilpasset og rørfatningen slik at den passet som låsring rundt låsrøret og satte den på låspinnen sammen med den lille låskula. Formet ønsken på begge endene av låspinnen.

Kjede og kjedelås:

- Brukte samme størrelse på designet på kjedelåsen som jeg hadde brukt på medaljongen. Men linjene hadde blitt tegnet bredere, så kjedelåsen skulle tåle litt mer.
- Saget og filet ut mønsteret.
- Fordi kjedelåsen skulle fungere slik den skulle måtte jeg sage ut noen deler av det opprinnelige designet. Se bildene i kapittel 4.
- Boret hull til å feste ønsken og kjedet i.
- Formet tråder som glassperlene sitter på. Øsken i begge ender og perla i midten. På den perla som skal henge inni medaljongen fikk tråden en kule i den nederste enden.
- Målte og klippet opp kjedet og satte sammen alle delene i kjedet med ønsken – perler, kjedelås og låsmekansime. Mellomrommene mellom de tre perlene i ene enden er 3,5cm x2.
- Pusset og kratset alle delene.
- Oksyderte alle delene og pusset av igjen noe av oksyderingen med pimpstein. Dette ble gjort slik at sentrumet av symbolene ble lysere og ytterkanten på kjedelås og medaljong ble mørkere.

- Polerte alle delene i poleringsmaskin.

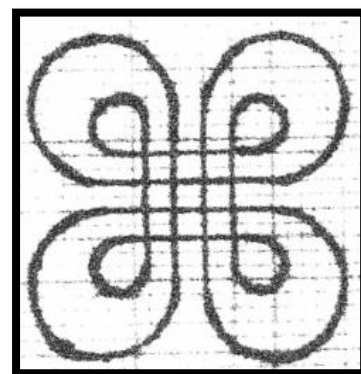
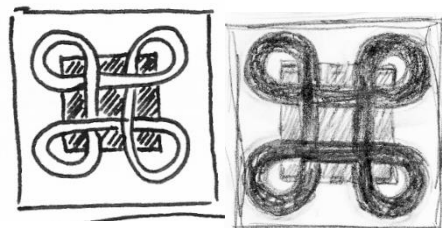
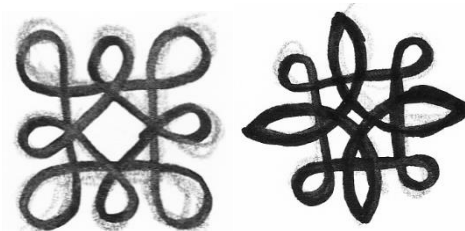
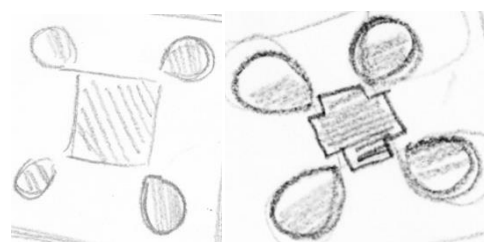
Tanker under veks:

- Måtte bøye medaljongsidene før en saget ut designet. Gjorde en omvendt kunne det bli så mye spenn i sølvet under bøyingen, særlig i delene der sølvet var saget i, at det kunne sprekke.

Produkt 4: Valknute på firkantet medaljong

Designutviklingen:

- Siden den vanlige valknuten er firedelt ville den passe bra på en firkantet medaljong. Jeg eksperimenterte med knuten bare som negative former, men kom fort fram til at dette ville bli kjedelig.
- Jeg eksperimenterte også med å ha litt andre former på løkkene eller lage doble valknuter, som til høyre på siden. Men jeg syntes dette ble litt for rotete former og de runde løkkene er de fineste. Kanskje synes jeg disse er finest fordi jeg er mest vant til å se knuten slik – på severdighetsskilt og andre steder.
- Lekte også med ideen om å sage ut hull i medaljongplata slik som vist som skravert felt i skissene til høyre. Men skulle dette ha den effekten jeg ville ha fram måtte selve valknuten bli ganske tynn i godset og ha store negative former i løkkene.
- Siden jeg liker ganske kompakte former, gikk jeg bort fra dette, og konsentrerte meg om tykkelsen og formen til selve valknuten. For å variere og skape spill i knuten, ble linjene i formen gradvis tykkere rundt buene/løkkene. Jeg lot også de negative dråpeformene i løkkene bli relativt små. Videre var det å finne ut hvor lang avstand det skulle være mellom løkkene. Jeg prøvde meg fram noe med lenger avstand enn det en ser i den endelige innrammede versjonen over til høyre, men ingen av dem fungerte så godt. Det ble for mye luft mellom formene og de hang derfor ikke så godt sammen som en enhet. I denne, endelige versjonen er de positive linjene i midten av formen like store som de negative rommene. Jeg synes dette gir et fint preg, der de like dimensjonene binder

det hele sammen. Det blir en fin rytme mellom de forskjellige elementene som gjentar seg selv og binder det hele sammen.

- Planen var at valknuten skulle sages ut og loddes på ei plate som skulle være større en selve knute og ramme den inn. Dette gav det hele et kjedelig preg – det ble liksom litt for trygt. Derfor laget jeg valknuten større en medaljongsidene den er loddet på. Dette skaper en morsommere form, som ikke blir så streng og avgrenset.

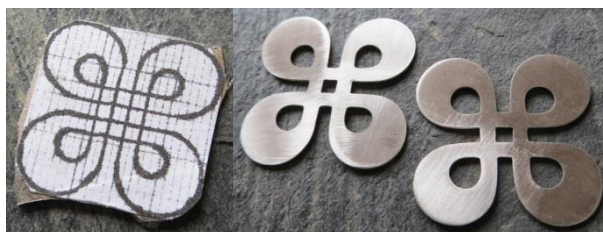
Materialer:

- Medaljongsider: 2x 0,5mm tykk plate på 19,20mm x 19,20mm (s925 ??gram).
- Medaljongsgarg: 0,5mm tykk plate 8mm bred x minst 85mm lang. Da hadde jeg litt å gå på. (s925 5gram)
- Medaljongutsaging: 2x 0,8mm tykk plate på minst 26x26mm. (s935 ??gram)
- Sjarner: rør med ytre diameter på 2,5mm
- Låsmekanisme: Låsrør - rør 2,5mm i diameter (s925). Låsring – Rørfatning til 3mm stein (s925). Låskule – gjennomboret perle av amatyst med diameter på 6,3mm. Låsstav – 0,9mm tråd (s935).
- Kjedeutsaging/-lås: 0,8mm tykk plate på 15x18,1mm.
- Kjede: Ertekjede – 2,5mm tykt 59cm langt. Øsken – 0,8mm tykk tråd på 2mm tykk rigel (s935)

Praktisk gjennomføring:

Medaljong:

- Limte valknutemønsteret i papir på sølv og saget, filet og pusset det ut. Passet på at begge valknutene ble tilnærmet like.
- Saget til de to kvadratiske medaljongsidene. Slik at sidene ble tilnærmet like lange og vinklene på 90 grader.
- Loddet valknutene på medaljongsidene. Pusset av overflødisk slaglodd.
- Målte til, saget og filet til sarg. Merket og filet til spor og brettet sargen. Sargen ble laget i to deler, den ene delen fikk en brett den andre to og de møtes i det siste hjørnet. Tilpasset de to delene til hverandre.
- Loddet sargen i brettene så de skulle bli sterkere.
- Loddet på låsrøsedelene på de to sarg-delene.
- Loddet på sjarner i den motsatte vinkelen fra låsrøret.

- Loddet den ene sarg-delen på den ene medaljongsiden og den andre på den andre medaljongsiden. Samtidig loddet jeg en grov sølvtrådbit fast sjarneret.
- Pusset alle delene.
- Filet til sølvtrådbiten klinket de to medaljongdelene sammen.
- Laget låsmekanismen som forklart i produkt 3.

Kjede og kjedeutsaging/-lås:

- Jeg ville ta igjen noe av formen til valknuten i kjedelåsen, men ikke hele. Å bruke hele ville være vanskelig å få til og skulle den være praktisk måtte den mest sannsynlig bli veldig stor. Bestemte derfor å ta igjen dråpeformen i løkkene på knuten og bruke den.
- Målte til hvor stort hullet i kjedelåsen måtte være for at perla skulle gå igjennom. Kopierte så opp valknutedesignet slik at den negative formen i ei løkke passet med dette målet. Klippet ut denne løkka og limte den på sølvplate.
- Saget, filet og pusset ut denne firedelen av den hele valknuten. Filet også til et spor der kjedet skulle låses fast. Boret hull i spissen til å feste øsken og kjedet i.
- Målte opp kjede og festet låsmekanismen i ene enden og kjedelåsen i andre.
- Pusset og polerte alle delene.

Tanker under vegs:

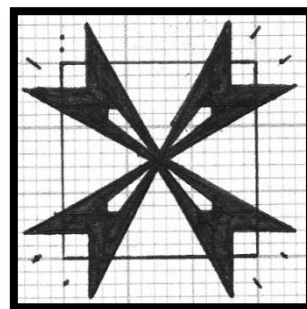
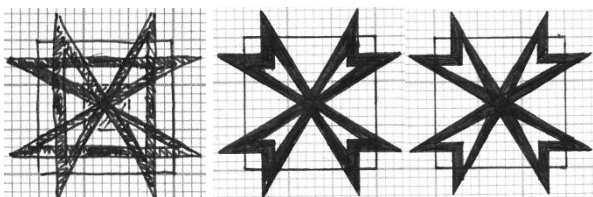
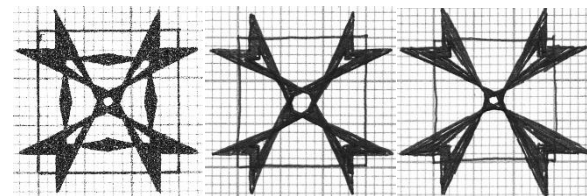
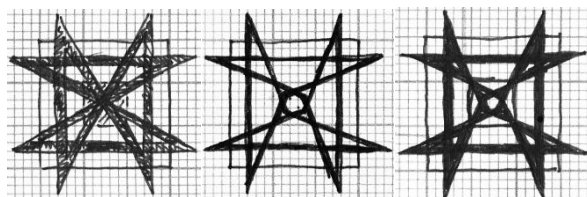
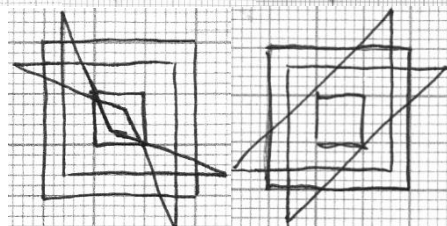
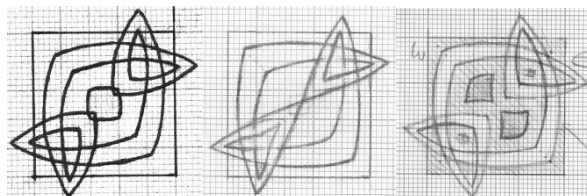
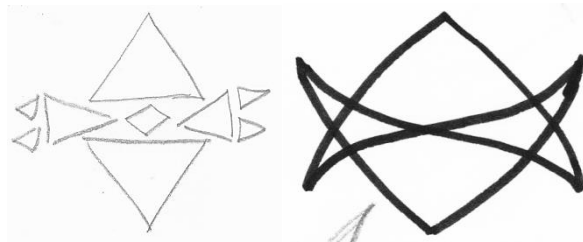
- Kjedelåsen er ikke den beste. Det er kanskje begrensa hvor god den kan bli, men i dette tilfelle er nok grunnen at sporet i den ikke er tett nok og at den åpner seg litt i toppen. Slik blir det enklere for kjedet å gli ut.
- Ulempen med at hjørnene på valknuten går utenom selve boksen er at de lett kan bli bøyd, om en er uheldig å mister medaljongen.
- Dette var den første firkantede medaljongen jeg laget og jeg var verken komfortabel med formen eller med teknikken. I forhold til dette ser en positiv utvikling gjennom produkt fem og seks, der kvadratet har kommet mer og mer fram og loddingene har blitt bedre.)

Produkt 5: Seksstjerne / malteserkors på firkantet medaljong

Designutvikling:

- Dette var en vanskelig form å utvikle videre til noe som jeg følte meg komfortabel med å bruke på en medaljong. Hovedproblemet var at denne formen ikke var lik i alle endene, men bestod av to forskjellige.
- Jeg prøvde å plukke formen fra hverandre eller å vri og bøye linjene, som vist over til høyre. Jeg jobbet lenge med de konvekse linjene som vist til høyre. Men det nyttet ikke. Uansett hvordan jeg formet det, lignet den på en tversoversløyfe.
- Så gikk jeg tilbake til utgangspunktet og eksperimenterte videre. Hvordan kunne linjene og vinkler forandres.
- Kom til slutt fram til at jeg måtte legge stjerna dobbel, slik at alle de fire hjørnene ble like, men da ville noen linjer overlappe andre linjer. De to butteste spissene ville bli borte i de fire spissere spissene.
- Prøvde ut mange forskjellige eksempler på dette også. Med en ekstra firspisset stjerne i midten og uten den. Jeg trodde denne firespissede stjernen ville bli vanskelig å lage i sølv og det var noe med linjene som ikke stemte.
- Derfor kuttet jeg ut stjerna i midten noe som fikk formen til å ligne på åttestjerna jeg brukte i produkt 2. For å unngå dette kuttet jeg ut kvadratet som skulle binde de forskjellige spissene sammen. Så ble det altså et helt vanlig malteserkors. Nå er dette, etter min mening, ett av de fineste korsene og det er fullspekket av vern og symbolikk.
- Når jeg tok vekk kvadratet mellom spissene mistet formen sin forbindelse med seksstjerna. Så for å bringe disse linjen tilbake bestemte jeg at de kunne sages inn i medaljongensiden som korset skulle loddes til. Da ville linjene være der. De negative formene inni armene på korset antyder også hvor disse linjene skulle ha gått.

Materialer:

- Medaljongsider: 2x 0,5mm tykk plate på 26,5x26,5mm (s925 ??gram).
- Medaljongsarg: 0,5mm tykk plate 8,5mm bred x minst 108mm lang. Da hadde jeg litt å gå på. (s925 6gram)
- Medaljongutsaging: 1x 0,8mm tykk plate på minst 37x37mm. (s935 ??gram)
- Låsmekanisme: Låsrør - rør 2,5mm i diameter (s925). Låsring – Rørfatning til 3mm stein (s925). Låskule – gjennomboret sølvkule med diameter på max 4,8mm (s925-s935). Låsstav – 0,9mm tråd (s935).
- Kjedeutsaging/-lås: 3x 0,8mm tykk plate på 13,4x13,4mm (s935).
- Kjede: Ertekjede – 2,5mm tykt 57,5cm langt. Øsken – 0,8mm tykk tråd på 2mm tykk rigel (s935)

Praktisk gjennomføring:

Medaljong:

- Bestemte størrelsen på medaljongen og kopierte opp dette på papir. Med i beregningen var hvor langt korset skulle stikke utenfor medaljongsidene.
- Limte papiret på plate og boret, saget, filet og pusset korset ut.
- Limte også papirkopi på medaljongsidene, slik at jeg lett kunne se vinkelen og lengden på sidene og slik at jeg kunne sage ut hullet i framsiden. Saget og filet til disse delene.
- Loddet på korset på framsida av medaljongen. Og pusset bort overflødisk slaglodd. Brukte øyemål når jeg loddet det fast og ser at det er litt skeivt. Strek opp med blyant neste gang slik at en får noe bedre å sikte etter.
- Målte opp, saget ut og filte til medaljongsargen. Filet spor der de skulle bøyes. Oppmålingen av disse sporene var litt på slump og jeg var heldig i at de stemte med resten av medaljongen. En ting en må huske til senere, lengden mellom sporene er mindre enn lenden på siden.
- Loddet sporene i 90graders vinkel og tilpasset de to sargdelene til hverandre
- Loddet på låsrørdelen og sjanerret. Merket av på medaljong-baksiden der hullet i sjanerret ville treffe og boret hull i plata.
- Loddet de to sargdelene til hver sin medaljongside. Feil sarg er loddet på fram- og bakside og den åpner seg derfor feil vei. Men hva som er riktig er en tanke jeg har gjort meg og derfor er det bare jeg som vet at det er feil. Tanken var at baksiden skulle åpne seg med sola og den gode retningen.
- Loddet samtidig fast en grov trådbit i sjanerret.
- Laget låsmekanisme ved å tilpasse rørfatningen/låsringen til låsrøret, smelte sølvkule, bore igjennom den og sette dette på låspinnen med en smeltet ende og tilformet øsken i toppen.
- Pusset alle delene og klinket de sammen.

Kjede og kjedelås:

- Målte opp og tegnet av de firkantede kjedelåsdelene med skyvelær på plate. Saget, filet og pusset dem ut, slik at de fikk et hull på ca 5,5x5,5mm.
- Boret hull i diagonal ender til å feste øsken i
- Saget ut pinnen, i kjedelåsen, som skulle gå i firkantene. Denne har formen som to negative former i korsarmene. Se bildet i kapittel 4.
- Målte til og delte opp kjede og satte sammen låsmekanismen, de firkantede kjedeutsagingene og låspinnen sammen.
- Oksyderte alle delene og pusset av noe av oksyderingen med pimpstein.
- Polerte alle delene i poleringstrømmel.

Tanker under vegs:

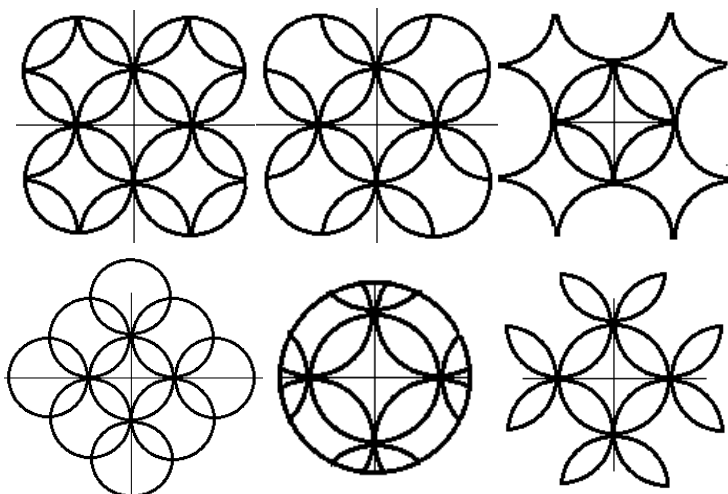
- Jeg tenkte på å la lenka gå igjennom medaljongen og komme ned under med perler, men fant ut at dette i ville gi korset et kristenkors-preg og dette er noe jeg ikke ønsker. Jeg vil ikke putte mer religion i smykkene enn det som alt ligger i dem fra den gamle folketrua.
- Jeg har vanskeligheter for å like denne medaljongen. Og er usikker på om den burde være oksydert eller lys.
- Firkantene på kjedet er fine lys og polerte og formen er behagelig. Den kan brukes i andre smykker og som hoved-dekor.
- Vet ikke hva jeg skal gjøre med staven for å få den finere. Den er ikke optimal slik den er her.

Produkt 6: Buekors på firkantet medaljong

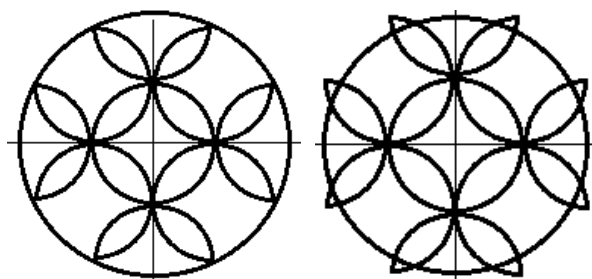
Designutvikling:

- Det er, som sagt før, uendelig mange muligheter med sirkelen og hvordan en kan leke seg med den. Siden jeg her skulle bruke sirkelen på firkantet medaljong var det naturlig å bruke en firedeling, for å fremheve dette. Da er det også enkelt å bruke datamaskin for å se hva slags muligheter en har. Jeg ville også bruke

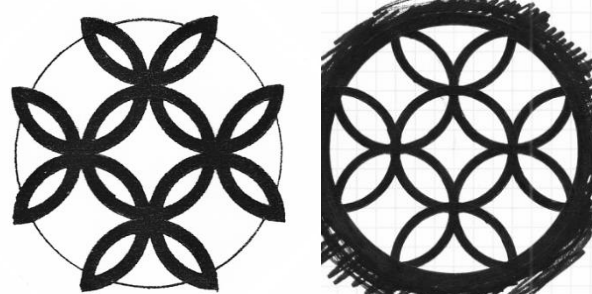

buekorset som utgangspunkt og se hvordan denne kunne utvikles videre. Her er noen eksempler på dette. Jeg valgte å sette sammen fire buekors som overlapper hverandre noe og til sammen utgjør et kors. Dette designet ville ikke bli for lite til at en kunne sage det ut i sølvplate.

- Den beste måten å avslutte mønsteret på var å sette en stor sirkel rundt, som ville ta igjen formen til sirkelen i midten. Jeg kom fram til at det var finest å avslutte buekorsmønsteret litt innpå elipsene i stedet for helt ytterst. Dette gir designet et mer kompakt og tryggere preg, samt at det er enklere å gjennomføre i praksis.

- Til slutt tegnet jeg opp designet på papir og prøvde ut om buekorsene burde overlappes hverandre eller gå akkurat inntil hverandre. Å la strekene gå inntil hverandre var det beste. Dette ble finere. De forskjellige formene i designet

henger på en måte bedre sammen på denne måten og det blir mer variasjon mellom linjene og formene som skapes av dem. Forslaget der de overlappes, helt til høyre over, er rett og slett mye kjedeligere å se på.

Materialer:

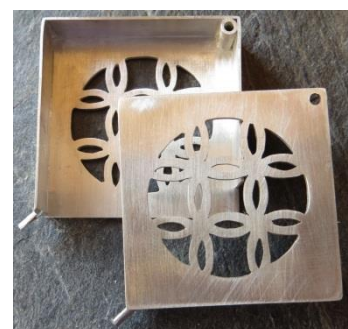
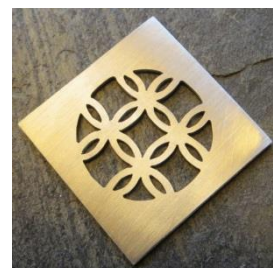
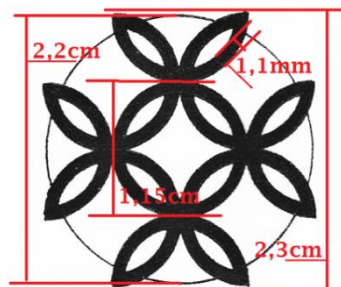
- Medaljongsider: 2x 0,8mm tykk plate på ca30x30mm (s925 15gram).
- Medaljongsgarg: 0,5mm tykk plate 6,1mm bred x minst 14mm lang. Da hadde jeg litt å gå på. (s925 7gram)

- Låsmekanisme: Låsrør - rør 2,5mm i diameter (s925). Låsring – Rørfatning til 3mm stein (s925). Låskule – Lysegrønn glassperle med diameter på ca. 6,3mm. Låspinne – 0,8mm tråd (s935).
- Sjarner: Rør med ytre diameter på 2,5mm (s935)
- Kjedelås: 0,8mm tykk plate på 18,5x18,5mm (s935 3gram)
- Kjede: Ertekjede – 2x 2mm tykt 60cm langt. Øsken – 0,8mm tykk tråd på 2mm tykk rigel (s935)
- Perler: Lysegrønne glassperler med diameter på ca 6,5mm. Festet på 0,8mm sølvtråd (s935).

Praktisk gjennomføring:

Medaljongen:

- Kopierte opp formen og designet i riktig størrelse og limte det fast på sølvplatene. Saget, filet og pusset ut mønsteret og medaljongsidene.
- Saget og filet ut medaljongsargene. Målte til hvor de skulle knekkes og filet spor for dette. Loddet sporet i den vinkelen de skulle være i, slik at det ble sterkere.
- Loddet på plass sjarneret i vinkelen som skulle være nederst, i den største delen. Merket av hvor på bak-medaljongplaten hvor sjarneret ville treffe og boret hull for «klinkepinnen».
- Filet endene som skulle møte hverandre på toppen til og loddet på låsrør-delene.
- Loddet fast medaljongsargene til medaljongsidene
- Filet og pusset delene med sandpapir og voks slik at en ikke kunne se skjøtene mellom delene lenger. Fikk ikke pusset bort alle skjøtene fordi jeg var redd for at medaljongen skulle miste formen og fordi noe av sargen hadde vridd seg under arbeidet og passet ikke helt lenger.
- Kratset og polerte delene.
- Klinket de to medaljongdelene sammen.
- Saget, tilpasset og loddet sammen låsringen til å passe låsrøret. Laget øsken nederst i låsepinnen og satte sammen glassperle (som låskule), låsring på låspinnen. Tilpasset heng med glassperle slik at den kom midt i utsagingen i medaljongen og hang det i øskenet nederst i låsmekanismen. Bøyde til øsken i riktig lengde også øverst på låsepinnen, slik at en får løftet opp låsringen og åpnet medaljongen.

Loddet og kjedet:

- Som kjedelås valgte jeg å bare bruke den innerste sirkelen av designet, med de fire ellipseformene rundt. Kopierte opp dette i riktig størrelse og limte på sølvplata.
- Boret hull, saget og filet ut mønsteret. For at kjedelåsen skulle fungere slik jeg ville den skulle måtte jeg sage litt ekstra i formen, slik at kjedet kan tres inn i to av ellipseformene.
- Pusset den ferdige kjedelåsen med sandpapir.
- Vrei til tråder med perler og øsken/sirkler i begge endene.
- Målte opp lengden på kjede og satte sammen dobbelt kjede og stenene slik at det ble fordelt 4 stener på selve kjedet (Utenom de som kommer inni medaljongen). 3 steiner i medaljongenden med 4,3cm mellomrom og 1 i kjedelås-ende.
- Satte da også på låsmekanismen og kjedelåsen i de bestemte endene av kjedet.
- Pusset og polerte alle delene. (Det gikk bra å polere glassperlene i poleringstrømmel. De knuste ikke og de ser ikke ut til å ha blitt mattere.)

Tanker under vegs:

- Dette er den siste av de firkantede og jeg merker at jeg nå er mer komfortabel med teknikken enn hva jeg var i starten. Dette ser en også i det at jeg har blitt bedre teknisk.
- Noe som går igjen i produktene er at når jeg er sikker på designet og synes det er bra synes jeg ikke det ferdige resultatet ble så bra, mens når jeg ikke har vært så sikker på designet synes jeg resultatet er blitt bra og disse er noen av de fineste medaljongene. I forhold til buekorset var jeg ikke sikker på designet, men om jeg fikk det til viste jeg at det ville bli fint. Dette er en av de fineste medaljongene. Jeg vet alt hvor jeg skal bruke dette designet videre.
- Det finnes alltid feil, men ikke noen store. Låsemekanismene fungerer og kjedet kan bæres på flere måter – noe jeg synes er artig. Sidene er ganske godt tilpasset, dessverre bøyde platene seg litt under lodding og en ser derfor at det ikke passer hundre prosent noen steder. Det samme med det utskårne mønsteret, for en ser at det kunne ha vært gjort mer nøyaktig.

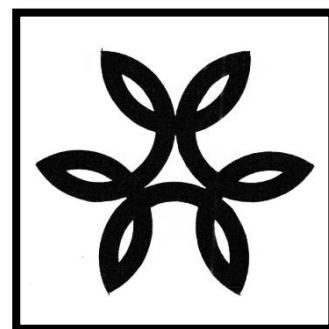

Produkt 7: Sirkelrose på trekantet medaljong

Designutvikling:

- Siden dette skulle bli en trekantet medaljong var det naturlig å bruke en tredeling i utviklingen av designet. Det var ikke så mange forsøk som skulle til før jeg fant den jeg ville bruke.
- Den første utkastet en ser til høyre på siden lignet for mye på tredelt valknote/trikvetra som jeg hadde planer om å bruke i en senere medaljong. Men mye av konseptet og de doble bladene ville jeg videreføre.
- Så i stedet for å la bladene, i det som er blitt ei rose, overlapp og dermed danner en trikvetra i midten, lot jeg linjene stå litt fra hverandre og det ble dannet en konkav trekant i stedet og bladene er tydeligere delt i tre grupper.
Denne trekanten i midten tar igjen formen på selve medaljongen. Som en ser i tegningen til høyre overlapper linjene hverandre og dette gir designet et tungt preg.
- Dermed ble det endelige designet som vist til høyre i ramma. Her er linjene i rosa satt inntil hverandre men de overlapper ikke hverandre mer enn der de krysser.
Dette gir formen et lettere preg. Formene passer også godt sammen, selv om trekanten i midten kunne nok vært hakket mindre – iallfall slik det ser ut her. På medaljongen ser jeg for meg at tuppene på bladene skal stikke litt utenfor selve medaljongensiden og la spissene i den trekantede medaljongen stikke fram mellom de tre doble bladene.

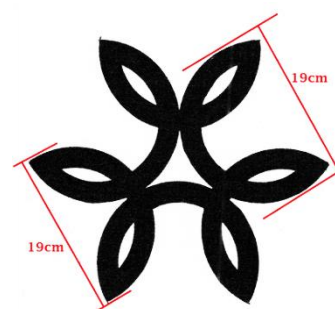
Materialer:

- Medaljongutsaging: 2x 0,8mm tykk plate, minst 32x32x32mm (s935 12gram)
- Medaljongsider: 2x 0,8mm tykk plate, 35x35x35mm (s935 11gram)
- Medaljongsgarg: 0,5mm tykk plate 7,24mm bred x minst 11,5cm. Da hadde jeg litt å gå på. (s925 5gram)
- Låsmekanisme: Låsring – 3mm rørfatning, Låskule – sølvkule (s925-s935), Låspinne – 1mm tråd (s935)
- Sjarner: rør med yte diameter på 2,5mm.
- Kjedeutsaging: 1mm tykk plate, 22x22x22mm (s935 2gram)
- Øsken på kjedeutsaging: 1mm tykk tråd på 2,6mm rigel.(s935)
- Kjede: Ertekjede – 2x 71cm langt 2mm ertekjede. Øsken: 0,8mm tykk tråd på 2mm rigel (s935)

Praktisk gjennomføring:

Medaljongen:

- Kopierte opp designet i riktig størrelse og limte det fast på sølvplate. Saget, filet og pusset ut mønsteret.
- Saget og filet til medaljongplatene.
- Målte opp hvordan mønsteret skulle ligge på plata og loddet det fast. Det tok noen få lodninger før alle flatene var festet ordentlig.
- Pusset av slagloddsl. Dette er aldri helt enkelt, og det ble dessverre litt ruglete.
- Saget og filet ut medaljongsargene. Måle til hvor de skulle knekkes og filet spor for dette. Loddet sporet i den vinkelen sidene skulle være i, slik at det ble sterkere.
- Loddet på plass sjarneret i hjørnet i den ene delen. Merket av hvor på den bakre medaljongplaten hvor sjarneret ville treffe og boret hull for «klinkepinnen».
- Filet til endene, på sargen, som skulle møte hverandre på toppen og loddet på låsrør-delene.
- Loddet fast medaljongsargen til medaljongsidene
- Saget, tilpasset og loddet sammen rørfatning/låsringen til å passe låsrøret. Smeltet sølvkule og boret hull igjennom. Smeltet enden på låspinnen. Pusset alle delene og satte sammen låsmekanismen. Formet øsken øverst på låsepinnen.

Kjede og kjedelås:

- Utviklet kjedelåsdesignen, tilpasset størrelsen. Limte designet på plate og saget, filet og pusset det ut. Loddet på øsken i en av spissene, til å feste kjedet i.
- Målte og klippet til kjedet og satte kjedelås og låsmekanismen på.
- Pusset og polerte alle delene.

Tanker under vegg:

- Brukte først plater på 0,5mm, men så tynn plate bøyde seg av varmen i lodningen. Det var umulig å bøye den opp igjen og jeg måtte derfor gå over til ny plate som tåler mer varme. Også denne bøyde seg litt av varmen, men ikke så mye at den ikke kunne brukes.
- Det var vanskelig å finne ut hvordan kjedeutsagingen skulle være. Jeg prøvde flere ting. Som rosa i seg selv, men med forsterkinger av svake punkter, og saget opp på forskjellige måter. Det endte opp med at jeg brukte trekanten som en finner i midten av rosa på medaljongen, med en rett trekant inni. Jeg synes denne formen alene fungerer godt, men det er ikke så lett å se sammenhengen til medaljongen. Selv om den er ganske tydelig.

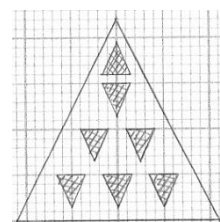
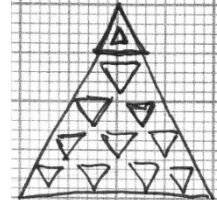
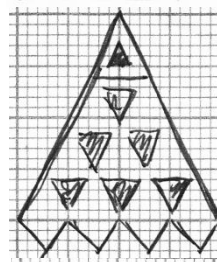
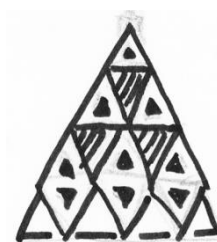
- Kjedelåsen er tenkt slik at en skal surre kjedet gjennom hullet to ganger for å feste det – dette kan en gjøre på forskjellige måter. Det at buene i trekanten er konkave gjør at kjedet ikke så enkelt vil gli forbi hjørnene på kjedelåsen.
- Kjedet på medaljongen er litt for langt om en skal bruke det slik kjedelåsen er ment. Det er så langt at det blir det mulig å tre det doble kjedet tre ganger over hodet og da får den en vanlig lengde. På denne måten får en medaljongen fram og kjedelåsen bak.
- Fordi jeg alltid mister delene i smergel/poleringsmaskinen bestemte jeg til slutt å polere delene i poleringstrømmelen i stedet. Dette gjør at den får en upolert stripe rundt mønsteret, men det er bedre enn at den blir ødelagt av å bli slengt rundt.

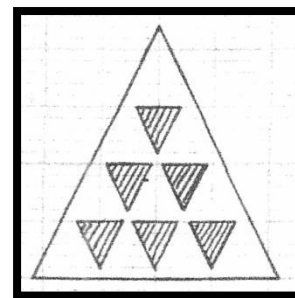
Produkt 8: Muruspjeld på trekantet medaljong

Designutvikling:

- Den første ideen var at jeg kunne sette sammen en tetraeder der en av sidene opererer som dør. Så settes en liten pyramide på toppen som fungerer som låsring. Denne skal kunne dras opp slik at døra kan åpnes. Jeg kom fram til at denne toppen nok ville bli vel kraftig i forhold til resten. Videre tenkte jeg at låsringen/toppen da kunne bli selve dekoren, slik som er vist lengst til venstre over.
- Videre var en ide og la taggene stikke nedenfor bunnen av pyramiden. Jeg gikk bort fra dette, både for jeg syntes dette ikke gav det preget jeg ville ha eller at det fungerte så godt. I tillegg fikk jeg følelsen av at det var en slags ond blondekant.
- Fordi en bord av trekantene brukt i broderi i folkekunsten kunne assosieres med tenner og var derfor sett på som vernende, var det naturlig å la trekantene i muruspjeldet peke nedover. Det å la trekantene peke nedover blir også en kontrast til selve medaljongsidene som peker oppover.
- Jeg valgte også antall trekantformer i medaljongsidene ut i fra folketrua. Det ble trodd at tallet tre var et spesielt sterkt og vernende tall. Tallet tre er også et godt tall i forhold til komposisjoner. Derfor passet det å la den nederste linjen bestå av tre trekantene og til sammen seks trekantene på hver side.
- Videre syntes jeg det var finest å la trekantene i muruspjeldet få samme dimensjonen som medaljongsidene. Dette gir et rent og

enkelt preg som fungerer fint. Som en ser i eksemplet til høyre er trekantene i muruspjeldet smalere enn dimensjonene i medaljongensiden. Det blir en konflikt mellom de to forskjellige typene trekanter.

Materialer:

- Sideplater: 3 x 3,3x3,7x3,7cm (s935 18gram)
- Underplate: 3,3x3,3x3,3cm (s935 6gram)
- Låsepinne: 1,1mm tykk tråd (s935)
- Kjede: 105cm langt 2,5mm ertekjede
- Øsken: 0,8mm tykk tråd på 2mm rigel (s935)
- Sideplater på lodd: 3 x 1,7x1,7x1,5cm (s935)
- Underplate på lodd: 1,5x1,5x1,5cm (s935)
- Krok på lodd: 1mm tykk tråd (s935)
- Kule i lodd: Så stor som det var plass til for å gjøre det tyngre (s925-s935)

Praktisk gjennomføring:

Medaljongen:

- Tegnet designet og kopierte det opp i riktig størrelse, klippet ut mønsteret og limte på sølvplate.
- Boret og saget ut de negative delene. Saget og filet til sidene. Pusset til slutt med sandpapir, men ikke i de negative formene da jeg var redd platen ville bøye seg av behandlingen.
- Filet til spor/vinkler på hver sideplate slik at de møttes perfekt i forhold til at de tilsammen skulle danne en likesidet trekant. Dette krevde justering underveis. Filet også slik at det ble et lite hull i toppen av trekanten slik at boret skulle få tak senere i prosessen.
- Bandt de tre sidene sammen med jerntråd slik at de passet sammen og slik at alle flatene gikk mot hverandre.
- Loddet sidene sammen med 3-slaglodd ved å varme opp og stikke slagloddpinnen innpå. Det var nok med én loddning, men fordi jeg brukte så mye slaglodd for å være sikker på at det var nok kom det også mye slaglodd på sidene.
- Dette måtte da files og pusses bort og dette ble et ganske stort arbeid. Måtte også file av noe av jerntråden som også hadde blitt loddet sammen. Bra jeg hadde brukt så tykk plate slik at jeg hadde noe å gå på.
- Boret ut hull i toppen til låsepinne.
- Saget og filet til underplata. Fordi sidene på pyramiden var blitt litt konkave under arbeidet måtte underplata tilpasses dette.

- Loddet låsepinnen i midten på innsiden av underplata.
- Pusset medaljongen med sandpapir og voks før jeg satte den sammen og formet toppen av låsetråden som en sirkel.

Loddet og kjedet:

- Målte opp sidene på loddet etter hva jeg trodde ville bli en fin størrelse i forhold til medaljongen. Tegnet opp størrelsen på papir og limte det på sølv.
- Saget og filet ut sidene og filet til slik at de kunne bli en pyramide.
- Loddet de samme, men denne gangen stilte jeg dem bare opp slik de skulle være og bandt dem ikke sammen med jerntråd. Dette fungerte veldig bra, sikkert fordi jeg hadde klart å file sidene riktig.
- Boret hull i toppen der tråden skulle komme ut. Og tilpasset tråd og sølvkule inni pyramiden, slik at loddet skulle bli tyngre og en skulle kunne henge opp loddet.
- Saget og tilpasset underplaten og loddet den på, slik at også kula og tråden inni ble værende der. Jeg hadde håpet av hullet til tråden i toppen ville være nok i forhold til ekspanderende luft, men dette ble tettet av slaglodd og derfor beveget underplata på seg da den skulle loddes fast. Jeg måtte derfor holde den på plass mens jeg loddet. Det gikk på et vis, men det ble litt pussejobb av det. En kan også se at loddingen har bobler langs den ene siden og dette er ikke bra, men en ser det ikke så godt.
- Loddet måtte files og pusses (sandpapir og voks) slik at det ble kvitt overflødisk slaglodd og fikk fine flater.
- Bøyde til tråden i toppen til en sirkel.
- Satte sammen lodd, medaljong og kjede med øsken.
- Det var noen flekker som ble synlig igjen hver gang jeg glødet sølvet slik at fint sølvet skulle komme ut og de måtte pusses på nytt. Gav derfor opp dette og bare polerte det i poleringstrømmel.

Tanker underveis:

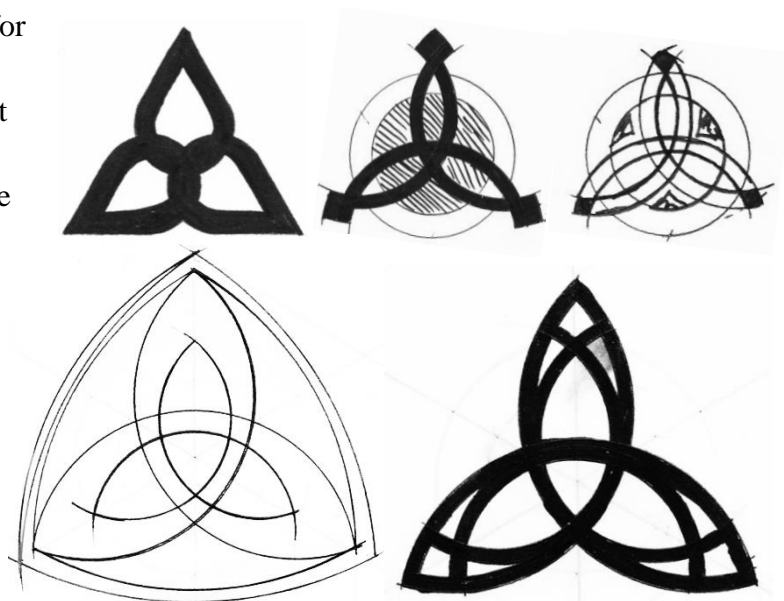
- Som alltid var det litt vanskelig når en skal begynne på noe nytt som en ikke har gjort før. Det var en hard start på denne medaljongen og mange ganger bestemte jeg meg for å ikke gjøre neste medaljong på denne måten, men etter har ombestemt meg like mange ganger. Har jeg tilslutt kommet fram til at den er like enkel å lage som noe annet.
- Ulempa er at jeg ikke får bruke låsmekanismen jeg har utviklet. En ser noe av det samme her men ikke det som kanskje er det viktigste – nemlig låsringen. Her fungerer

bunnen på medaljongen som låskule og låspinnen er den samme, men istedet for at en ring holder det hele på plass er det nå medaljongsidene og tyngdekraften som gjør det.

Produkt 9: Trikvetra på trekantet medaljong

Designutvikling:

- Jeg så på flere muligheter for hvordan trikvetraen skulle utvikles. Og kom fram til at knuten slik den er, er den beste løsningen. Det samme har nok mange kommet fram til før meg. Det er en grunn til at den ser ut som den gjør.
- Skulle knuten være rammet inn og/eller skulle den deles opp i flere flater. Jeg kom fram til at knuten skulle være hel ute ekstra former, utenom dem som trengs for å fremheve formen og gjøre den spennende nok.

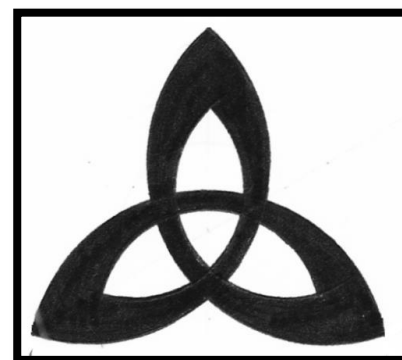

- Så var det å finne den optimale formen. Jeg la to knuter utenpå hverandre og farget området mellom. Dette gjør at streken blir variert og skaper mer

- liv. I noen forsøk ble streken for grov og formen ble tung og kjedelig. I andre ble de tynneste delene av strekene for tynne og dette skaper for store negative flater. I tillegg må det være en viss tykkelse på strekene skal de fungere på sølvet. Det å runde den negative formen, slik en ser på den siste knuten i rekka over, gjorde seg heller ikke. Dette gjør formen rotete, men det kunne nok ha fungert til en viss grad om buene var bedre tilpasset.

- Endte opp med formen til venstre. Strekene er fine og varierte – de er ikke for tykke og ikke for tynne. Hvert enkelt blad er etter min smak litt for avlange i forhold til bredden, men dette får fram følelsen av trekantformen bedre. Den er enkel, men har god flyt og helhet. Jeg tror den vil fungere godt utsagd i sølv.

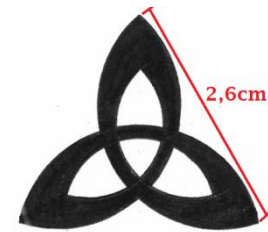
Materialer:

- Medaljongsider: 4x 0,8mm tykk plate, minst 29x29x29mm (s935)
- Låsmekanisme: Låspinne 0,9mm
- Kjede: 3x ertekjede – 1,5mm tykt 66cm langt. Små øsken: 0,6mm tråd på 1,5mm rigel (s925). Store øsken – 0,8mm tykk tråd på 2mm rigel (s935)
- Kjedelås: 0,8mm plate, minst 26x26x26mm (s935 3gram)
- Perler: Mørkerosa Swarovskikrystaller med bicon-form 6mm i diameter.

Praktisk gjennomføring:

Medaljongen:

- Fant ut av hvor stor medaljongen skulle være. Og kopierte designet til denne størrelsen.
- Limte papiret på sølvplate og boret, saget, filet og pusset ut designet/sidene. I den som skulle bli oversida ble ikke formen i midten saget ut, men ble heller boret et hull i midten til låspinnen.
- Filet til vinkelen på sidene slik at de kunne møtes og danne et tetraeder.
- Loddet sammen tre av sidene ved å sette dem mot hverandre og smelte på slagloddpinne.
- Filet og pusset bort alt overflødig slaglodd.
- Boret hull der de tre sidene møtes.
- Smeltet enden på låspinnen til kule. Filte den for at den skulle passe godt i hullet nederst i tetraederet.
- Stakk låspinnen gjennom hullet og satte på tre perler som kom inni medaljongen. Satte så på oversida/topplata på låspinnen og formet den til et øsken i toppen.

Kjede og kjedelås:

- Tilpasset størrelsen til kjedelåsen på papir. Limte det på og saget ut trikvetraen.
- Fordi kjedelåsen skulle fingere på den måten den skulle – ved å tre innpå kjedet og surre det rundt låsen, måtte jeg sage til kjedelåsen inni slik at det passet.
- Loddet på et halvt øsken i den ene spissen, til å feste kjedet i.
- Pusset kjedelåsen.
- Satte sammen de tre kjedene med små øsken og store igjen i de små.
- Formet til tråder med perler på.
- Satte alle delene sammen – kjede, perler, kjedelås og medaljong.
-

- Polerte alle delene i poleringstrommel.

Tanker under vegs:

- Denne medaljongen kan ikke åpnes slik de andre kan. Den har i utgangspunktet samme låsmekanisme som i produkt 8, bare opp ned. Men fordi topplata er for lett glir den ut av posisjon. Det var derfor nødvendig å klemme den ned med øskenet på låspinen slik at den ikke kan bevege seg.

